

ENFLASYONUN İŞLETMELERİN MALİ YAPISI ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİ VE BİR İŞLETMEDE
UYGULANMASI

M.Cem Danacı

İnönü Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü-Eğitim-Öğretim ve Sınav
Yönergesi'nin

İşletme Anabilim Dalı İçin Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KÜTÜPHANESİ

MALATYA
Eylül, 1989

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İş bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme
Anabilim dalında BİLİM UZMANLIĞI TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Başkan'-----
Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye-----
Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye-----
Adı, Soyadı ve Ünvanı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim
üyelerine ait olduğunu onaylarım.

....../....../ 1989

İmza
Adı Soyadı ve

Enstitü Müd

TEŞEKKÜR

Her zaman olduğu gibi bu çalışmamda da bana sürekli yardımçı olan ve çalışmamı yönlendiren hocam Sn.Prof.Dr. şener DİLEK'e,

Çalışmalarım için gerekli izinleri alabilmemde yardımçı olan Enstitü Müdürümüz Sn.Prof.Dr. Cahit KAVCAR'a.

Çalışmalarımda değerli fikirlerinden sürekli yararlandığım hocam Sn.Prof.Dr.Naim AKMAN'a,

Çalışmamda yardımlarını ~~esirgemeyen~~ Sn.Arş.Grv. Recep G

Bu çalışmamın her safhasında gerekli yardımlarını esirgemeyen ve büyük bir sabırla yardımçı olan eşim Mukadder hanım'

Ve emeği geçen tüm arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
GİRİŞ.. .. .	1
BÖLÜM I	
A. ENFLASYONUN TANIMI, TÜRLERİ VE OLUMSUZ ETKİLERİ	
1. Enflasyonun Tanımı.....	5
2. Enflasyonun Türleri.....	6
A- Fiyat Enflasyonu.....	6
B- Talep Enflasyonu.....	7
C- Maliyet Enflasyonu.....	9
D- Uyarılmış Enflasyon ve "Spontane" enflasyon.	11
E- Stagflasyon.	12
3. Enflasyonun Olumsuz Etkileri.....	13
A- Makro Açıdan Olumsuz Etkileri.....	13
B- Mikro Açıdan Olumsuz Etkileri.....	13
BÖLÜM II	
A. ENFLASYON VE İŞLETMELER.....	14
B. FİYAT VE FİYAT DÜZEYİNDEKİ ARTIŞLARIN MÜHASEBEYE YANSITILMASI.....	15
C. ENFLASYONUN İŞLETMELERİN MALİ YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	17
1. Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkileri..	17
A. Bilanço Verilerinin Homojenlik Özellik- lerinin Kaybolması.....	18
B- Dolayısıyla Mali Tabloların İşletmenin Ekonomik ve Mali Durumunu Doğru Olarak Yansıtması.....	19

C- Fiyat Hareketleri ve Klasik Muhasebe.....	20
D- Enflasyonist Ortamda Bilançolar.....	21
E- Klasik Muhasebe Prensiplerinin Eleştirisi...	28
2. Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerine Etkileri.....	31
a- Enflasyonun Bilanço Kalemleri Üzerine Etkisi.....	31
a1- Aktif Bilanço Kalemleri Üzerine Etkisi.....	31
a2- Reel Değerler Üzerine Etkisi.....	32
a3- Nominal Değerler Üzerine Etkisi.....	32
a4- Enflasyonun Cari Olmayan Aktif Değerler Üzerine Etkisi.....	32
a5- Arazi ve Tabii Kaynaklar Üzerine Etkisi.....	33
a6- Binalar ve Sınai Kuruluşlar Üzerine Etkisi.....	34
a7- Enflasyon Dönemlerinde Çeşitli Varlıkların Para İle İfadesi.....	36
a8- Sabit Varlıkların Bugünkü Para İle İfade Edilmesi.....	37
a9- Kısa Vadeli İştirak ve Yatırımlar Üzerine Etkisi.....	38
a91- İştirak Senetleri.....	38
a92- Bir Yılda Fazla Vadeli Alacaklar.....	39
a93- Fiktif Gayri Maddi Sabit Kıymetler.....	40
a94- Nakde Çevrilmeleri Mümkün Olan Kıymetler.....	40
a95- Cari Aktif Kıymetler Üzerine Etkisi.....	40
a951-Disponibl Fonlar.....	41
a952-Alacaklar ve Stoklar.....	41

al0-	Enflasyonun İşletmelerde 1) Senetler,	
	2) Portföy Senetler Üzerine Etkileri.....	47
al0 ₁ a-	Nominal Değerli Senetler.....	48
al0 ₁ b-	Reel Değerli Senetler.....	48
al0 ₂ -	Portföy Senetler Üzerine Etkileri.....	49
b-	Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki	
	Etkileri.....	50
b ₁ -	Hasılat Kalemleri Üzerine Etkileri.....	50
b ₁₁ -	Satış Hasılatı Üzerine Etkisi.....	50
b ₁₂ -	Diğer Hasılatlar Üzerine Etkisi.....	50
b _{12a} -	Tekerrür Eden Hasılat Kalemleri.....	51
b _{12a1} -	İştirak Gelirleri.....	51
b _{12a2} -	Alınan Faiz ve Komisyonlar.....	51
b _{12b} -	Tekerrür Etmeyen Hasılat Kalemleri.....	51
b _{12b1} -	Tahsil Olunan Sigorta Tazminatları.....	51
b _{12b2} -	Öngörülen Süreden Önce Bedelleri	
	Ödenen Tahvillerden Doğan Kazançlar.....	52
b _{12b3} -	Sabit Kıymetlerin Satışından Elde	
	Edilen Kazançlar.....	52
c-	Gider Kalemleri Üzerine Etkisi.....	53
c ₁ -	Satılan Malın Maliyeti Üzerine Etkisi.....	53
c _{1a} -	Direkt Materyal Giderlerine Etkisi.....	53
c _{1b} -	Direkt İşçilik Üzerine Etkisi.....	53
c _{1c} -	İmalat Genel Giderler Üzerine Etkisi.....	54
c ₂ -	faaliyet Giderleri Üzerine Etkisi.....	54
c ₃ -	Diğer Gider ve Zararlar Üzerine Etkisi.....	55

c3a- Sabit Kıymetlerin Satışından Doğan Zararlara Etkisi.....	55
c3b- İştirak Zararları.....	55
c3c- Verilen Faiz ve Komisyonlar.....	56
d- Enflasyonun İşletmelerin İşleyisi Üzerindeki Etkileri.....	57
da1- Enflasyonun İşletmelerde Düzenli, Planlı Bir Çalışmayı Etkilemesi.....	57
da2- Enflasyonun Faiz Hadlerine Olan Etkileri..	58
da3- Enflasyonun Sermaye Talebini Artırma Özelliği.....	58
da4- Enflasyonun Yatırımlar Üzerindeki Etkileri.....	60
db- Para Değerindeki Değişmelerin Stok, Üretim Sürüm Politikalarına Etkileri.	60
dc- Enflasyonist devrelerde Stok, Üretim, Sürüm Politikaları ve Sonuçları.....	65
e- Enflasyonun İşletme Sonuçları Üzerine Etkileri.....	69
f- Para Değerindeki Değişmelerin Kâr Haddine Etkileri.....	76

BÖLÜM III

A. ENFLASYONUN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİNİ GİDERİCİ ÖNLEMLER.....	78
A- Stokların Değerlendirilmesi.....	78

a- Stokların Değerlendirilmesinin Anlam ve Önemi.....	78
b.- Stok Değerleme Yöntemleri	80
B- Stok Değerleme Yöntemlerinin Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkilerini Giderici Araç Olarak Kullanılmaları.....	81
ba- Gerçek Parti Maliyetleri.....	82
bb- Ortalama Maliyetler.....	82
bb ₁ -Basit Aritmetik Ortalama.....	82
bb ₂ -Tartılı Aritmetik Ortalama.....	83
bb ₃ -Hareketli Tartılı Aritmetik Ortalama.....	83
bb ₄ -Emsal Bedeli.....	85
bb ₅ -İtibari Parti Maliyeti.....	85
1. KISMİ DÜZELTME TEDBİRLERİ.....	85
a- Lifo Metodu.	86
b- Fifo Metodu.....	87
c- Stoku En Düşük Fiyatla Değerleme Metodu.....	87
d- Piyasa ya da Maliyet Fiyatından Düşük Olanı İle Değerleme.....	89
e- Baz Stok Usulü.....	90
f- Lifo Yönteminin Yararları.....	91
g- Lifo Yönteminin Sakıncaları.....	92
h- Lifo Yönteminin Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri.....	93

h1-	Lifo Yöntemine Göre Bir Örnek Jygulama.....	98
h2-	Stok Değerlemede Satışların Etkisi ve Lifo ile Fifo Metotlarının Stokların Azal- tılmasında Dönem Kârları ile Fiktif Kârla- rın Ayrımı.....	101
1-	Lifo ve Fifo Yöntemlerine Göre Sonuçların Değerlendirilmesi.....	108
2.	RADİKAL DÜZELTME TEDBİRLERİ.....	110
2a-	Yeniden Değerlemenin Kapsamı.....	116
2b-	Yeniden Değerlemenin Mahiyeti.....	118
2c-	Yeniden Değerleme Usulleri.....	118
2ca-	Taktir Usulü.....	118
2cb-	Katsayılar Usulü.....	119
2cba-	İdari Metot.....	119
2cbb-	Net Değer Metodu.....	120
2d-	Birikmiş Amortismanların Yeniden Değerlendirilmesi.....	122
2da-	Birinci Usul.....	122
2db-	İkinci Usul.....	124
2dc-	Üçüncü Usul.....	127
2e-	Vergi Sistemimizde Yeniden Değerleme.....	130
2f-	Yeniden Değerleme Sisteminin Esasları.....	132
2fa-	Değer Artışlarının Bilançoda Gösterilmesi	135
2fb-	Değer Artışlarının Sermayeye İlavesi.....	135
2fc-	Değer Artışlarının İşletmeden Çekilmesi..	137
2fd-	Değer Artışlarının Başka Bir Hesaba Nakli	137

2fe- Yeniden Değerlenen Kıymetlerin Satıl-
ması.....139

3. YENİLEME FONLARI USULÜ.....145

3a- Yenileme Fonları Usulünün Avantajları.....145

BÖLÜM IV

ENFLASYONUN İŞLETMELERİN MALİ YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLE-
RİNİN MALATYA'DA FAALİYET GÖSTEREN MAKSAN (A.Ş.) NDE
UYGULANMASI

GİRİŞ.....159

1. ARAŞTIRMANIN AMAÇI VE KAPSAMI.....159

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....164

2₁- ARAŞTIRMANIN HEDEFLERİ.....164

2₂- ARAŞTIRMANIN ÖN ÇALIŞMALARI.....164

2₃- ARAŞTIRMANIN MODELİ, ARAŞTIRMANIN VARSAYIM-
LARI VE HİPOTEZLERİ165

2₄- ALAN, VERİ KAYNAKLARI, YER,SÜRE VE DESTEK....167

2₅- YÖNTEM VE TEKNİKLER.....168

2₆- SINIRLAMALAR.....169

2₇- VERİ VE BİLGİLERİN ANALİZİ.....170

2₈- SONUÇ.....183

BİBLİYOGRAFYA.....184

EK 1. TABLOLAR.....187

GİRİŞ

Günümüz Türkiye'sinde ekonomik sorunlarımızın başında geçen yirmi yıla yakın bir zamandır yaşanan, zaman zaman ekonomiyi krizlere götürebilen Enflasyon gelmektedir. 1968 fiyatlarını 100 kabul ettiğimizde 1987 yılı sonunda toptan eşya fiyatları indeksinin 21355'e çıktığı diğer bir anlatım ile fiyatların 214 kat arttığı görülmüştür. 1981 yılı baz alındığında, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı toptan eşya fiyatı indeksine göre 1987 sonu itibarı ile fiyatlar 692'ye DİE'ne göre ise 750,9'a yükselmiştir. Son aylarda enflasyon yükselmiş ve üç aylık enflasyon hemen hemen % 25 lere kadar tırmanmıştır.

Son 6-7 yılda fiyatların 7-8 kat arttığı aylık enflasyon hızının gelişmiş ülkelerin yıllık enflasyon hızından daha fazla olduğu ülkemizde tüm kişi ve kuruluşlar enflasyondan önemli ölçüde etkilenmektedirler.

"Enflasyon" bugün Türk ekonomisinde önemli bir problem olarak güncelliğini korumaktadır. Enflasyonun makul bir düzeye indirilerek fiyat istikrarının sağlanması ekonomimizin gelişmesini ve gelir dağılımında adalete kavuşturulması problemi çözülmesi gereken acil sorunların başında gelmektedir. Bugün bu durum bütün kamuoyu

ca bilinmekte ve bu problemin acilliği ve çözümü konusu da hemen herkes hemfikir olduğu halde enflasyonu durdurmak aşağı çekmek için uygulanan politikalar henüz nihai hedeflerine yani tek rakamlı fiyat artışı hızına henüz ulaşamamıştır. 1980 yılı başından beri fiyat istikrarı milli bir hedef, mutlaka ulaşılması gereken gaye olmuştur. Bütün bunlara rağmen Enflasyon bugün hala yüksek seviyelerde yerini muhafaza etmektedir. Ve devamında, endişe edilmektedir. Enflasyonun devam edeceği korkusu, endişesi ekonomimizdeki karamsar tablo ve bekleyiş, enflasyonun kendisi kadar zararlı, süregelen enflasyon kadar da tahripkârdır.

- Enflasyon ekonomide kemiren bir hastalık gibidir. Önlenmesi Türk ekonomisinin gelir yaratma, büyüme potansiyelini değerlendirme, sosyal refah düzeyini iyileştirme ve sağlam bir ekonomik güce kavuşması için bir "ön şart" olmuştur. Çünkü enflasyon sağlıklı ekonomik kararların alınmasını engeller, ekonomik dengeyi bozar, ahenksizlik yaratarak mevcut üretim cihazının işlemlerini üretim kapasitesinin artırılmasını engeller.

Konuya mikro açıdan baktığımızda, firma dışı da ortaya çıkan faktörler ile gelişen ve değişen ekonomik şartlar içerisinde klasik muhasebenin para hareketlerinin izlenmesinde yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Teknik açıdan muhasebenin yetersizliği yanında, enflasyonla işletmelerin mücadele etmeleri düşünülmemesiyle

artık yöneticiler, sürekli fiyat artışları karşısında, enflasyon ortamında firmaların nasıl yaşayabileceği konusunu tartışmaktadırlar. Yoğun kanaat, enflasyonun biçimlendirdiği bir ekonomik yapıda işletmeler kendilerini nasıl muhafaza edebilir, idamelerini devam ettirebilirler, etkinliklerini koruyabilirler, şeklinde belirlenmektedir.

Klasik muhasebe prensipleri eleştirilmektedir burada kayıt sisteminin para hareketlerindeki artışları takip etmeye elverişli olmadığı belirtilmiştir. Bugün mali yönetici, çok yönlü hizmet görevini yüklenmektedir. Finansal kararlarda ilk müracaat edilecek belgeler, mali bilgiler, dökümanlar, finansal tablolarıdır. Belirlenecek amaçlar için bir yargıya ulaşılabilmesi için finansal tabloların kesin ve güvenilir bilgileri taşıyabilecek bir yapıda olması gerekmektedir. Fiyatlardaki dengesizlikler klasik muhasebe sistemine göre hazırlanmış tablolarda netlikli şekilde görünmediği, daha açık bir ifade ile, bilançonun görünümü firmanın gerçek finansal etkinliğini temsil etmekten uzak olduğu için, mali tabloların yönetime ışık tutma gücü azalmakta ve yanlış değerlendirmeye gidilebilmektedir (1).

(1) Dilek, Şener: Fiyatlar Umumi Seviyesindeki Değişikliklerin İşletmelerin Mali Yapısına Etkileri., A.Ü. İ.İ.B.F., İşletme Dergisi, 1982.

Bu amaçla fiyat hareketlerinin bilanço kalemleri üzerindeki etkisi incelenmiş, fiyat hareketlerinin pratikte tarifleri, çeşitleri ve özellikleri üzerinde durularak II. Bölümde Klasik muhasebe, bilançolar, gelir tablosu ve K/z tablolarındaki etki ve görünümleri, sonuçları ve yansımaları, faaliyet sonuçları üzerine etkileri incelenerek, III. Kısımda önerilen kısmi ve radikal tedbirler üzerinde durulmuştur. IV. Kısımda bir işletmede alınan faaliyet sonuçları değerlendirilerek tablolara yansıtılmış ve olay bu işletme üzerinde değerlendirilerek sonuçlar ortaya çıkarılmıştır.

BÖLÜM I

ENFLASYONUN TANIMI, TÜRLERİ VE OLUMSUZ ETKELERİ

1. Enflasyonun Tanımı: Enflasyon fiyatlar genel seviyesinin sürekli olarak ve fiyat artışlarının olumsuz etkilerinin ortaya çıkaracağı oranlar düzeyinde artması şeklinde tanımlanmaktadır. Klasik literatürdeki yaklaşım da enflasyon; para miktarının gereğinden fazla artmasıyla fiyatlarda yükselme olması şeklinde açıklanmaktadır. Bir başka deyişle, cari fiyat seviyesinde toplam talebin toplam arzı aşmasından kaynaklanmaktadır. Tüm bunların ışığında enflasyon, sebebi ne olursa olsun fiyatlar genel seviyesindeki artışlar olarak tanımlanabilir. Bu sebepler, para miktarının gereğinden fazla arttırılması yanında, maliyetlerde artış olması (ücretlerde ve hammadde fiyatlarında) ve dış talepte artış görülmesi olabilir. Yani, enflasyonun sadece para arzı ile izahı eksik olup, maliyet ve ülkedeki üretim ilişkilerinin de dahil edilmesi gerekli olmaktadır. Buradan hareketle, enflasyonun üç ayrı şekilde ortaya çıkabileceğini söyleyebiliriz. Aslında maliyet enflasyonunun, talep dışındaki etkilerinin ortaya çıkardığı tüm enflasyonları kapsadığını söylemek mümkün ise de burada talep, maliyet ve fiyat enflasyonu olmak üzere dört başlık altında özetlemeye çalışalım.

2. Enflasyonun Türleri:

A) Fiyat Enflasyonu:

Devletin ekonomiye müdahalesinin fazla olduğu ülkelerde fiyatların belirlenmesinde devletin etkisi ile gerçekçi fiyat politikası uygulanmıyor olabilir. Aslında devletin amacı, tüketiciyi korumanın yanında taban fiyatlarıyla üreticiyi destekleme ve ülke genelinde dengeli ve uygun bir ücret verebilmektedir. Bu yolla gelir dağılımında adalet ve sosyal denge sağlanmaya çalışılmaktadır. Dönem dönem destekleme alımı ile belirlenen fiyatlar ve sübvansiyonlar, talep enflasyonunda anılan süreçten geçerek enflasyonist baskıya neden olabilirler.

Yine ülkenin ekonomik yapısına bağlı olarak ortaya çıkan oligopolestik firmaların fiyat tespitindeki etkinliği, uygun dönemlerde fiyatları yükseltme şeklinde belirebilmekte ve enflasyonu kamçulamaktadır.

Bu sebeplerin dışında ithal mallarının fiyatlarında bir yükselme, iç fiyatlarında yükselmesine neden olacaktır ve enflasyonist baskı yaratabilecektir.

Yukarıda saydığımız bu nedenler, temelde enflasyonun başlangıç nedenleridir. Ancak bunları devamlı fiyat artışlarına dönüştüren mekanizma sınıflar ve tabaka-

lar arası gelir çekişmesidir(2). Enflasyon nedeni ile zarar gören ücretliler, gelirlerini fiyatlara bağlı olarak arttırma amacı ile hareket edecekler ve sınıflararasında gelir çekişmesi başlayacaktır. Bu mücadelede ücretli sınıflılar ne kadar başarılı olursa enflasyon o derece sınırlanabilecektir. Böylece, gelirle, fiyatlar arasında ko- lamaca ortaya çıkacaktır ki buna enflasyon helezonu denmektedir.

B) Talep Enflasyonu:

Klasik teoriye göre fiyatlar, ya para hacmini artmasına, ya para dolaşım hızının yükselmesine veya i- sinin birlikte meydana gelmesine bağlı olarak yükselir. Bugünkü durum ile "talep enflasyonu" oluşur.

Böylece başlayan talep mekanizmasının şöyle i- lediği kabul edilir:

1) Para hacmindeki artıştan veya mevcut para stoklarının dolaşım hızının büyümesinden veya her ikisi birlikte meydana gelmesinden doğan nakdi talep artışı letmeleri üretimlerini, mal ve hizmet arzlarını artırır ya sevkeder.

ii) Bunun için üretim üniteleri daha çok hama- de, ara malı alır, daha çok işçi istihdam ederler.

iii) Büyüyen iş hacminin gerektirdiği para se-

(2) İlhan, Özer: Türkiye'de 1970-1985 dönemi enflasyon M.Ç.Bakanlığı, Araştırma, Geliştirme, Planlama ve Koordinasyon, Ankara, 1984

best piyasa ve finansman modeline bağlı ekonomilerde şu kaynaklardan gelir:

- a) Bütün üretim dalları atıl nakit fonlarını hareketete geçirirler (bu da mevcut para stokunun dolaşım hızının artması demektir).
- b) İşletmeler halka ve başka ünitelere tahvil hisse senedi satarak onların (satın alanlar) atıl nakit fonlarını hareketete geçirirler. Bu da mevcut para stoklarının dolaşım hızını artırır.
- c) Ticari bankalardan borç alırlar. Bu, söz konusu ülkede para müesseselerinin özelliklerine, kanunlara ve mali geleneklere göre, değerlemek kaydı ile para ve kredi arzını arttırır.
- iv) Bu canlılık havasında üretim vasıtalarına, üretim faktörlerine ödenen bedeller onların "taleplerini" arttırır. Bu da şüphesiz "talep artışıdır".
- v) Hızlı talep artışını karşılamak için üreticiler (kısa vadede) envanter stoklarını en düşük seviyeye indirerek arzı arttırırlar.

Bu halde paranın miktarı onun dolaşım hızının artması enflasyonist talep baskısı yaptığı halde, envanter stoklarının azaltılarak arzın çoğaltılması kısmi "anti-enflasyonist" tesir yaratır.

Bu aşamada talep enflasyonunun kadere para ha

paranın dolaşım hızı, ona bağlı talep artışı ve kısa vadeli (envanterden karşılanan) arz artışına bağlıdır.

Piyasa ekonomisi güçlü olan ülkelerde bu aşamaya kadar fiyatların yükselmemesi mümkündür.

Ekonomimizde ise yukarıda beş aşamada sunduğumuz prosesin ta başlarında hissedilmeye başlanır. Yani Türk ekonomisinde (v). aşamaya oldukça yüksek bir fiyat artışı ile girilmiş olur.

v1) İşlerin canlanması daha çok borç almaya, daha çok üretmeye ve daha çok ödemeye sevkeder. Talep artışı devam eder.

v11) Envanterler tükenir üretimde darboğazlar belirir ve fiyatlar hızla yükselmeye başlar.

(Türk ekonomisinde (v11.) aşamaya çok çabuk ulaşıldığını hatırlatalım).

v111) Nihayet, üretimde kaynakların fiziki limitlerine yaklaşıldığından üretim çok az artar. Bu aşamada para arzı, dolaşım hızı ve fiyatlar yükselmeye devam eder, fakat mal ve hizmet arzı çok az artar.

(Bu aşamaya da ekonomimizde çabuk ulaşılır ve fiyat artışı hızı da büyüktür).

C) Maliyet Enflasyonu:

Maliyet enflasyonu geçmiş yıllarda, özellikle (1934) yılında en çok tartışılan ve bazılarınca enflasyon

nun tek sebebi olarak kabul edilen bir enflasyon çeşidi-
dir. Bu görüşlerin haklı veya haksız olduklarını belir-
lemek için konuya biraz yakından bakalım. Bazı yabancı
yazarlar maliyet enflasyonunu ve onun mekanizmasını açık-
lamakta şu noktalarda birleşmektedirler(3).

1) İşçi sendikaları ücretleri emek produktivite-
sinin üstüne çıkarırlar.

ii) Ücret artışı maliyetleri ve fiyatları artı-
rır. Zira üreticiler bu maliyet artışını ya masse devez-
ler veya bu yüzden kârlarının azalmasına razı olamazlar.

iii) Talepte bir değişme olmadığından, daha az
mal daha yüksek fiyatla satılır, veya aynı miktarda mal
için ekonomi daha yüksek nakdi bedel öder.

iv) Ücret artışından doğan maliyet enflasyonun-
da enflasyonun varlığına rağmen talep sınırlı, ücretler
yüksek ve işsizlik yaygındır. Bu gibi hallerde hükümet-
ler harcamalarını artırmak için bütçe açıkları ile finanse
mana giderler.

v) Bütçe açıklarını finanse etmek için hükümet
halktan borç alır. Bu onların atıl nakit fonlarını har-
kete geçirmiş olur ki, bu çok defa paranın dolaşım hızını
artırır.

vi) Bütçe açıkları, bankalara devlet tahvili sa-
ma yolu ile finanse edilirse "para arzı" artar.

(3) F. Hirsch and J.H.Goldhorpe: Political economy of
Inflation, Harvard University, Press, 1973. s

vii) Nihayet para hacminin ve onun dolaşım hızının artması nakdi talep artışına, dolayısıyla talep enflasyonuna yol açarak "fasit çemberi" hareketine geçilir. Ayrıca iv, v, vi, vii. aşamalar uygulanan iktisat politikalarına göre değişmeler dahi en çok rastlanan durumlardır.

D) Uyarılmış Enflasyon ve "Spontane" Enflasyon

Genelde iktisatçılar enflasyonu, kaynaklarına ve sebeplerine göre sınıflama yolunu tercih etmişlerdir. Bu yollardan biri de, Enflasyonun, talebin, arz aşamasından doğan (uyarılmış) enflasyon ile arz ve talebin denge halinde bulunması halinde bile herhangi bir üretim vasıtasının daha büyük bedel istemesinden doğan (spontane) enflasyondur. Bu iki enflasyon çeşidi maliyet ve talep enflasyonu, arasında önemli bir noktaya parmak basmak ve ona ağırlık vermek bakımından fark vardır.

Nakdi talebin arzı aşması halinde enflasyon meydana geleceği görüşü arz-talep teorisinin en önemli uygulama alanı sayılabilir.

"Spontane enflasyon" ise Ekonomimizde enflasyon ile ilgili sorulara kuvvetli bir ışık tutacak güce sahiptir.

Spontane enflasyon tezi, arz ve talep kuralla

rının dışına çıkan, fiyat artışlarını ve özellikle Türk ekonomisinde "psikolojik" denilen enflasyon sebebini iz edecek bir yaklaşıma sahiptir.

Petrol fiyatı arttı bahanesi ile (hiçbir talep genişlemesi olmadan) petrol fiyatı ile uzak yakın, dolaylı, dolaysız ilişkisi bulunmayan malın fiyatını yüselten ve bunu gerçekleştirilen satıcı spontane enflasyonun en göze batıcı fakat en acı örneğidir.

E) Stagflasyon:

Nominal talep ya da nominal talep artışındaki bir düşme karşısında fiyatlardaki duyarsızlığa, bir tarandan maliyet ve fiyat artışları olduğu halde, fiyat artışlarının reel satınalma güçlerinin üzerinde seyretmesi nedeniyle, piyasada talep noksanlığı da görülmesi şeklinde ortaya çıkan enflasyona denir(4).

Yeni konjonktürel bir durum olan stagflasyon zaman ve yer bakımından sınırlı olduğu görüşlerine karşstagflasyonu giderek Batının gelişmiş ülkelerinin değil aynı zamanda, M. Bruno'nun "Az Gelişmiş Ekonomilerde Stagbilasyon ve Stagflasyon (5) adlı kantitatif çalışmasında amprik olarak ispatlandığı gibi, gelişmekte olan ülkelere

(4) Peker, Alparslan: "Enflasyon Ortamında Stok Değerler ve Yöntemleri ve Lifo", İstanbul, 1975, s.11

(5) Michael, Bruno: "Stabilization and Stagflation in a Semiindustrialized Economy" Jerusalem, 1978, s.1 (unpublished paper)

de sorunudur. Yine, "Türk ekonomisinin içinde bulunduğu durum da genellikle stagflasyon, yani durgunluk içinde enflasyon olarak değerlendirilmiştir. Durgunluk içinde enflasyona en açık karineyi işletmelerin tam kapasite çalışamaz duruma gelmesi teşkil eder. Bugün gelişmiş ekonomilerde ortaya çıkan enflasyon daha çok bu nitelikte görülmektedir. Bu ülkelerde hem üretim maliyetleri ve fiyatlar genel düzeyi yükselmekte ve hem de bu ekonomilerde damgasını vuran belli başlı sektörlerde düşük kapasiteyle çalışma görülmektedir(6).

3.Enflasyonun olumsuz etkileri

A)Makro açıdan olumsuz etkileri:

İşletmeler serbest rekabet sisteminin hakim olduğu ekonomi modelinde yüksek faizler, finansman maliyetlerinin çok yükselmeye tırmanışı işletmeleri bir çok sıkıntı ile karşı karşıya bırakmaktadır. Yüksek enflasyon dönemlerinde faizler ve kredi maliyetleri oldukça yükselmektedir. İşletmeler rekabet edebilmek için gerek duydukları finansman kaynaklarını çok güç şartlarda temin edebildikleri için rekabet şanslarının da risk altına sokmuş olacaktırlar. Ayrıca dikkatli, kararlı adımlar atamamakta bu durum ise işletmelerin gerçek uğraşlarının yanında çok ciddi boyutlara ulaşmış problemleride beraberinde getirmektedir.

b). Mikro açıdan olumsuz etkilerini ise daha sonraki bölümlerde geniş olarak inceleyeceğiz.

(6) Ertüzün, T.: "Ekonomide Çöküş Geçiş", Tercüman, 28 Mayıs 1978, s.2.

BÖLÜM II

A. ENFLASYON VE İŞLETMELER

Günümüz Türkiye'sinde uygulamadaki ekonomik modelin sınırları içerisinde işletmeler birtakım sorunlar içerisinde ekonomik varlıklarını sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Bugün serbest rekabet sisteminin hakim olduğu ekonomi modelinde yüksek faizler, finansman sıkıntısı, finansman maliyetlerinin çok yükseklere tırmanışı işletmeleri birçok sıkıntı ile karşı karşıya bırakmaktadır. İşletmeler enflasyonun böyle yüksek düzeylerde seyretmesi nedeniyle faizlerinde buna paralel olarak yüksek düzeylerde oluşu, kredi maliyetlerinin hayli yüksek oluşundan olmuştur. Dolayısıyla işletmeler rekabet edebilmek için sermayelerini genişletmek, yeni teknolojileri transfer etmek durumundadırlar, bu olay ise işletmeleri birtakım finansman sıkıntısına sürüklemektedir. Ayrıca piyasadaki istikrarsızlar nedeniyle işletmeler düzenli, planlı, kararlı adımlar atmakta birtakım tereddütlere düşmektedir. Bu durum ise işletmelerde gerçek veya uğraşılması gereken yenilik, teknoloji ve rekabet için uygun ortamlar hazırlama bilgi ve beceriler yanında birtakım önemli sorunlarla beraberinde getirmektedir. İşte bu ve v.s. nedenlerle

enflasyon işletmelerde çeşitli erezyonlara neden olmakta işletmelerin mali yapılarını objektif olmaktan uzaklaştırabilmektedir.

Bu bölümde işletmelerin enflasyondan nasıl etkilediklerini bilançolarına, muhasebe kayıtlarına, gelir tablolarına, reel kâr hadlerine, faaliyet sonuçlarına nasıl yansıdığını açıklamaya çalışacağız.

B. FİYAT VE FİYAT DÜZEYİNDEKİ ARTIŞLARIN MUHASEBEYE YANSITILMASI

Değişen fiyatların yaratacağı etkilerin muhasebe düzeni içinde izlenmesi gerektiği kanısında olanlar, bu etkilerin muhasebe kayıtlarına nasıl aktarılacakları konusunda bazı öneriler getirmişlerdir(1).

Bunlardan ilkinine göre; geleneksel muhasebe kârları içine sokulmuş enflasyon kârları her muhasebe devresinde hesaplanarak, bu tutar, işletmenin finansal yapısını bozmadan dağıtabileceği temettü niceliğinin hesaplanması esas alınarak kâr rakamı dışında bırakılmalıdır. Bu işlemlerde kullanılan kâr zarar ayırım hesabından Sermaye Karşılığı hesabına aktarma otomatik ve zorunlu olarak yapılacaktır.

(1) Oynther, R.S.: Accounting for Price-Level Changes: Theory and Prozedures, Pergamon Press Ltd. London, 1951, S.11, Zikreden Dr. Mehmet Sayarı, Ank. İ.T.İ.A. Yayınları, S.69

İkinci öneri de aynı yolu izlemekle beraber, enflasyon kârlarının dönem kârı rakamına ulaşılmadan önce septanması istendiğinden, karşılık hesabına direkt olarak kâr zarar hesabından aktarma yapılacaktır.

Üçüncü öneride geleneksel tarihi maliyet düzeni içerisinde cari değerlerle tamamlayıcı finansal tabloların düzenlenmesi salık verilmektedir.

Diğer bir dördüncü öneride ise fiyat değişimleriyle ilgili tüm düzeltmelerin muhasebe dizgesinin kendisi içinde (yalnız yıllık finansal tablolarda değil) yapılması istenmektedir.

Görülebileceği gibi bu önerilerden ilk ikisinde bütün kayıtlar tarihi maliyetle yapıldıktan sonra, ulaşılmayan sonuç içine karışmış bulunan enflasyon kârları yalnızca finansal tabloların düzenlenmesi gereği belirtilen son ikisinde cari değer verilerinden yararlanmak amaçlanmaktadır.

Son iki öneride stoklara ait bilgilerin geçerliliğinin sağlanması, eldeki stoklarla, satılan malların cari değerlerinin septanabilmesine bağlıdır. Eldeki stoklar için, mektup basılı fiyat listeleri, piyasa araştırmaları vb. yollarla cari değerlere ulaşmak olanaklıdır. Oysa satılan malların maliyetlerini cari maliyetlerle tam bi

doğrulukla hesapliiyabilmek, satılan her kalemin cari mal yetini satıldığı gün kaydetmekle olanaklıdır. Bu ise an sürekli envanter dizgesi uygulayan bazı işletmelerde yapı bilir(2).

Eğer satış karınının saptanması yıllık fiziki st sayımına bağlı ise, satılan mal maliyetleri rakamında do ruluk derecesi yüksek olan bir düzeltmeyi hesapliiyabilmek zor olacaktır. Bu nedenle fiyatların arttığı devrelerde ziki sayıma başvurulduğunda, ortalama cari satılan mal m liyetlerine ulaşabilmek için uygulanabilecek en kolay yo lar aranmalıdır.

5. ENFLASYONUN İŞLETMELERİN MALİ YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Bu kısımda enflasyon ve etkilerinin, mali tabl lar ve işletme sonuçları üzerindeki etkileri, olmak üzere iki grupta incelemek uygun olacaktır.

1) Enflasyonun Mali Tablolar Üzerindeki Etkileri

A) Bilanço verilerinin homojenlik özellikleri kaybolması

B) Dolayısıyla mali tabloların işletmenin ekon mik ve mali durumunu doğru olarak yansıtmaması

A) Geleneksel muhasebe sistemine göre işletme

(2) Sayarı, Mehmet: Enflasyonda Gerçek Satış Karınının Saptanması, A.İ.T.İ. Ak. Yayınları, 1981, s.70

çeşitli tarihlerde giren varlıklar, bilançoda maliyet değerleriyle değerlendirilip gösterilmektedir. Enflasyon olmadığı dönemlerde bu durum bilançonun homojenliğini bozmayacaktır. Ancak Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde sözkonusu maliyetler farklı para değerleri ile ifade edildiklerinden, bilançonun homojenliği bozulmaktadır. Enflasyonist dönemlerde (Kasa, banka, alacak ve borçlar gibi) parasal değerler cari para değerleriyle ifade edildikleri halde (makina, teçhizat, stoklar, bina, arsa v.b.) gibi parasal olmayan değerler satın alındıkları tarihteki para birimi ile ifade edilmekte ve öylece bilançoda yer almaktadır. (Dolayısıyla bu durum parasal olmayan değerlerin bilançoda az değerlerde gösterilmesine yol açmaktadır)

Nitekim 56 sanayi kuruluşu üzerinde yapılan bir araştırmada 1978 yılında sabit varlıkların geleneksel bilanço'daki tutarları 10 milyar 97 milyon TL. olduğu halde 1978 para değerine göre düzeltilmiş bilanço'da yer alan tutarları 33 milyar 154 milyon TL. olduğu görülmüştür. Dolayısıyla 1978 yılı sonu bilançosunda 3 katı düşük değerde gösterildiği görülmüştür.

(3) Türkiye sanayi kalkınma bankasından kredi alan (7) cümlede geçen (9) orman ürünleri (3) selüloz-kağıt (2) plastik (2) kimya (7) seramik (3) cam (2) çimento (1) pişmiş kil ve çimentodan gereçler (1) demir-çelik (1) demir dışı metaller (2) madeni eşya (5) makina imalatları (5) tarım araçları (1) ve elektrik makineleri (2) cümlelerinde faaliyet gösteren 56 şirketin konsolide mali tabloları üzerinde ekonomik ve mali analiz yapılmıştır. Ö. Ertuna, Enflasyon düzeltmeli mali tablo analizi (B.Ü. Yayını, İstanbul, 1980, s.25-45)

Stoklar sabit varlıklar kadar olmasa bile, sto devir hızına bağlı olarak, olduğundan düşük değerle mali tablolarında gösterilmektedir. Nitekim 1978 yılı sonunda 6 milyar 037 milyon olarak görünen stoklar, düzeltilmiş bilançoda 8 milyar 133 milyon olarak yer almakta ve % 26 oranında az gösterildiği görülmektedir.

Diğer taraftan, bilançoda yer alan değerlerin farklı para birimiyle ifade edilmesi, farklı satınalma g cündeki tutarların birbirlerine eklenmesi dolayısıyla ma tablolarının toplamalarının anlamsızlaşmasına neden olmaktadır.

b) Mali tabloların işletmenin ekonomik ve mali durumunu doğru olarak yansıtmaması: Mali tabloların işletmenin gerçek durumunu göstermesi hususu hem muhasebenin temel ilkesi, ayrıca T.T.K. nunun amir bir hükmüdür(4).

Konuya daha geniş kapsamlı açıklık getirmek amacıyla klasik muhasebe, bilançolar ve çeşitli kalemler üzerindeki etkilerini inceleyelim.

Bu aşamada fiyat hareketlerini ve enflasyonu b veri olarak ele alıp işletmelerin bilançolarıyla gelir tabloları ve işleyişleri üzerindeki bozucu etkilerini ortaya koymaya çalışacağız.

(4) T.T.K. nunun 75. maddesinde Envanter ve bilançoların hazırlanmasından ananın "İşletmenin iktisadi ve mali durumunu haklarında mümkün olduğu kadar doğru bir şekle edinebilmeleri" olduğu açıkça belirtilmektedir.

c) Fiyat Hareketleri ve Klasik Muhasebe:

Bilindiği gibi klasik muhasebe sistemi, kıymet ölçüsü olarak kullanıldığı "para biriminin kıymetinin ta mamen müstakar başka bir deyimle aynı satınalma gücüne sahip olduğu varsayımına dayanır. Gerek işletmelerin iktid di ve mali durumunu gösteren bilançoların hazırlanmasında gerekse neticelerinin değerlendirilmesinde hep bu varsayımın doğruluğundan hareket edilir (5).

Oysa günümüz ekonomisinde tecrübeler göstermiştir ki fiyatta istikrar yoktur. Dolayısıyla iki ayrı de reye ait para birimleri arasında bir ayniyet bulunmadığı diğer bir anlatımla paranın reel değeri ile nominal değeri arasında fark olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla paranın satınalma gücündeki azalma (enflasyon) ya da çoğalma (deflasyon) dikkate alınmadan muhasebede işlemler yapmak ve yürütmek yanlış olacaktır. Bu vesile ile başarılı, p düktiv ve rantabl çalışabilen bir işletme içinde doğru v gerçekleri yansıtan mükemmel bir muhasebe sistemi gereklidir.

Eğer bir işletme varlığına devam ettirmek istiyorsa işlemlerinden ve onların bugünkü sonuçlarından sür le haberdar olmalı ayrıca bu işlemlerin gelecekte doğura

(5) Cumhuriyet, Ferman: Fiyat hareketlerinin muhasebe prensipleri üzerine tesiri ve bilanço teorileri SBF. Yayınlarından no: 41-23, Ankara Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.D., 1954, s.2.

sonuçları da önceden tahmin edebilmelidir (5).

D) Enflasyonist Ortamda Bilançolar:

"Klasik muhasebe ilkelerine dayalı veriler topluluğu" biçimindeki bilançolar, kalemleri hangi düzenleme ilkelerine göre düzenlenmiş olursa olsun "Tahlil aracı" olma niteliklerini yitirmektedir.

Bilançoların bir tahlil aracı olarak uğradıkları bu "değersizleşme" durumuna aşağıda başlıcalarını sıraladığımız etmenler neden olur:

- a) Varlıklardan bir kısmının parasal, bir kısmının ise reel varlık olmaları,
- b) Aynı biçimde yükümlülüklerin bir kısmının parasal, bir kısmının ise reel özellik taşımaları,
- c) Enflasyonun parasal kalemler üzerindeki etkileri ile reel kalemler üzerindeki etkilerinin birbirinden çok farklı, hatta ters yönde olması,
- d) Bilanço kalemlerinin herbirinin dönme çabuculuğuna göre de enflasyon etkilerinin değişim hızlarında gerçekleşmesi (7).

(6) Bernard, Petit, La technique Comptable Superieure, Deuxieme edition; Paris, Librairie Commerciale et technique, 1963, S.57.

(7) Peker, Alparslan, Yönetim Muhasebesi, s.50, 1973.

Enflasyon dönemlerinde ulusal para ile ifade edilen parasal varlık ve yükümlülüklerin yine ulusal paraları ile ifadeleri değişmez. Ancak bu kalemlerin bulunduğu satınalma güçleri bir taraftan enflasyon oranına diğer taraftan her kalemin dönme çabukluğuna da bağlı olarak düşer.

Reel varlık ve yükümlülüklerde ise enflasyon etkileri aşağı yukarı ters yönde çalışır. Bu tür kalemler "Satınalma Gücü" üzerinde enflasyonun kendi başına bir etkisi olmaz. Ancak bu tür kalemleri ifade eden ve tarihsel maliyet temeline göre saptanmış değerler enflasyon etkisiyle ve bu değerlendirme yöntemi nedeniyle eski paralarıyla belirlenmiş duruma düşer. Dolayısıyla reel varlık ve yükümlülükler için geçmişte yapılmış bağlantıları göstermekten öteye bir anlam taşımazlar.

Bir diğer anlamda enflasyon dönemlerinde bilançolarda çeşitli kalemler çeşitli değerlerde paralarla ifade edilmiş olur (8).

Ayrıca işletme seviyesinde ya da makro planda isabetli kararlar alınabilmesi ve sıhhatli planlar hazırlanabilmesi için de muhasebe gerçeği uygun döneler vermesi zorundadır. Esasen gelişmiş bir iktisadi düzen, iktisadi istatistik ve muhasebe gibi üç ana eksen üzerine dayanır.

(8) Alparslan, P., A.g.e., S.51

dan işleyemez (9).

Enflasyonun işletmeler üzerindeki etkilerini değerlendirirken (1) Bünyevi (Misbi) fiyat hareketleri (2) Genel fiyat hareketleri arasındaki farkı göz önünde tutmak gerekecektir (10).

Birinci tip fiyat hareketlerinden bazı münfer mal ve hizmetlerin fiyatlarının alçalıp yükselmesi anlaşılır. Başka bir deyimle sözü geçen mal ve hizmetlerin reel kıymetlerinde yani diğer mal ve hizmetlerle olan mübadele nispetlerinde bir değişme olmuştur.

İkinci tip fiyat hareketlerinde ise bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişme yerine, bütün mal ve hizmetlerin fiyatlarında aynı yönde değişme anlaşılır. Bu takdirde söz konusu mal ve hizmetlerin yani diğer mal ve hizmetlerle olan mübadele nisbetlerinde bir değişme olmamıştır.

Bilindiği gibi klasik muhasebe değerlemede te olarak "Maliyet Fiyatı" (Prix de revient) nı alır ve fiyatlarını bu maliyet üzerinden yürütür. Fiyatların müstak ve iktisadi hayatın fazla gelişmemiş olduğu hallerde bu metodun kullanılması maksadı sağlar. Ancak fiyatlarını

(9) Ferman op. cit., S.3, Zikreden Alparslan Peker, Yönetim Muhasebesi, s.6

(10) Ferman op. cit. S.15.

la değiştiği ve iktisadi hayatın dinamik olduğu hallerde maliyet fiyatı esasına göre değerlendirmeye devam etmek yanlış sonuçlar doğuracaktır (11). Bu hususu bir örnekle açıklayalım:

Fiyatların t devresinde 200 iken t 1. devresinde de 400 olduğunu kabul ederek t devresinde içe başlıyan A firmasının başlangıç yatırımlarının % 45 inin amortismana tabi kıymetlerden, geri kalanının da nakdi değerlerden meydana geldiğini ve stokun sıfır olduğunu kabul edelim. Ayrıca sabit kıymetlerin ömrünün on yıl olduğunu ve hiç hurda değerinin bulunmadığını A firmasının 40 000 TL borcu bulunduğunu ve bunun t 1 devresinde de değişmediğini kabul edelim. Bu duruma göre A firmasının başlangıç bilançosu şöyle olacaktır:

A Firmasının Başlangıç (t devresindeki)

Bilançosu			
Aktif		Pasif	
Nakdi kıymetler	110 000	Sermaye	160 000
Sabit kıymetler	90 000	Borçlar	40 000
	<u>200 000</u>		<u>200 000</u>

(11) Elden S. Henriksen, Price Level adjustments of financial statements, Evaluation and Case study of two public utility firms, Washington state University Press 1961, s.10.

Zikreden: Alparslan Peker, Yönetim Muhasebesi, 3.8.

Yıl içinde 200 000 TL. si satış yapıldığını ve bu satışların maliyetinin (Amortisman hariç) 160 000 TL olduğunu ve elde edilen kârın (31 000) TL. nin tamamını yıl içinde temettü olarak dağıtıldığını kabul edelim. Fiyat hareketlerini dikkate almadan klasik muhasebe kurallarına göre hareket edilirse t devresinde bilanço ve gelir tablosu şöyle olacaktır.

A Firmasının t1 Devresindeki

Bilançosu

Aktif		Pasif
Nakit alacaklar	119.000	Sermaye 150 000
Sabit kıy.	90.000	Borçlar 40 000
Amortisman -	9.000	
	81.000	
	<u>200.000</u>	<u>200 000</u>

GELİR TABLOSU

Hasılat	200 000
Cari harcamalar	160 000
Amortisman 90 000 -	$\frac{10}{100}$ 9 000
	<u>169 000</u>
Toplam harcama	169 000
Net gelir	<u>31 000</u>

t 1 devresinde cari fiyat seviyesine göre li tablolar düzeltildiği zaman sabit kıymetlerin 180 000 TL. si ve amortismanların 18 000 TL. si olarak yeniden değerlendirilmesi gerekir. Dolayısıyla düzeltilmiş tablo şu şekilde olacaktır:

Düzeltilmiş Bilanço

Aktif			Passif	
Nakit ve alacaklar	119 000		Sermaye	151 000
Sabit kıymetler	180 000		Borçlar	40 000
Amortisman	18 000		Revaluasyon fazlası	90 000
	162 000	162 000		
		281 000		281 000

DÜZELTİLMİŞ GELİR TABLOSU

Hasılat	200 000
(-)	
Cari harcamalar ...	160 000
Amortismanlar	18 000
Toplam harcamalar	178 000
Net gelir	22 000

Klasik muhasebeye göre hesaplanan gelir, düzeltilmiş gelirin % 34'ü kadar yani (31 000-22 000) 9000 TL. si daha fazladır. Ayrıca hissedarların yatırımlarına nispeti $\frac{31\ 000}{160\ 000}$ % 20.1 iken $\frac{22\ 000}{160\ 000}$ % 14.2 ye düşmüştür.

Görülüyor ki fiyatlar genel seviyesinin artması halinde para kıymetindeki değişmelerin mali tablolar üzerindeki etkileri dikkate alınmazsa fiktif kârların dağıtımına, döner kıymetlerin tükenmesine ve teşebbüsün üretim gücünün sürekli azalmasına bunların sonucu olarak devakitsiz bir tasfiyeye kısaca yıkılışa yol açmış olur. Aksine fiyat genel seviyesinin düşmesi halinde işletmelerin zararları olduğundan büyük gösterilmek suretiyle çok dalkârlı şekilde kullanılmaları mümkün olan döner sermaye kaynakları, teşebbüs içinde âtıl bırakılarak irrasyonel davranılmış olur (12).

Enflasyon ve deflasyondan her teşebbüs ve teşebbüs içerisindeki yer alan çeşitli kalemler aynı ölçüde etkilenmezler (13). Genel olarak işletmelerin bu değişim hareketlerinden etkilenişinin sermaye ya da yatırımlarının yapılarına, yaptığı işlemlerin mahiyetine, büyüme nispetine satış fiyatlarının âmme makamlarınca kontrol derecesine ve fiyatların seyrine bağlı olduğunu söyleyebiliriz. Meselâ, çok geniş ölçüde borçlarla kurulmuş bir firma daha çok öz kaynaklarla kurulmuş bir firmaya nazaran enflasyondan daha az zarar görür. Aynı şekilde muhasebe bakımından geniş ölçüde sabit sermaye yatırımlarına sahip olan büyük sanayi teşebbüsleri sabit yatırımları az olanlara

(12) Ferman Op, Cit. S.18 den George Roche, De La relative vite des Belans., Paris, 1932, S.212-217.

(13) Bründler"La Reevolution Des Comptes" L'expert Comptable Diplome (Juin 1955), S.7.
Zikreden: Peker, A.g.e., S.11

nisbetle enflasyondan daha çok etkilenirler. Çünkü bu sabit yatırımlar uzun süre nakte dönüşmeden iktisadi faaliyetlere katıldıkları için fiyat hareketlerini başka bir ölçüyle paranın satınalma gücündeki değişimleri yakından takip edemezler.

Ayrıca çok geniş ölçüde borçlarla kurulmuş bir firma deflasyondan zarar görürken az borçlu ve geniş ölçüde nakdi yatırımları olan bir firma enflasyondan zarar görecektir.

E) Klasik Muhasebe Prensiplerinin Eleştirisi:

Uzun devrede kârların maksimizasyonunu hedef alan modern işletmeler, bu hedefe yetişmek için, aşağıda amaçlardan bir veya birkaçını işletmenin amacı olarak kabul ederler (14).

- 1) Mevcut faaliyet hacmini idame ettirmek,
- 2) Kârı artırmak,
- 3) İşletme hacmini büyütmek,
- 4) Nakit akımını düzeltmek,
- 5) Başka şirketlerle birleşmek,
- 6) İşletme hacmini küçültmek.

İşletmeler bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için belli temel fonksiyonları yürütmeleri gerekir. Bu temel fonksiyonlardan birisi de muhasebe fonksiyonudur. Bu yönüyle muhasebe çok yönlü hizmet görevini yapmakla

(14) Koç, Yüksel; İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri, II. Baskı, Ankara, 1970, S.10.

yükümlüdür. Muhasebe stok sayımı, bilanço, gelir tablosu, maliyet, yönetim ve ilgili istatistikî bilgileri kapsayacak mahiyette olmalıdır. Hatta; yönetime, vergi otoritelerine, üçüncü şahıslara, ortaklara, işletmede fiilen çalışan personele ve nihayet alınacak yatırım ve finansman kararları için gerekli bilgileri mali yöneticilere vermek ve temin etmek durumundadır. Günümüzde mali yönetim aşağıdaki üç temel soruyu cevaplandıracak nitelikte olmalıdır (15).

Mali Yönetimde Bulunması Gereken Nitelikler

- 1) Bir işletme ne kadar geniş olmalı ve ne kadar hızlı büyümelidir?
- 2) Varlıklarını hangi biçimde tutmalıdır?
- 3) Borçlarının bileşimi ne olmalıdır?

Görülüyor ki; klasik muhasebe sistemi kapasite ve metot yönü ile mali yönetime cevap verecek durumda değildir. Kaldı ki, son zamanlarda işletme bünyesindeki gelişmeler, işletmenin mali düşünce biçimini ve davranışlarını önemli ölçüde etkilemiş bulunmaktadır.

Fiyatlar seviyesindeki umumî değişmeler karşısında klasik muhasebe sistemlerinin yetersiz olduğunu da

(15) Soloman, Ezra; İşletme Finansman Teorisi, O.D.T.Ü. yayını, 1971, s.8

sonraki kısımlarda örneklerle izah edilecektir.

Muhasebede para ortak bir değer ölçüsüdür. Yani klasik muhasebe para değerinin sabit olduğu varsayımında hareket etmektedir. Halbuki para değerinin devamlı değişme gösterdiği meydandadır.

"İşte, paranın satınalma gücündeki azalma (enflasyon) veya çoğalmayı (deflasyon) göz önüne almadan muhasebe gene "Lira Liradır" prensibine uyulursa, muhasebe artık hakikatı göstermeyen bir takım gayri hakiki hatta hayali rakamlar yığını haline gelecektir (16). İşte bu nedenlerden dolayı finansal tabloların kesin ve güvenilir olmalarının işletmelere ne gibi yararları olacağını inceliyelim:

Kesin ve Güvenilir Finansal Tabloların

Mikro Seviyeden Faydaları:

İşletme bünyesi içerisinde alınacak yatırım ve finansman kararları tayin edilirken, önceden tespit edilmiş tahmin ve hesaplamalara göre bina edilmektedir. Sermaye piyasalarının cari ve muhtemel durumlarından, brüt kazanç akışları, işletme sermayesindeki net azalma ve artıtlara, planlanmış likidite tespitine hatta dış finansman ihtiyacı ve bunun kesin şeklinin ne olacağına kadar tahminler yapılmaktadır. Hatta, "bu, hesaplamaların yalnız bugünkü durumları değil, fakat; aynı zamanda firmanın ilgili bulunduğu sermaye, mal ve işgücü piyasalarında ileride meydana gelebilecek durumları da nazarı dikkate alması

(16) Ferman, Cumhuriyet; Fiyat Hareketlerinin Muhasebe Prensipleri Üzerine Tesiri ve Bilanço Teorileri, 1954, s.11.

gerekir (17).

Bütün bunların tahakkuku finansal durum tablolarının doğruluğuna bağlıdır. Gerçeği aksettirmeyen tablo ve hesap cetvelleri yöneticiyi yanılttığı gibi işletmeni tesirliliğinin sevk ve idaresini de aksatacaktır.

Vergi mevzuatı, kâr tevzii, özellikle dividend politikasının tayininde, fiyat politikasının tespitinde, ücretlere dair politikanın tanziminde, hûlâsa; işletmeni temel fonksiyonlarının yürütülmesi ve tespit edilen hedefin tayininde de bilanço devri faaliyet neticelerinin, mükayeseli bilançoların kâr ve zarar cetvellerinin doğruluğu ve gerçek durumu aksettirmeleri gerekir (18).

2. Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerine Etkisi

a) Enflasyonun Bilanço Kalemleri Üzerine Etkisi

a1) Aktif bilanço kalemleri üzerine etkisi: Bir işletmeye ait iktisadi kıymetleri, fiyat seviyesindeki değişimleri takip edip edemediklerine göre iki kısma ayırma mümkündür (19).

(17) Ezra, Salomon, A.g.e., S.129

(18) Dilek, Şener, A.Ü.İ.T.İ.B.F. Yayını, 1980, S.285

(19) Fischer, Otto, De L'ingluence des Fluctuations Monétaires sur Les Bilans et le Probleme de la Reevolution Wetzikon (Suisse) Aktienbuschdruckerei, Wetzikon ungeri, 1940, s.13,
Zikreden: Nuri Uman, Fiyat Hareketlerinin İşletme Üzerine Etkisi ve Yeniden Değerleme, S.12.

a 11) Reel Değerler: (Valuers réelles-Real Volues)
Para kıymetindeki değışmeler karşısında bizatihi değerini koruyabilen kıymetlerdir. (Sabit kıymetler gibi).

a 111) Nominal Değerler: (Voluers nominales-money Volues). Para kıymetindeki değışmeler karşısında bizatihi değerini koruyamayıp fiyatlar genel seviyesindeki değışmeler ile ters yönlü olarak reel değeri değışen kıymetlerdir (kasa, alacak ve borçlar) gibi.

Bu ayırımın değeri şuradadır: Nominal değerle fiyat hareketlerini aynen takip ettikleri için, bilanço da her zaman cari para birimiyle ifade olunurlar, kısa dönemler için bunlardan elde edilen veriler düzeltilmeden doğrudan doğruya mukayese edilebilir.

a 1v) Enflasyonun Cari Olmayan Aktif Değerler

Üzerine Etkisi:

Bunlar işletmede bir faaliyet devresinden daha uzun süre kalan değerlerdir ve iki grupta toplamak mümkündür.

a) Maddi sabit kıymetler, b) Gayri maddi sabit kıymetler. İşletmeler sabit kıymetleri, hissedarların sermaye taahhüdü olarak aynî kıymet getirmesi, füzyon, satın alma ya da işletmede istihsal edilmek suretiyle iktisap ederler. Bu kıymetler ne şekilde iktisap edilirse edilsin, klasik muhasebe bunları "Maliyet Değeri" (prix de

revient-historical cost) ile aktive kaydeder (20).

a v) Arazi ve Tabii Kaynaklar-Üzerine Etkisi :

Arazi işletme dahilinde en uzun ömürlü, devir rati en az başka bir deyimle, para çevrilmesi genellikle işletmenin ömrünün sonuna kadar vuku bulmayan bir sabit kıymettir. Yıpranma, aşınma, eskime, modası geçme gibi kıymet kayıplarına uğramadıklarından amortismanına tabi değildirler (21).

(20) Burada maliyet değerinden ya da 1957 tarihli Fransız genel hesap planının deyimiyle "orijinal Değerden" (Valuer originale) anlaşılması gereken şudur: Satınalma yolu ile iktisap edilen kıymetlerde alış fiyatı (Le prix de revient de production) değil, İstihsal maliyeti ise, o sabit kıymetin istihsalı için kullanılan materyalin maliyeti, direkt istihsal giderleri ile genel giderlerden düşen hisselerin netine katılmasıyla elde edilen değerdir. Sabit kıymetler sermaye taahhüdü ya da füzyon neticesi elde edilmişlerse, bu taktirde sözleşmede gösterilen geri maliyet değeri olarak kabul etmek gerekir. Vergi usul kanunumuzda da yukarıdaki esaslar benzer şekilde sonmuş 269 uncu maddede nelerin gayrimenkul olduğu belirtildikten sonra ".....iktisadi işletme için dahil bilumum gayri menkuller maliyet bedelleri ile değerlendirilir" hükmünü koymuştur.

(21) Vergi Usul Kanunumuzun 314. maddesinde bu husus şöylece belirtilmektedir. "Boş arazi ve boş arsalar amortismanına tabi değildir."

Diğer taraftan işletme arazisi ve tabii kaynaklar, amortisman tabiidirler (22). Fiyat hareketleri bakımından bu çeşit sabit değerlerde en önemli sorun, gerçeğe uygun bir şekilde amortisman ayırmak suretiyle işletmenin üretim gücünün aynen devam ettirilmesini sağlamaktır. Bu amaçla fiyat hareketlerinin bir sonucu olarak söz konusu sabit kıymetlerin orijinal maliyet değeri ile halihazır değeri arasında bir fark doğuracağı ve amortismanlarda orijinal maliyetler üzerinden hesaplanacağı için (klasik muhasebe ilkelerine işletmenin üretim gücünün devam ettirilmesi ve yıllık işletme neticelerinin doğru bir şekilde hesaplanması mümkün olmayacaktır.

Ayrıca işletme arazisi ve tabii kaynaklar nispeten uzun ömürlü sabit değerler olduklarından amortismanların yetersiz oluşu, yenilenmelerinde değil işletme neticelerinin yanlış hesaplanıp fiktif kâr dağıtımı ve aşırı vergi ödenmesinde etkilerini gösterecektir. Ayrıca söz konusu etkilerin büyüklüğü, adı geçen sabit kıymetlerin aktif içerisindeki nisbi önemine, enflasyonun şiddetine ve sabit kıymetlerin kullanma süresinin uzunluğuna bağlı olacaktır.

a v1) Binalar ve Sınai Kuruluşlar Üzerine Etkileri

Binalar ve sınai kuruluşlarına gelince bunu bir örnekle açıklamaya çalışalım. Örneğin işletme üç ayrı

(22) V.U.K. nun 314. Maddesi 1. ve 2. Fık. ile 316. Maddesi işletme arazisi ve tabii kaynakların ne şekilde amortisman tabii tutulacağı hakkında hükümler öngörmüştür.

kan almış olsun (bugüne kadar). Sırasıyla alınış tarihleri, alanları ve maliyet bedellerini şöylece gösterelim:

	<u>Alınış Tarihi</u>	<u>Alanı (m²)</u>	<u>Tutarı (TL)</u>
1. Dükkan	1944	10	850
2. Dükkan	1954	9	8500
3. Dükkan	1966	<u>10</u>	<u>150000</u>
Toplam		29	159150

Bu üç dükkan yan yanadır. Alanları fiili değerleri aşağı yukarı birbirine eşittir. Ancak alınış tarihleri, buldukları yerin zaman içinde değişen önemi ve o tarihlerdeki Türk paralarının satın alma güçleri farklı olduğu için, birbiri ile asla kıyaslanamayacak rakamlarla bilançoda yer almışlardır.

X Ticaret Firması Bilançosu

31.12.1977

<u>Aktif</u>		<u>Passif</u>	
	<u>TL</u>		<u>TL</u>
Kasa	10.000	Borçlar	66.317
Alacaklar	80.000	Sermaye	200.000
Stoklar	<u>225.000</u>	Dağıtılmayan Karlar	168.811
Dönen. Var.	315.000		368.811
Teçhizat	5.000		
(-) E. Amort.	3.500		1.500
Binalar	159.150		
(-) E. Amor.	40.522		<u>118.628</u>
			120.128
Toplam	435.128		435.128

- Not:
- 1) Teçhizat 1971'de yenilenmiştir.
 - 2) Teçhizat üzerinden % 10 binalar üzerinden % 2 Amortisman ayrılmaktadır.
 - 3) 1977 yılı içinde stok devir hızı dört olmuştur.

Diğer bir deyişle binalar hesabı nedeniyle, bilançonun kalemlerinin her biri vaktiyle kendilerine yatırılmış paraları ifade etmekten öteye bir değer taşımamaktadır. Yani, hasa ve alacaklar Aralık 1977, stoklar Ekim 1977, teçhizat 1971 binalar ise 1944, 1954 ve 1966 paraları ile belirlenmiş bulunmaktadır (23).

a vii) Enflasyon Dönemlerinde Çeşitli Varlıklar

Para ile İfadesi:

Üzerindeki etkilerini daha açıklıkla görmek için yalnızca bina ve teçhizat kalemlerine yeniden değerlendirme uygulamak dahi fikir verebilecektir.

1) Her üç dükkanın ve teçhizatın maliyet değeri de bugünkü para ile belirtilseydi veya 2) her üç dükkanda bugünkü değerleri dikkate alınarak değerlendirilseydi aşağıda belirteceğimiz sonuçlara ulaşılabacaktı (24)

avıllı)Sabit Varlıkların Bugünkü Parayla İfade Edilmesi (Ayarlanmış tarihsel maliyet temelinde göre yeniden değerlendirme)

Sabit Varlıklar	Alınış Tarihleri	Katsayı	1977 Parası ile Değer
Binalar I	1944	18.950	(650x18 950)=12 317.50
II	1954	14.785	(8500x14785)=126.672.5
III	1966	5.318	(150000x15318)=797.700-
			935.600-
Toplam Değer			
Teçhizat	1971	3.505	(5000 3505)-- 17.525-
Sabit Varlıklar			
Toplam Değeri	1977	para değeri ile	953.215-

Not: Yukarıdaki tabloda fiyatlar genel düzeyindeki hareketler;

a) Enflasyon ve fiyat hareketleri açısından temel yıl nitelikleri taşıdığından indeksler 1938 yılından başlatılmış ve dolayısıyla 1938 100 olarak kabul edilmiştir.

(24) Yukarıdaki tablonun düzenlenmesinde, İstanbul Ticaret Odasınınca hazırlanmış "Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi" 1938 100 temelinde çevrilerek kullanılmıştır.

- b) Genel fiyat hareketlerini temsil etme açısından "Toptan Eşya Fiyatları" tipik örnek adde dilmiş ve bu fiyat hareketleri ele alınmıştır.
- c) Aralık 1977 indeksi olan 7566 rakamı her yılın indeksine bölünmek suretiyle, o yılların paralarının, Aralık 1977 parasından kaç kat değerli olduğu (katsayı) bulunmuştur.

Bu duruma göre yukarıda da görüldüğü gibi, biner ve demirbaşların alındığı tarihlerdeki Türk paralarının 1977 parasından sırasıyla-

1944 parası 18.950

1954 parası 14.785

1966 parası 5.318

1971 parası 3.509 kez değerli olduğu anlaşılmaktadır.

a 1x) Uzun Vadeli İştirak ve Yatırımlar Üzerine

Etkisi:

Bu grupta iştirak senetleri, bir yıldan daha fazla vadeli alacaklar depozito ve teminatlar olarak tasnif edilmeye ayırmak mümkündür.

a 1x 1) İştirak Senetleri: (Les titres de participation). Bu kalem işletmenin değer teşebbüslerin sermayelerine geniş ölçüde katılmak suretiyle iktisap ettiği aksiyonları temsil eder.

yon ve iştirak paylarını ihtiva eder. İşletme bunları, ticari ya da sınaı avantajların koruma maksadı ile elinde tutar ve kısa vadede elden çıkarılması da söz konusu değildir. İştirak senetleri, bu özellikleriyle plasman senetlerinden ayrılırlar. Teorik olarak bu ayırım mümkün olmakla beraber uygulamada plasmanla iştirak senetlerinin birbirinden tefriki oldukça güçtür (25).

İştirak senetleri de bilançolarda iktisap edildikleri tarihteki maliyet değeriyle gösterilirler.

İşletmeler fiyatlar yükselirken klasik muhasebe ilkelerine bağlı kaldıkları taktirde fiktif kâr dağıtıcıları cihetle nominal temettü miktarları devamlı şekilde yükselecek, iştirak senetlerinin piyasa fiyatları buna paralel olarak artacak, bilançodaki değerler, gerçekten ulaşacaktır (26).

a 1x2) Bir Yıldan Fazla Vâdeli Alacaklar: Bu tip alacaklar, vadeleri sonunda işletmeye nominal değerleri üzerinden iade edilecekse yukarıda tahviller için söylenen etkiler bunlar içinde geçerlidir. Yine bu alacaklar, piyasanın satınalma gücündeki değişmeler dikkate alınmak suretiyle reel değerlerine eş nominal tutarlar üzerindedir.

(25) Kriter olarak genellikle nispet kullanılması tavsiye edilmektedir. Nitekim Kurumlar Vergisi Kanununun 83 maddesine göre: İştirak sayılabilmesi için iştirak edilen şirketin sermayesinin "yüzde onuna" sahip olması gerekmektedir.

(26) Ferman Op. cit. , S.44-50.

ödenecekse (27) işletmenin gerçek bir kaybı bulunmayacağına karşılık, mali tablolar, bu durumu yansıtmadığı için hatalı olacaktır.

a ix 3) Fiktif Gayri Maddi Sabit Kıymetler:

Bu sabit kıymetler enflasyondan iki şekilde etkilenirler: Fiyatların yükseldiği devrede, bir taraftan bilançoda olduklarından az görünürler; diğer taraftan da en kısa zamanda (V.U.K. na göre beş yılda) itfa edilecekleri için aktifte yazılı değerleri üzerinden amortisman ayrılması yüzünden, işletmenin faaliyet neticelerini bırakarak fiktif kâr dağıtımına yol açarlar. Konuyu örnek işletmeden alacağımız verilerle IV. bölümde genişçe inceleyeceğiz:

a ix 4) Nakde Çevrilmeleri Mümkün Olan Kıymetler:

(Valeurs eventuellement réalisables ou valeurs mortes)
Bu gruba markalar, bröveler, imtiyazlar, ihtira beratları, alemati farikalar, kira hakları v.s. girmektedir.

Tamamen fiktif olanların paraya çevrilmeleri her bir zaman mümkün olmadığı halde bunların nakde çevrilmesi bazı şartlar altında mümkündür.

a ix 5) Cari Aktif Kıymetler Üzerine Etkisi: Muhasebe bakımından döner değerler denilince, işletmenin normal çalışma devresi içinde (genellikle bir yılda) nakde çev-

(27) Borçlu ile alacaklı arasında bu hususu öngören bir anlaşma yoksa para kıymetindeki düşmeden dolayı böyle bir edimin (prestation) borçludan talebi, hukuki bakımdan mümkün değildir. B.K.nun 83. Md. 1.Fık.söre bu para paradan değil memleket parasından ödenir. Ancak borçlu ile alacaklı aralarında yapacakları bir akitle karardaki hususu kararlaştırabilirler.

rilen, satılan ya da tüketilen kıymetler anlşılıdır. Bunları cari olmayan aktif kıymetlerden ayırmak için "değerleme" kriteri yerine "Nakde çevrilme süreci" (L'epoque realisation) esas alınır (28). Bir bilanço kalemi nakit ibaretse ya da sabit nakdi tutar olarak ödenecek bir alışını temsil ediyorsa, yahut normal faaliyet devresi içinde nakde çevrilmesi mümkünse bu tip kıymetleri cari kıymet arasında göstermek gerekir. Bunları iki gruba ayırarak flasyon ve etkilerini inceliyelim:

- 1) Disponibl Fonlar
- 2) Alacaklar ve Stoklar

a ix 5₁)Disponibl Fonlar:

İşletmenin faaliyet dönemi içinde kullandığı nakit, nakit mahiyetindeki bankadaki fonlar ve posta çekleri girmektedir. Bunlar nominal değerlerine (kanuni para ifadelerini) aynen muhafaza etmekle beraber reel değerleri (temsil ettikleri satınalma güçleri) fiyat hareketleri ters orantılı olarak değişir. Başka bir deyişle, fiyatların devamlı bir şekilde yükseldiği devrelerde bu kıymetlerin reel değerleri düşer; alçaldığı devirlerde ise, reel değerleri artırır (29).

(28) Nuri Uman; A.g.e., S.23

(29) Fischer, Op. Cit., S.43-48.

Burada yabancı parayla ifade edilen likit değerlerle, milli parayla ifade edilen likit değerler arasında bir ayırım yapmak gerekir. Yukarıdaki açıklamalar, Kanun milli parayla ifade edilen likit değerler arasında bir ayırım yapmak gerekir. Yukarıdaki açıklamalarımız, Kanun milli parayla ifade edilen disponibl fonlar için doğrudur. Disponibl fonlar yabancı bir memleketin parasıyla ifade edilmişlerse (Bir Türk firmasının yabancı bir firmadan alacağı varsa ya da kasasında frank, dolar, sterlin, liralık gibi döviz bulunduruyorsa). Bu taktirde döviz kurlarının değişip değişmemesi bu kıymetlere farklı etkiler yapacaktır.

Söz konusu iki çeşit disponibl kıymet arasındaki fark Kanun parayla temsil edilenler fiyat hareketlerinden ki dalgalanmalardan doğrudan doğruya etkilendikleri halde yabancı parayla temsil edilenler, döviz kurlarında bir değişim olmadıkça, milli paradaki dalgalanmalardan etkilenmeyeceklerdir (30).

Bu durumu bir örnekle açıklayalım:

A Firmasının 1 Ocak 1987 tarihli Bilançosu:

Aktif		Pasif	
Kasa	200.000	Sermaye	800.000
Diğer Aktifler	600.000		
	800.000		800.000

(29) Fischer, Op. Cit., S.43-48

(30) Fischer, Op., Cit, S.43. Zikreden Huri Uman, A.g.e. S.31

A firmasının 1987 yılı sonundaki bilançosu da aşağıdaki gibi olsun: (Nakdi kıymetlerin hiç değişmediğini ve fiyatların 1987 yılı içinde bir misli arttığını varsayalım.)

A Firmasının 31 Aralık 1987 Tarihli Bilançosu:

Aktif		Pasif	
Kasa	200.000	Sermaye	800.000
Diğer Aktifler	650.000	Kâr	50.000
	<hr/>		<hr/>
	850.000		850.000

Klasik muhasebe ilkeleri uygulandığına göre firma 50.000 TL. kârlı görünmektedir. Fiyat hareketleri daha gelmemiş olsa idi bilanço şüphesiz gerçeği yansıtmıştı, oysa fiyatlar % 100 bir artış gösterdiğine göre, kasada bulunan 200.000 TL. nominal olarak değişmemiş bu karşılık reel olarak kıymetini yarıyarıya kaybetmiştir. Başka bir deyimle, devre sonundaki 200.000 TL. si reel olarak devre başınının 160.000 TL. sine esdeğerdır. Söz konusu firma sadece bu kalemden devre sonu para birimiyle 200.000 TL. kıymet kaybına uğramıştır. Çünkü bu teşebbüs faaliyeti yıllık başındaki iktisadi kapasitesini aynen muhafaza etmiş isterse kasa mevcudunun yıl sonunda 200.000 TL. değil 400.000 TL. olması gerekecektir.

Görüldüğü gibi fiyat hareketlerinden en fazla

zarar gören kalem, milli parayla ifade edilmiş disponibl değerlerdir. Bunlardaki reel kıymet kaybını, bu kıymetler elde tutulduğu sürece, önlemeye imkân yoktur.

Klasik muhasebe bu durumu bilançoda yansıtarak gerçeği göstermekte ancak uğranılan kaybı göstermediğinden hatalı bir durum yaratmaktadır.

Örneğimizi genişleterek kasadaki nakit kıymeti içerisinde yabancı parayla temsil edilen örneğin 5.000 dolarlık disponibl bir değer var olduğunu düşünelim: Fiyatlar bir misli artarken döviz kurları değişmemişse(yani 1 Ocakta 1 dolar 20 TL iken fiyatlar arttığında yine 1 dolar 20 TL. ise işletmenin uğradığı kıymet kaybı yukarıdakinin aynıdır. Milli parayla ifade edilen kıymetler üzerinden işletme reel kayba uğrarken dolar olarak lundurulan disponibl fonlardan bir kaybı olmamıştır.

Ancak döviz kurları paranın iç kıymetindeki değişimlere paralel bir seyir izliyorsa a zaman ortaya üç durum çıkmaktadır.

1) Değişme nisbeti döviz kurundaki değişmeye eşit olabilir: Fiyatlar genel seviyesi bir misli artarken döviz kuru da 1 dolar 20 TL. iken 1 dolar 40 TL. olmuşsa bu durumda A firmasının bilançosu şu durumu alacaktır.

(x) Bu durumun doğması, ancak kontrollü kambiyo sistemi ile mümkündür.

A Firmasının 31 Aralık 1987 Tarihli Bilançosu

Aktif		Pasif	
Kasa	250.000	Sermaye	800.000
Diğer Aktifler	600.000	Kâr	50.000
	<hr/>		<hr/>
	850.000		850.000

görüldüğü gibi kasa mevcudunun milli parayla olan ifadesi (5.000 40 200.000 50.000 250.000 TL.) artmıştır.

Görüldüğü gibi disponibl satınalma gücünde bir değişiklik olmamıştır. Bu artış nominal bir artış olarak yabancı parayla ifade edilmektedir. Oysa klasik muhasebe bu kur farkının bir kâr olarak göstermektedir. Hatta ayrıca şirket milli parayla ifade edilen disponibl kıymetlerin satınalma gücünde yarıyarıya düşüş olduğu halde bilançoda bu durum görülmemektedir. Yani bu zarar görülmemektedir.

2) Döviz Kurundaki Değişme, İç Değişme Nisbetinden küçük olabilir: Örneğin, fiyatlar genel seviyesi bir misli artarken dövizde 1 dolar 20 TL. iken 1 dolar 30 TL. olsun:

A Firmasının 31 Aralık 1987 Tarihli Bilançosu

Aktif		Pasif	
Kasa	225.000	Sermaye	800.000
Diğer Aktifler	600.000	Kâr	25.000
	<hr/>		<hr/>
	825.000		825.000

3) Döviz Kurundaki Değişme İç Değişme Nisbetinden Yüksek Olabilir: Örneğin: Fiyatlar genel seviyesi bir misli artarken dövizlerde ise 1 dolar 20 TL. iken 1 dolar 50 TL. ye çıkmış olsun. Bu durumda bilanço:

A Firmasının 31 Aralık 1987 Tarihli Bilançosu:

Aktif		Pasif	
Kasa	300.000	Sermaye	300.000
Diğer Aktifler	600.000	Kâr	100.000
	<u>900.000</u>		<u>900.000</u>

Kazancın milli parayla olan ifadesi (5.000x50=50.000) artmıştır. Doların iç satınalma gücünde bir değişiklik olmadığına göre, yabancı parayla ifade edilen disponibl kıymetlerin reel değerinde bir değişme olmamıştır. Oysa klasik muhasebe, şirket kârını bu fiktif değer artışı kadar fazla göstermektedir.

Ancak klasik muhasebede örneğin doları inceliyecek olursak A.B.D.'de fiyatlar bir misli artarken, döviz kurlarının da yarı yarıya düştüğünü varsayarsak, o zaman doların reel değerinde yani A.B.D.'de alabileceği mal ve hizmetler miktarında bir azalma olacaktır. Dolayısıyla işletmenin uğradığı bu zarar reeldir ve klasik muhasebe ancak bu halde gerçeği yansıtmaktadır.

a x) Enflasyonun İşletmelerde 1) Senetler, 2) Portföy Senetler 3) Alacaklar 4) Vadeli Alacaklar Üzerindeki Etkileri:

a x₁) Senetler (Titres): Bilançonun bu kaleminde bir teşebbüsün plasman amacıyla elinde bulundurduğu özel ya da kamu teşebbüslerine ait hisse senedi, tahvil, devlet tahvili, hazine bonoları ve buna benzer senetler yer almaktadır. Bunlar genellikle maliyet değerleriyle bilançoda gösterilmektedirler (x).

(X) Burada maliyet değerinden kastedilen şey şudur: Senet satın alınarak iktisap edilmişse aktive alış değeriyle kaydedilir. Bu değere satınalma bedelinden başka alış giderleri de (vergi, komisyoncu ücr. vs.) dahil edilecek midir? Dalsace göre alış giderlerini senetlerin maliyetine eklemek doğru değildir. Çünkü bunlar gerçek anlamı ile mali giderlerdir. (Dalsace Op. Cit. S.141). 1957 tarihli Fransız genel hesap planında ilave alış giderleri senedin alış maliyetine dahil edilmeyip mali giderlerde gösterilmiştir.

Vergi Usul Kanunumuzda "Maliyet" esasını kabul etmiş fakat, alış giderleri hakkında hiçbir hüküm öngörmemiştir. (Bkz. V.U.K. Md. 279). Senetler yenilenmek suretiyle iktisap edilmişse maliyet değeri taahhüt edilen miktara eşit olacaktır.

İhtiyatların sermayeye eklenmesi suretiyle hisse senedi iktisap edilmişse maliyet değeri bu senetlerin nominal değerlerine eşittir. Hisse senetleri borsaya kayıtlı ise maliyet değeri borsa değeridir. Nitekim V.U.K.nun 279. Md. ndeki hükmü şöyledir. "Türk borsalarında kayıtlı olan Türk ve Yabancı esham ve tahvillat, borsa raici ile değerlendirilir. Ticaret kanununun 462. Maddesinde ise "Borsa raici bulunan kıymetli evrak, en çok bilanço gününden bir ay evveline ait müddet içindeki ortalama rayiçleriyle bilançoya geçirilebilir." demek suretiyle hangi günün rayiçinin esas alınacağı belirtilmiştir.

Hisse senetleri borsaya kayıtlı değilse, maliyet değeri olarak tahmini nakde çevrilme kıymeti (La valeursequivalente) ya da kapitalizasyon değeri alınır. Bizole V.U.K. hükmü göre "Borsada kayıtlı olmayan esham, tahvillat alış bedeli ile değerlendirilir." (Md.279). F.K.nunda ise: "Borsada rayiçli olmayan kıymetli evrak, falz, tamettü gibi gelir ve kıymetlerindeki herhangi bir azalma nazara alınmak suretiyle ve maliyet kıymetlerini geçmemek üzere bilançoya kaydedilmelidir." (Md.472,Fık.2). hükmü öngörülme suretiyle kapitalizasyon ve realizasyon esası benimsenmiştir.

AX1a) Nominal Değerli Senetler: (Les titres avalu nominale): Bunlar, mahiyetleri icabı belli bir miktar kâruni parayı temsil eden senetlerdir. (Devlet tahvilleri, şirket tahvilleri, tahvil mahiyetindeki bonolar gibi)(31)

Nominal değerli senetler, enflasyon ve fiyat hareketlerine karşı çok hassastırlar. Nominal değerleri aslen devam eder. Fakat reel değerleri fiyat genel seviyesiyle ters orantılı olarak işler.

AX1b) Reel Değerli Senetler (Les titres a Valeur réelle): Enflasyon karşısında reel değerli senetlerin nominal değerleri sabit kalmayıp fiyatlardaki değişmeyi yansıttıklarından izlerler ve enflasyon devrelerinde genellikle bu senetler (hisse senetleri ve pay senetleri vs.) reel değerlerini korurlar.

Senetlerdeki etkilenmeleri bir örmekle açıklayalım: Örneğin: Belirli dönemde ülkede enflasyon oranı % 100 diyelim. 2 000 TL. ile aktife kayıtlı bir hisse senedinin borsa değeri 2 300 TL. sına yükselmisse bu durumda firma senet başına (yıl sonu para birimiyle) 4 300 TL. (2 000 x 2) 300 TL. lık reel bir kazanç sağlamıştır. Değer artışının 2 000 TL. lik kısmı ise, para kıymetindeki düşme miktarını karşılamakla kalmıştır. Klasik muhasebe bu artışları reel ve fiktif olarak ayırmadığından tamamı reel kabul ettiğine göre, işletme öz varlığını kâr olarak

(31) Fischer, A.g.e., S.48-53. Zikreden: Peker, A.g.e., S.48-53.

dağıtacak, veya vergi olarak devlete verecek, dolayısıyla da iktisadi gücünü koruyamayacaktır.

Ayrıca yukarıdaki örnekte hisse senedi değeri 2 750 TL. ye çıktı diyelim. Burda firma bilançosunda 2 750 - 2000 750 TL. yi kâr olarak gösterecektir. Oysa enflasyon % 100 iken hisse senedi para kıymetindeki düşme miktarını bile karşılayamamıştır. Dolayısıyla bilançoda görünen 750 TL. lik kâr da gerçeği yansıtmayacaktır.

Böylece enflasyon devrelerinde klâsik muhasebe senetlerdeki kıymet artışlarının ne kadarının reel ve ne kadarının fiktif olduğunu göstermediği gibi, nominal değerli senetlerdeki reel kıymet kayıplarını da ihtiva etmeyecektir.

ax2- Portföy Senetleri Üzerine Etkisi: (Effets de portefeuille): Bu senetler, şirketin sahip olduğu ve bir alacağı temsil eden senetlerden teşekkül eder. Burada senetleri vadeli-vadesiz olmak üzere ayırıp incelemek gerekir. Enflasyonist dönemlerde portföy senetlerde büyük kayba uğrayacaklardır. Bankalar uzun vadeli senetlerde enflasyon oranından düşük iskonto uygulamayacakları veya belirli bir nisbette iskonto uygulayacakları için senet sahipleri kıymet kaybından kurtulamayacaklardır.

Kısaca paranın değerini kaybettiği dönemlerde portföy senetleri reel kıymet kaybına uğrarlar. Vadesiz

senetlerde bu kaybı azaltmak mümkün olduğu halde vadeli senetlerde oldukça güçtür. Diğer taraftan firmanın uğradığı reel kıymet kayıpları muhasebeye aksetmediğinden zararlar olduğundan az bu vesile ile de kâr reel olmaktan uzak olacaktır.(x).

b) Enflasyonun Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri

b₁) Hasılat Kalemleri Üzerine Etkisi:

b₁1) Satış Hasılatı Üzerine Etkisi: Fiyat

rın nisbi veya mutlak olarak arttığı dönemlerde firmaların sattıkları malların da piyasa fiyatları artacağı için satış hasılatları artacaktır. Bu artışın reel olup olmadığı satılan mal miktarı ile paranın satınalma gücündeki kayıpların hesaba katılmasıyla mümkündür. Bu husus işletmelerin gelişme trendlerinin ortaya konmasında büyük önemi vardır.

Klasik muhasebede bu artışların tümü reel olarak alınmıştır ve işlemler bu varsayıma göre yürütülmektedir. Sistemin sakıncalı yanı buradadır.

b₁2) Diğer Hasılat Üzerine Etkisi: İşletme

lerin elde ettikleri faaliyet dışı hasılatları tekerrür edip etmediklerine göre iki kısma ayrılır.

(K) V.U.K.muza göre "alacaklar mukayyet değerleriyle değerlendirilir (Md. 281). Mukayyet değer 265. maddede bir ticarî kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen değeridir. V.U.K.nda "Vadesi gelmemiş alacağın değerine günündeki değerine irca olunabileceği öngörülmektedir" (Md.281, Fık.2) burada değerlendirme günündeki değerinden maksat söz konusu olacak senedinin o tarihteki hali hazır değeridir". Bu değer hesaplanmasında piyasa kıymetindeki düşmeler değil sadece cari faiz haddi önünde bulundurulmaktadır.

b12a) Tekerrür Eden Hasılat Kalemleri:

a1) İştirak Gelirleri: İşletmelerin iştirak ettikleri firmalardan elde ettikleri kârlar enflasyon dönemlerinde artar ancak iştiraklerin cari değerlerindeki artışlar fiyatlar genel seviyesindeki artıştan daha hızlı ise bu miktara reel artış olarak bakılabilir. Eğer fiyatlar genel seviyesinden düşük ise bu reel bir kayıptır ve elde edilen gelirin bir kısmının bu kayba tahsis edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla iştiraklerin cari değerinin fiyatlar genel seviyesi ile aynı oranda artmaması arada fiktif hale gelen bir kısım gelirlerin hasıl olmasına neden olmakta bu husus ise klasik muhasebede görülmektedir (32).

a2) Alınan Faiz ve Komisyonlar: Belirli bir tutar üzerinden ödenen, borç verilen fonların başkalarına kullanılmasının karşılığı şeklinde olan bir gelir olduğundan, para kıymetindeki düşmeler faiz gelirlerinin reel değerlerini azaltır. Klasik gelir tablosuna nominal değeriyle kaydedildiklerinden olduğundan fazla görünüş yanlışı değerlendirilmeye sebebiyet vermektedir.

b12b) Tekerrür Etmeyen Hasılat Kalemleri:

b1) Tahsil Olunan Sigorta Tazminatları: Burada da yine fiyatlar genel seviyesinin artması durumunda alınan tazminatın ikameyi gerçekleştiremediği ve alınan

(32) Nuri Uman; Fiyat Hareketlerinin İşletmeler Üzerine Etkisi ve Yeniden Değerleme, A.Ü.S.B.F. Yayını, 1978 s.78.

sigorta tazminatının ne kadarının reel olduğunun bilinmesi konusu gündeme gelmektedir. Klasik muhasebede amortisman kaybı alınan sigortanın reel değeri ve hurda değerlerinden elde edilen hasılatın reel kısmı dikkate alınmadığından gelir tablosunun gerçeği göstermesine engel teşkil etmektedir.

b_{ii}) Öngörülen Süreden Önce Bedelleri Ödenen

Tahvillerden Doğan Kazançlar: Bu tür kazançlar muhtemelen reel kazanç olurlar. Çünkü süresi dolmadan düşük paraya ile tahvil sahiplerine iade edildiği için işletme ruhsatı olarak kârlı olduğu halde klasik muhasebeye göre hazırlanmış gelir tablolarında bu durum yansatılmamakta ve işletmenin tahvillerden elde ettiği reel kazanç olduğundan görünmemektedir.

b_{iii}) Sabit Kıymetlerin Satışından Elde Edilen

Kazançlar: Klasik muhasebe ilkelerine göre düzenlenmiş gelir tablosunda yine bu kıymetlerin satışında ve esnadaki reel değerinden birikmiş amortismanların çıkarılması sonucu bulunan değeri de muhasebe değeri arasındaki farkı kâr kabul etmektedir. Kâr olabilmesi için birikmiş amortismanların ve elde edilen hasılatın reel değerinin orijinal muhasebe değerinden büyük olması lazımdır. Ancak Klasik Muhasebe satış hasılatının reel değerini dikkate almadığından bu farklar genellikle fiktif olarak reel bir artışa tekabül etmezler (33).

(33) Nuri Uman; Fiyat Hareketlerinin İşletmeler Üzerindeki Etkisi ve Yeniden Değerleme, A.Ü.Ş.B.F. Yayını, 1968, s.80.

c) GİDER KALEMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

c1- Satılan Mal Maliyeti Üzerine Etkisi:

Sınai İşletmelerinde Satılan Malın Maliyeti

(Devre başı yarı mamülleri direkt materyal direkt işçilik imalat genel giderleri) - (Devre sonu yarı mamül stoku) Devre üretim maliyetidir.

(Devre başı mamül stoku Devre üretim maliyeti) - (Devre sonu mamül stoku) Satılan mal maliyetidir.

Fiyat hareketleri yukarıdaki kalemlerin her birine hemen hepsinin önemli ölçüde etkilemektedir.

c1 a) Direkt Materyal Giderlerine Etkisi:

Materyal giderleri, fiyatların nisbi olarak arttığı dönemlerde de mamül maliyetine, klasik muhasebe ilkelerine göre, maliyet fiyatıyla dahil edilecektir. Materyalin cari piyasa fiyatı maliyetlerden daha yüksek olacağı için elde edilen hasılat kullanılan materyali karşılamaya yetmeyecek ve işletmenin kârları olduğundan fazla düşülecektir (34).

c1 b) Direkt İşçilik Üzerine Etkisi:

İşçi ücretleri genellikle sözleşmelerle yapıldığından fiyatların yükseldiği dönemlerde işçilik giderleri artmayacaktır. Ancak işletme bu esnada sattığı

(34) Nuri Uman; Fiyat Hareketlerinin İşletmeler Üzerine Etkisi ve Yeniden Değerleme, s.81.

mallardan elde ettiği hasılatlar artarken işçilik giderleri değişmeyecek dolayısıyla bir kazanç söz konusu olacaktır. Bu kazanç nominal kazançlarla birlikte gösterildiğinden tablodan anlamak güç olacaktır. Tabii bu kazanç uzun ömürlü bir kazanç değildir.

C1 c) İmalat Genel Giderleri Üzerine Etkisi:

1- Cari devrede yapılan giderler,
2- Daha önceki devrelerde yapılarak aktifleştirildiği halde cari devreye tahsis edilen giderler,

2₁) Bu grupta (bakım, tamir, ısıtma, aydınlatma, endirekt malzeme vs.) fiyat hareketlerini yakından ilgilendirdikleri için mamül maliyetlerinde gerçek giderleriyle yer alırlar.

2₂) Bu grupta amortismanlar konusu önem arz etmektedir. Daha önceki yıllarda alınan ve muhasebeleştirilen kıymetlerin daha sonraki yılların gelirleri ile karşılanması olayıdır. Enflasyonist dönemlerde parasal değeri düşük olduğu devrelerde alınan ve ayrılan amortisman giderleri düşük para birimi ile ifade edilen hasılatlar ile karşılanması olayı dikkati çekmektedir.

C2- Faaliyet Giderleri Üzerine Etkisi:

Bu grupta giderleri (1) Araştırma ve geliştirme giderleri, (2) Satış ve dağıtım giderleri, (3) Genel idare giderleri olmak üzere incelenebilir. Bu giderler de fiyat hareketlerini yakından izledikleri için

işletme sonuçlarına pek etkili olmazlar.

C 3- Diğer Gider ve Zararlar Üzerine Etkisi:

Cari faaliyetler dışında arazi nitelikteki gider veya zararlardır. Bunlardan:

- Kuruluş Giderleri itfa payları,
- Sabit kıymetlerin satışından doğan zararlar,
- İştirak zararları,
- Verilen faiz ve komisyonlar,

C 3 a) Sabit Kıymetlerin Satışından Doğan Zararlara Etkisi:

Söz konusu sabit kıymet yenileneceği zaman ayrılan amortisman miktarı, aktifleştirildiği zamandaki değerinden çıkarılıp kalan miktardan sabit kıymetin satılan peşin bedeli çıkınca da yine klasik muhasebeye nazaran işletme bu miktar kadar zararlı gözükecektir. Oysa sözkonusu sabit kıymet ikame edilmek istendiğinde fiyatlar genel seviyesi % 100 olmuş ise o zaman işletmenin elinde daha yüksek miktarda bir fona, karşılığa ihtiyacı olacaktır.

C3 b) İştirak Zararları:

İştirak edilen firmalar faaliyet sonuçlarını klasik muhasebeye göre yapıyor iseler, fiktif ve reel unsurlar birlikte müteala edileceğinden zararın gerçek miktarı ancak iştirak edilen firmanın yeniden de-

Karlemeye gitmesi ile ortaya çıkacaktır. İştirak eden firmanın gelir tablosunda görünen iştirak zararlarına ne kadarının gerçek zarar olduğunu kestirmek zor olacaktır. Bu zarar kalemi gerçekten uzak olduğu gibi işletmenin neticelerini etkiliyecektir (35).

33 c) Verilen Faiz ve Komisyonlar:

Faizler genellikle sabit nispet üzerinden ödendiği için fiyatların yükseldiği devrelerde işletme- tüpki borçlarda olduğu gibi- bu ödenen meblağlar üzerinden reel kazanç sağlayacak; fakat gelir tablosunda bu durum görülmeyecektir.

Kâr hasıla ile gider arasındaki müspet fark olduğuna ve bunlar da ayrı ayrı fiyat hareketlerinden etkilendiğine göre, reel kârı nominal gider ve hasıla kalemleri arasındaki müsbet fark olarak kabule imkan yoktur. Fiktif kârlar muhasebe kârından ayrılmadıkça reel kâra ulaşamaz(36).

(35) Uman, Nuri, Fiyat Hareketlerinin İşletmeler Üzerine Etkisi ve Yeniden Değerleme, 1968, Ankara, Ü.S.B.F.Y s.86.

(36) Ferman Op. Cit., s.78

d. ENFLASYONUN İŞLETMELERİN İŞLEYİŞİ ÜZERİNE
ETKİLERİ

da 1- Enflasyon planlı düzenli çalışmayı güçleştirmektedir,

da 2- Enflasyon faiz hadlerinin yükselmesine neden olmaktadır,

da 3- Enflasyon sermaye talebini artırmaktadır

da 4- Enflasyon yatırımları olumsuz yönde etkilemektedir.

da 1- Enflasyon düzenli, planlı bir çalışmayı güçleştirmektedir:

Firmalar genellikle uzun vadeli planlara göre yönetilmektedir ve doğrusu da budur. Planlamanın esas şartı sağlıklı, doğru, tahminlerde bulunabilmektir. Durum böyle iken enflasyonun bulunmadığı koşullarda ve en iyi ortamda bile gerçekçi tahminlerde bulunmak ve geleceğe yönelik analizler yapmak kolay bir iş değildir. Enflasyon ise belirsizliği artırdığından, gerek gelirleri, gerekse işçilik, hammadde ve diğer maliyet unsurlarını doğru olarak tahmin etmek çok daha güçleşmektedir. Belirsizliğin artması, risk primlerinin artırılması sonucunu doğurmakta, dolayısıyla sermaye maliyetini yükseltmektedir (37)

(37) J. Weston and F. Brigham, Managorial Finance, 7. nci baskı. Holt-Saunders International Editions, Tokyo. 1981, s.10-11 , Zikreden: Nuri Uman: a.t.e., s.94.

da 2- Enflasyon faiz hadlerinin yükselmesine neden olmaktadır.

Enflasyonla mücadelede yapılan işlerine birinde ise merkez bankasının sıkı para politikası (Emisyon hacminin kalması, karşılık ve reeskont hadlerinin yükseltilmesi vb.) uygulamaları ikraz edilebilir bazı fonları kısıtlamaktadır. Öte yandan enflasyon işletmelerde belli bir faaliyet hacminin sürdürülebilmesi için gerek duyulan işletme sermayesi ihtiyacını arttırmaktadır. Bir tarafta ikraz edilebilir fonların daralması diğer taraftan fon talebinin artması, faizlerin yükselmesi sonucunu doğurmaktadır. Reel faizlere, beklenen enflasyona göre belirlenen "Enflasyon primi" (inflation premium)de eklenince, faizler daha da artmaktadır. Faizlerin serbestçe tayin edildiği ekonomilerde fonların firmaya olan maliyeti, reel faiz haddi (the degoult-free rate) ile risk primi ve enflasyon primini içermekte; Enflasyonun arttığı dönemlerde her üç unsurda artış eğilimi göstermektedir.

da 3- Enflasyonun sermaye talebini artırma özelliği

Enflasyonun düşük düzeylerde seyrettiği dönemlerde veya hiç olmadığı zamanlarda firmalar, ellerindeki fonlarını stoklarlar, likit değerler ve plasmanlar arasında optimum şekilde dağıtmaya çalışırlar. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde ise firmaların kurmuş olduğu optimal dağıtım düzeni bozulur. Çünkü nakdi varlıkları elde

bulundurmaktan dolayı, yeni bir kayıp unsuru olan "satın alma gücündeki azalma"nın optimal dağıtım hesaplarına katılması gerekecektir.

Böyle dönemlerde işletmeler ellerinde nakdi değer tuttuğunda satınalma gücünde kayba uğrayacağından likit kıymetleri reel kıymetlere yatırmak daha kârlı olacaktır. Diğer taraftan satılan, kullanılan stokların yerine daha yüksek maliyetle yerine konması gerekmektedir. Bu dönemlerde sermaye ihtiyacını artıran diğer bir unsur da, tevzi ve ikame yatırımlarıyla işçilik maliyetlerinin bu vesilelerle yükselmesidir. Daha sonra firmelerde reel değerlere yönelme nedeni ile, enflasyonla paradoksal bir durum olmak üzere firmalar, likidite sıkıntısı çekerler. İşletmelerin iç ekonomik yapısı bozulur. Likit ve likit olmayan varlıklar arasındaki denge likit olmayanlar lehine bozulur. Bu şekilde bir politika uygulanması işletmenin esas faaliyetinin aksamasına yol açtığı gibi, firmaları ekonomik bakımdan değeri olmayan bir üretim araçları yığını haline dönüştürebilmektedir.

Enflasyonist dönemlerde iki grup faktör firmanın finansman ihtiyacını açilleştirmiştir. Bunlardan stoklar yenilendiği zaman daha yüksek fiyatlara mal olması, alacaklardaki artışlar, dövizle ödenecek borçlarda artan kur farkları, süreklilik azeden enflasyon ve deraleüasyon nedeni ile yatırım maliyetlerindeki yüksek artışlar, hızlı artışlar, sıkı para politikası, yükselen faiz

hadleri. Ayrıca reel kârların azalması nedeniyle otofinansman imkanlarının daralması firmaların finansman ihtiyacını artırmaktadır.

Diğer bir grup faktörler ise enflasyon belirsizliği ve riski artırması nedeniyle firma yönetiminde; ciddi, düzenli doğru planlar yapılamaması, fonların iyi yönetilememesi, hızlı büyüme ve finansal kaldıraçtan mümkün olduğu kadar çok yararlanma tutkusu, aktiflerin daha ekonomik kullanılmasına özen gösterilmemesi ve fiktif kârların verdiği rehavet de bu koşullara eklenince, firmaların finansman ihtiyacı daha da artmakta ve firmaların finansman ve iş riskleri artmaktadır.

da 4- Yatırımların duraklamasına, azalmasına neden olmaktadır.

Faiz oranlarının önemli ölçüde artması, sermaye yetersizliği, kredi faizlerinin yükünün ağırlığı, uzun vadeli yatırımların azalmasına neden olmaktadır. Firmaların yatırım yapabilmek için yeni finansman araçları (Leasing) geliştirilmiştir. Gelişmiş ülkelerde özellikle A.B.D.'de finansal kiralama önemli boyutlara ulaşmıştır.

db Para değerindeki değişimin;

db 1- Stok politikasına tesirliliği:

Teorik olarak paranın kıymetinin istikrarlı ol

duğu dönemlerde işletmenin stokları optimum kılınmak ister. Yani işletmeye esas olacak optimum stok miktarı, stokları elde bulundurmanın doğuracağı külfet, stokları tedarik etmenin maliyetine eşit olduğu noktada teşekkül eder. Aşırı stok bulundurulursa, bu durum stokların depolama giderlerini arttıracaktır. Bununla ilgili olarak bağılı kaynakların alternatif maliyetleri artacak, işletme şayet stok miktarını istenen seviyenin altına düşürürse o zaman da talep'e cevap verilemeyecek ve üretim politikası kısıtlanacaktır. İşletme kârını maksimum yapamıyacaktır.

Gerçekte işletme bünyesi içerisinde, işletmeyi meydana getiren kaynak ve kıymetler, işletmenin çalışma kapasitesi, gayesi ile ilişkilidir. İşletmedeki teçhizatlanma, tamamen teknolojik faktörlerle ilişkilidir. İşletme mali denğesinin temini içinde elinde belirli bir miktar likit kıymet bulundurmalıdır.

Fiyatlar seviyesinin yükseliş kaydettiği devrelerde işletmenin elinde bulunan nominal kıymetler git-tikçe kayba uğrayacak, işletmede bu kaybını telafi için elindeki nominal değerlerin büyük bir kısmını reel değerlere yatıracaktır. İşletme elindeki likit değerleri stoklara yatırırken stoklar paranın satınalma gücü düşerken, reel değerlerini korumakta ve piyasa değerleri de yükseliş kaydetmektedir. "Bu sebeple enflasyon devrinde reel kıymetlere doğru bir akın başlar ve "paradan kaçış" ikti

sadi faaliyetin her branşında görünür bir hal alır (38).

Satınalma gücünün azaldığı devrelerde "paradan kaçış" felsefesi işletmenin optimum dengesini bozacak; bu sebeple de: Evvelâ, işletmenin mali akıcılığı zede-
lenecek, hatta elde mevcut likiditeler azalacaktır. Böyle-
ce işletmede likidite güçlüğü problemi doğacaktır.

İkinci olarak, işletmede aşırı bir teçizatlan-
maya gidilecektir. Bu tamayül normal seviyenin üstünde
bir sabit kıymet varlığını doğuracak, neticede işletme
iktisadi değercilik ve çalışıcı fonksiyon almaktan uzak
iktisadi değeri olmayan istihsal araçlarına dönüşecektir.

Son olarak, reel, kıymet artışının durduğu yahut
fiyatların müstekar olduğu devrelere girilirken mevcut
aşırı teçizatı likit kıymete çevirmekte büyük problem-
ler doğacak, durum işletmenin sevk ve idaresini kuvvet-
li ölçüde zedeleyecek telafisi mümkün olamıyacak zarar-
lara sebebiyet verecektir (39).

db 2- Üretim Politikasına etkisi:

Kârı âzami kılacak ideal üretim miktarı, mar-
jinal maliyetin marjinal hasıllata eşit olduğu noktadır.

(38) Uman, Nuri. a.g.e., s.95.

(39) Dilek, Şener. a.g.e., s.304.

Fiyatların devamlı değişiklik gösterdiği devrelerde üretim politikasını tayin oldukça müşkıldür. Enflasyonist başkının neticesi olarak elinde likit kıymet bulundurmayan işletmeler finansman güçlüğü ile karşı karşıyadır. Hal böyle iken üretim politikasının en önemli problemi ortaya çıkmaktadır:

İmalata verilen kullanılan stokların yerine, yeniler hangi değerle ikâme edilecektir? " Kâr marjı tarihi maliyetler esas alınırken tespit edildiği için, mamüllerin satışı elde edilen hasılat, yeniden alınacak stokların ikâmesini temin edemiyecektir. Üstelik fon ihtiyacının darlığı istihsalde kullanılacak fiyatlarını daha da arttıracaktır.

Satın alma gücünün çok düşük olduğu devrelerde

İşletmenin bünyesinde mevcut stokları aynen muhafaza etmede mi daha kârlı olacaktır? Yoksa üretilen mamülün satışından elde edilen kâr mı daha kârlı olacaktır?

İşletmenin enflasyon devrelerinde üretime istikrar devresindeki tempo ile devam etmesi riski arttıracığından, muhtemelen üretim hızı yavaşlayacaktır. Bu durum, mal arzının daralmasına sebep olduğundan enflasyonu hızlanmasına yol açacaktır (40).

db 3- Sürüm Politikasına Etkisi

Enflasyon devrelerinde, muhtemelen üretim hızı

(40) Dilek, Şener. a.g.e., s.305.

zı yavaşlayacaktır. Bu durum mal arzının daralmasına, böylece üretimi kısıtlama zorunluluğu sürümün daralmasına sebep olacaktır. Sürümün daralması başka faktörler de etkiliyecektir. İşletme satış politikasını tayin eden, paranın satın alma gücündeki azalmadan dolayı satışlarını peşin, alışlarını da kredili yapmak temayülüne girecektir. Kredili satışları azaltması hatta kaldırması sürümün daha da azalmasını temin edecektir.

Enflasyon bazı sosyal gurupların gelir dağılımını menfi etkilediği için, bunların reel gelirindeki, azalma talebini etkiliyecek ve sürüm imkânının kısıtlanmasına sebep olacaktır.

Satış fiyatlarını artırmak isteyen işletmeler içinde durum aynıdır. Yüksek fiyatlar satışı azaltacaktır.

Netice olarak; paranın satın alma gücünün azalması bütün işletmenin politikalarına tesir edecektir. Konuya bakış yönü ile mali tablolar gerçeği yansıtmaktan uzak, farklı para birimleriyle ifade edildiği için analize imkan vermiyecektir. Mali kalemlerde objektif olmıya ve açıklık ilkelerinin çiğnenişi reel kâr zihniyetini zedelediği için vergi politikası, millî ekonomimizin bünyesini zarara sokacaktır (41).

(41) Dilek, Şener. a.g.e., s.305.

dc)- ENFLASYONİST DEVRELERDE STOK, ÜRETİM, SÜRÜM
POLİTİKALARI VE SONUÇLARI:

Klasik muhasebe görüşü, para değerindeki devamlı değişmeler karşısında, tarihi maliyet fiyatını esas aldığı için işletmenin gerçek varlığını göstermekten uzaktır. Hesap kalemleri farklı satınalma gücüne sahip para birimleri ile ifade edildiğinden mali tabloların neticeleri analize imkân vermiyecektir.

Klasik muhasebe anlayışı içerisinde belirlenen "kâr" kavramı reel olmaktan uzak ve filanatif kabiliyette-dir. Fon ihtiyacınının darlığına sebep olan fiyatlardaki yükselmeler bütün politikalarına menfi tesir icra etmek-te, alınacak kararlar yanıltıcı ve isabetsiz olmaktadır. Öyle ki işletmenin kâr tevzii fiyatların tespiti, ücret-lerin tayini, üretim, satış, sürüm, finansman politika-larının tespiti, işletmenin sevk ve idaresi ve vergileme ayrıca milli ekonomi yönünden gerçekleri göstermekten uzaktır.

Klasik muhasebeyi islah etmek, yahut tamamen yeni metotlar koymak veya finansal tabloların neticele-rinin düzeltilmesine ihtiyaç vardır.

Ayrıca fiyatlar umumi seviyesinde yapılması lazım gelen ayarlama ve tedbirlere karşı aleyhte görüş-lerde mevcuttur. Vahi itirazları belirli nisbette bah-

ce kabul olanuncaya kadar, bunlara yayınlanan tablolarda yer verilmemelidir (42).

Durum 1961'de Amerika'da Yeminli Muhasipler Cemiyetinin muhasebe prensipleri komisyonunda tartışılmış, hemen hemen umumi temayül, fiyatlar umumi seviyesindeki değişmelerin hem bilançolar üzerindeki hem de gelir tabloları üzerindeki bütün etkilerinin, tabloları açıklayıcı notlar ile belirtilmesi hâlinde olduklarını ifa-

(42) Dilek, Şener. a.g.e. , s.306.

American Institute of Certified Public Accountants" İşletme Sevk ve İdarecilerinin ve Öğretimi ile meşgul olanların görüşlerini belirtmek için yapılan bir ankette aşağıdaki cevapları almıştır. SORU (1). Fiyatlar umumi seviyesinde dalgalanmalar olmaktadır. Bu soru delaysıyla, sözkonusu dalgalanmaları ölçebilecek bir yolun da mevcut olduğunu varsayarsak, hissedarlara verilen şirket raporlarında cari dolar maliyeti üzerinden amortisman miktarının gösterilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz.

<u>SONUÇ</u>	<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>
265 İşletme, Sevk ve İda.	135 %69	81 % 31
66 Öğretim Üyesi	62 %94	4 % 6

de etmişlerdir (43).

Radikal, umumi ve kesin bir değiştirme, teori ve sırf muhasebe ve iktisat ilmi bakımından ideal ve doğru olan yoldur (44). Ancak tatbikat ve uygulamadaki güçlükler buna imkan vermiyecektir. Fiyat tespiti doğru ve güvenilir indeks hazırlama vergi mükellefleri hakkında yeniden vergi muafiyetini tanzim etmek ve bunun doğurduğu problemler, metodun maliyetinin yüksekliği ve müteşebbislerin ilave yatırım yapmaktaki tercih ve kararsızlıkları tatbikattaki güçlükleri izah etmektedir.

SORU (5) Cari maliyetler üzerinden amortisman ayrılması vergi yönünden kabul edilmez ise cari maliyetlere göre hesap edilmiş amortismanlar için yapılacak değişmeler aksettirecek bir net gelir rakamını hissedarlara bildirmeyi kabul eder misiniz?

SONUÇ	Evet	Hayır
252 İşletme sevk ve İdarecisi	68 % 27	184 % 73
63 Öğretim Üyesi	44 % 70	19 % 30

Ralph D. Kennedy ve Stafarty MC. Müllen, Finansal Durum Tabloları, s.529-530.

(43) Ralph D.K. Stawarty MC. Müllen a.g.e., s.530

(44) Cumhuriyet Fermanı, Fiyat Hareketlerinin Muhasebe Prensipleri Üzerine Tesiri ve Bilanço Teorileri, 1954, s.11.

Netice olarak "Analizcinin söz konusu gurupların görüşlerini kabul veya red etmesi şart değildir. Üzerinde çalıştığı işletmenin içinde bulunduğu durumu değerlendirmek onun görevidir. Bunu yapabilmek için, câri gerçekleri dikkate almak zorundadır. Uygulanan usüller bu gerçekleri ortaya koymuyorsa, analizçi mümkün olanı aydınlığa kavuşturmak zorundadır (45).

e. ENFLASYONUN İŞLETME SONUÇLARI ÜZERİNE
ETKİSİ

Enflasyon firmaların mali tablolarında yaptığı olumsuz etkiler yanında faaliyet sonuçları üzerinde de olumsuz etkiler yapabilmektedir. Bu konuyu üç ana grupta inceleyebiliriz.

A- Firmaların faaliyet sonuçlarının doğru olarak gösterilmemesi,

B- Firmaların sermayelerini korumaya imkan vermemesi,

C- Dönemler arasında ve benzer işletmeler arasında karşılaştırma imkânlarının ortadan kalkması,

A- Firmaların faaliyet sonuçlarının doğru olarak gösterilememesi:

Enflasyonist dönemlerde firmaların maliyetle-

(45) R.D. Kennedy. s.4 Mc. Muller a.g.e., s.532.

rini oluşturan, hasılatı oluşturan kalemler farklı para birimleriyle ifade edildiklerinden elde edilen faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesinde gerçek kâr ya da zarar olarak kabul etmeye imkân yoktur (46).

Tablo (1)

56 Sinaî Kuruluş İçin Düzeltilmemiş ve Enflasyona Göre Düzeltilmiş Verilere Göre 1978 yılı Faaliyet Sonuçlarının Karşılaştırılması
(Milyon TL olarak)

	Düzeltilmemiş	Enflasyona Göre Düzeltilmiş
Dönem Kârı	4.340	1.822
Kurumlar Vergisi	1.524	1.524
Netkâr (Vergiden sonra)	2.816	298
Dağıtılan Temettü	1.246	1.246
İhtiyat Birikimi	1.570	-948

Tablodanda anlaşılacağı üzere dönem kârı %28 olduğundan daha fazla gösterilmiştir. Diğer bir ifadeyle reel kâr 1,8 Milyar olduğu halde düzeltilmeden önce tabloda 4.3 Milyar olarak yer almaktadır. Bunun nedeni ise gelirlerin satınalma gücü zayıf parayla, maliyetlerin ise (özellikle amortisman ve stokların) değeri yüksek

(46) Nitekim Ticaret Kanununun 75'nci maddesinde Envanter ve Blançoların hazırlanmasından amacın "İşletmenin İktisadi ve Mali Durumu haklarında mümkün olduğu kadar doğru bir fikir edinebilmeleri" olduğu açıkça belirtilmektedir.

parayla ifade edilmiş olmasıdır. Nihayet yukarıdaki örneğimizde belirttiğimiz üzere geleneksel muhasebeye göre 823 Milyon TL'lik amortisman ayırmıştır. Oysa düzenlenmiş verilere göre ayrılması gereken amortisman miktarı 2 Milyar 702 Milyon TL olup fiilen ayrılardan 3.3 katı daha fazladır. Dönem kârındaki $(4.340 - 1.822) = 2.518$ Milyon TL'lik farkın $(2.702 - 823) = 1.875$ Milyonu başka bir ifade ile % 75'i amortismanların çok düşük ya da eksik ayrılmasından kaynaklanmaktadır.

Tabii burada şunu da belirtmek gerekir ki Enflasyon firmaları aynı derecede etkilmemektedir. Her firmanın etkilenmesi değişik olabilir. Bunları şu şekilde sıralıyabiliriz:

- A- Enflasyonun hızına ve nisbî fiyatlardaki değişimlere
- B- Firmaların varlıklarının parasal varlıklardan oluşumuna
- C- Yatırımlara ve bunların dağılımına
- D- Üretim faaliyetlerinin niteliğine
- E- Kabûl edilen veya katlanılan faiz yükü
- F- Borçlardan yararlanma derecelerine
- G- Teknolojik gelişmelere, fiyatların serbest ya da kontrollü oluşuna göre değişmektedir.

Böylece işletme kârlarının olduğundan fazla görünmesi veya gösterilmesi şu menfi sonuçları doğurabilecektir.

A- İşletme hakkında 3. kişiler yanlış izlenim edineceklerdir.

E- Firmalar enflasyonun hızlı olduğu dönemlerde daha çok vergilendirildiklerinden, yukarıdaki örnekte de görüleceği üzere gerçek kâr olduğundan fazla gösterilmiş ve 10-12 kat daha fazla vergi ödemek durumu ile karşı karşıya kalmıştır.

C- Dolayısıyla olduğundan fazla görünen kâr sendikaların güçlü olduğu ülkelerde işçi işveren ilişkilerinin gerginleşmesine yol açabilmektedir. Ve işçilere enflasyonun çok üzerinde ücret artışı isteği ile karşı karşıya kalınabilmektedir. Örneğin 1974 yılında İngiltere'de enflasyon oranı %20 iken ücret artışları %35-40 olmuştur (47).

D- Üretim, fiyat ve prim, satış politikalarında hatalı uygulamalara meydan veréabilmektedir.

E- Sermaye temettü olarak sermayenin dağıtılması sonucunu ortaya çıkarabilir. Olduğundan fazla gösterilen ve dağıtılan kâr aslında temettü olarak birikmiş sermayenin dağıtılması durumuna yol açmıştır.

F- Ve yine böylece dağıtılan sermayeye eklenmeyen ve olduğundan fazla gösteren kârın dağıtılması sonucu bu firmalar yine sermaye sıkıntısı içine düşmektedirler.

(47) Stidgar and Stidger, Inflation Management, John Wiley and Sons, New York, 1976, s.169.

G- Yukarıdaki tablo l'de görüldüğü üzere dönem kârı 4.340 M.T. düzeltilmiş durumu ile 1.822 M.T.L.' olmuştur. (4.340 - 1.822) = 2.518 M.TL. fark gösterilmiş ihtiyat birikimi olan 1.570 M.TL. (-2518 - 1570)-948 M. TL. olduğu ve firma oto finansmana gidemediği gibi sermayesinin önemli bir kısmını da koruyamayıp yitirmiş tir.

H- Hatalı yatırım kararlarının alınması bu da kaynakların yanlış dağılımına neden olmaktadır.

I- Firma yöneticileri kârların aldatıcı etkisi altında maliyet, üretim, yatırımların yenilenmesi ve idamesinde kontrolleri zayıflatabilmekte bu da verimliliğin düşmesine yol açmaktadır.

Burada aklımıza şu soru gelebilir. Acaba Enflasyonist dönemlerde firmalar reel kârlarını artıramazlarmı ? Artırabilirler. Şöyleki eğer talep enflasyonu hüküm sürüyorsa, firmanın mal ve hizmetlerine enflasyon dan dolayı bir kayma bir meyil mevcut ise ve üretilen malların talep-gelir esnekliği yüksek, talep-fiyat esnekliği düşük ise ve fiyatlar serbestçe saptanabiliyor ise üretimde herhangi bir güçlük ön planda değilse firma kâr marjını yükseltip üretimini artırarak reel kârını artırabilir. Ancak bu durum belli bir süre için ve bir noktaya kadar geçerliliğini korur. Enflasyonun yüksek düzeylerde setjrinin devam etmesi halinde reel kârların artırılması imkanı ortadan kalkabilir.

B- Firmaların Sermayelerini Korumaya İmkan Vermemesi

Yukarıda da değindiğimiz üzere enflasyon firmaların sermayelerini koruyamamasında büyük rol oynamaktadırlar. Geneneksel muhasebe sistemi taraftarları sermayenin nominal olarak korunmasını yeterli bulurlarken bazı yazarlar sermayenin satınalma gücünün korunmasına bazı yazarlar ise de üretim gücünün korunmasının yeterli olacağı kanısında birleşmektedirler. Yani üretim gücünün sürdürülmesi ile sermayenin korunabileceği düşüncesindedirler. Bu görüşlere uygun olarak geleneksel muhasebe ve fiyatlar genel seviyesi muhasebesi ve ikame maliyeti muhasebesi sistemleri geliştirilmiştir.

Enflasyonist dönemlerde geleneksel muhasebe (tarihi maliyet) muhasebe sistemine bağlı kalındığı takdirde Amortisman, stoklar, giderlerin satınalma gücü ve kayıpları dikkate alınmıyacağı için dönem sonunda reel kârın büyüklüğü bilinmiyecek dolayısıyla sermayenin satınalma gücü bakımından korunması da güçleşecektir.

Nitekim yukarıdaki sınaî firmaları örneğimizde 1978 yılında ayrılması gereken amortisman miktarı 1978 değerleriyle 2 Milyar 700 Milyon olduğu halde 820 Milyon TL ayrılmış olması sabit kıymetlerin yenilenemeyeceği ve üretim gücünün korunamıyacağı açıktır.

Tablo 2

Ülkemizde Yıllık Amortisman Oranı ve Amortisman İlişki

Dönem	Yıllık Ort. Enflasyon Oranı	Sabit Değ. Ortalama Ömrü	Maliyet Değer Kaç katı Amor Ayrılmalı
1963- 1972	%7.2	10 yıl	2 katı
1973- 1982	%36	10 yıl	22 katı
1983- 1987	%41.7	5 yıl	5 katı

1973-82 döneminde bir önceki döneme göre enflasyon 5 kat artarken amortisman 11 katı artmaktadır. 83'te alınan bir sabit kıymetin 88'de yenilenmesi için ilk alındığı maliyetinin 5 katı amortisman ayrılması gerekmektedir. Ancak bugün hiçbir firmaya böylesine amortisman düzenleme imkanı verilmediği ve yasal olarak tanınmadığına göre sermayeni korunması da böylesine güçleşmektedir.

C- Dönemler ve Benzer İşletmeler Arasında Karşılaştırma İmkanlarının Ortadan Kalkması:

Firmalar gerek kendi gelişme durumlarını ortaya koymak için gerekse diğer firmalara göre başarı durumlarını saptamak için mali tablolarını analiz etmekte, durumlarını değerlendirebilmek için de bu sonuçları benzer firmalarla veya geçmiş dönemlerle karşılaştırmaktadırlar

Ancak ne yazık ki enflasyonist dönemlerde bu analiz yöntemleri objektifliğini büyük ölçüde yitirmektedir.

Buna bir misal verecek olursak diyelim 1975'te 200 Milyon ile kurulan bir firma 1985'te 4 - 4,5 Milyar ile kurulabilir. Her iki firma 1987'de diyelim 1 Milyar 200 Milyon TL. kâr ettiler eski şirketin sermaye kârlılık oranı % 600, 2. firmanın kârlılık oranı ise % 21 oranında olduğunu ancak tabii burada eski firmanın yeni firmaya oranla 29-30 defa daha kârlı çalıştığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla enflasyon firmaların aktif bünyesinin değişmesine, likidite sıkıntısı çekmesine, uygun olmayan finansman kaynaklarını kullanmasına, yatırım ve üretimlerini kısmasına, çalışma barışının bozulmasına verimliliğin düşmesine, gerçek özvarlığın düşmesine neden olabilmektedir.

E- Para Değerindeki Değişmelerin Kâr Haddine

Etkisi :

İşletmenin analizi yönünden kârın mutlak olarak bilinmesinden ziyade, elde edilen kârın kaynaklarına olan oranı analizci için çok daha önemlidir; İster öz sermaye

Cari net kâr

Toplam öz Sermaye

yahut; öz kaynak ve yabancı kaynakları ihtiva edecek mahiyetteki sermaye kullanımını için:

Cari Net Kâr + Uzun Vadeli Borçların Faizleri

Toplam Öz Sermaye + Uzun Vadeli Borçlar

rasyolar, eğer kâr gerçeği ifade etmiyorsa, bulunacak kâr nisbetleri ve neticede mali tabloların tahlil sonuçları gerçekleri göstermekten uzaklaşarak ve mali analizciyi yanıltabilecektir. Çünkü böyle bir durumda fiyatlar genel seviyesi yükselirken net gelir olduğundan fazla, öz sermaye olduğundan az görünecektir. Neticede kârlılık oranı olduğundan büyük elde edilecektir (37).

(37) Uman, Nuri, Fiyat Hareketlerinin İşletmeler Üzerine, Etkileri ve Yeniden Değerleme, Ankara, 1968, s.90

BÖLÜM III

A. ENFLASYONUN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİNİ GİDERİCİ ÖNLEMLER

a) STOKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

al) Stokların Değerlendirilmesinin anlam ve önemi

İşletme varlıkları arasında değerlendirme açısından pek özen gösterilmesi gereken kalemlerin başında stoklar gelmektedir. Özellikle üretim işletmelerinde stokların değerlendirilmesi daha karmaşık bir sorun yaratmaktadır. Zira bu tür işletmelerde stoklar, satışa hazır mallar yanında, hazırlanma süreci içinde olan mallar ve üretimde kullanılan çeşitli hammaddeleri de kapsamaktadır. Bu varlıklar işletmede devamlı bir akım halindedir. Ancak belirli bir zaman kesiti alındığında, bu varlıklar üretimi çeşitli evrelerinde türlü niceliklerde birikmiş olarak görünürler. İşte bu nedenle değerlendirme sorunu ticari işletmeye oranla daha karmaşıklaşmaktadır.

Konuya daha kapsamlı bakınca, stokların niceliklerinin saptanmasının ve değerlendirilmelerinin ilgili birçok grupta çeşitli amaçlarla yararlanabilecekleri özel nitelikli bilgiler sağlamak için yapıldığı görülmektedir. Amaçlar arasında finansal yönetim, gelir saptama, vergi-

lendirme, sigorta kredi takdiri, planlama ve denetim edimleri bulunmaktadır.

Diğer edimler gelir saptama amacıyla gerçeklere ulaşılması halinde geçerlilik kazanabileceğinden, stok değerlemenin asıl amacının gelirin doğru biçimde saptanması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle mal alış fiyatlarının büyük bölümünü satılan mal maliyetlerinin oluşturduğu devrelerde stok değerlendirme uygulamasının raporlanan gelir rakamı üzerinde büyük etkisinin olacağı açıktır (1).

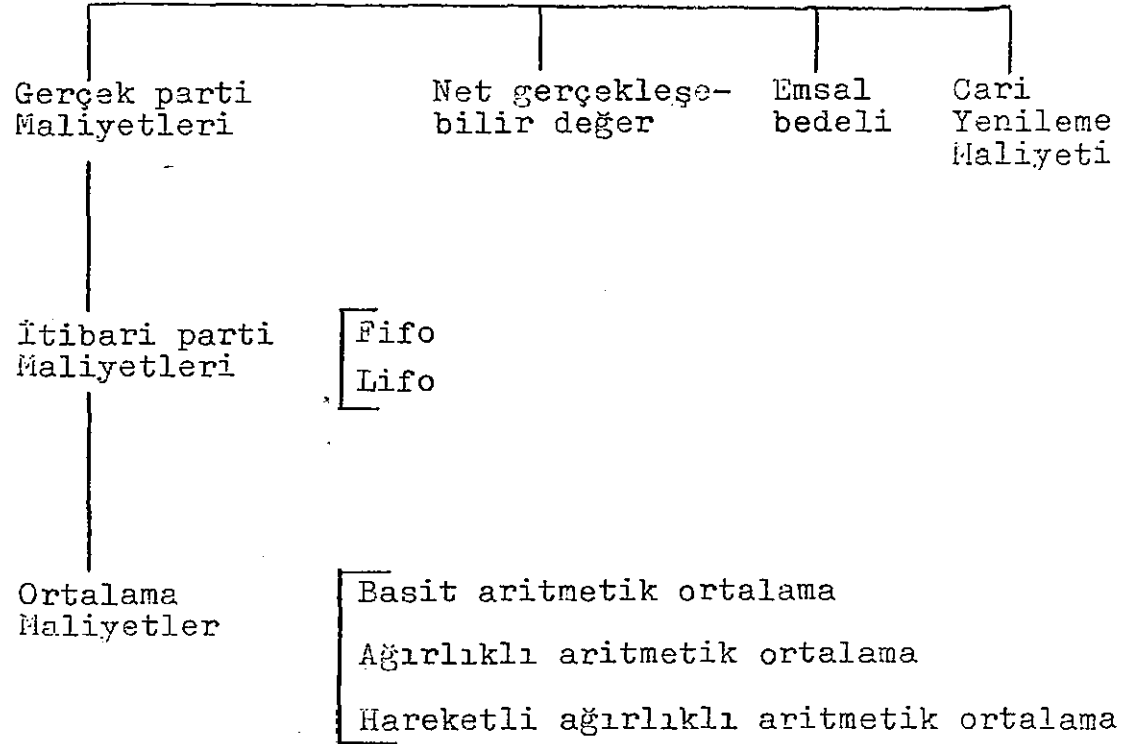
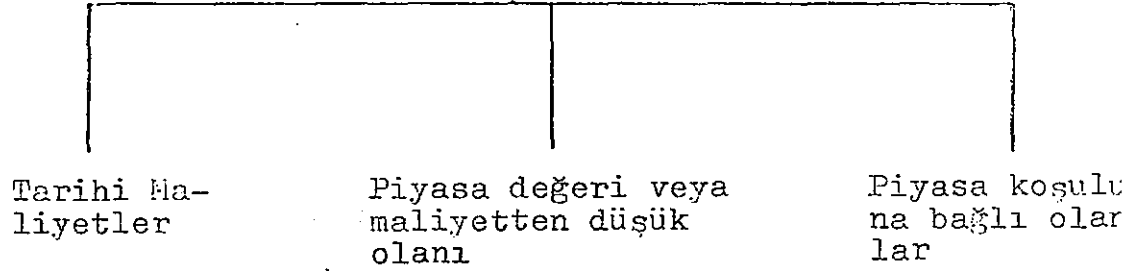
Yıl sonunda elde kalan fiziki mal birikimleri olarak görülen stokların değerlemeye konu oldukları hatırlanmalıdır. Muhasebenin bakış açısına göre gerçek durum bazı fiziki malların ileriye aktarılması olmayıp, hesaplardaki bazı değerlerin ileriye aktırılmasıdır. Bunlar izliyen dönemin satış gelirleriyle eşlendirilmeleri uygun olması gereken değerlerdir. Bu durumda ileriye aktarılan tutarın nasıl bir değeri simgelediğine özen gösterilmelidir. İşte bu nedenle geniş açıdan stok değerlendirme olarak nitelendirilen işlemin gerçeği yansıtan bir satış geliri rakamına ulaşabilmek için henüz satılmamış olarak elde bulunan mallar kadar satılmış mallar içinde, işlemin ya-

(1) Gordon Myron J. Shillingan, Gordon Accounting, A management Approach, 4 th Ed. Richard D. Irwin inc. Homewood, Minois 1969, s.357.

Zikreden: Mehmet Sayarı: Enflasyonda Gerçek Satış Karının Saptanması, A.İ.T.İ.A.Yayını, 1981,s.29.

pıldığı andaki değerleri en doğru biçimde yansıtan rakamlardan oluşturması gerekmektedir.

b. STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİ

Stok fiyatlarında oluşan artışların uygulanan farklı stok değerlendirme yöntemleri nedeniyle her bir yöntemle ulaşılan sonuçları da etkilemesi doğaldır. Bu nedenle stok değerlendirme yöntemlerinin ayrıntılı analizi yerine er

flasyonun onları nasıl etkilediği üzerinde durmayı yeğledik. Uygulama alanı kısıtlı yöntemler hariç incelenecek stok değerlendirme yöntemlerini yukarıdaki gibi şematik bir sırada inceleyebiliriz (3).

Burada ele alacağımız (stok değerlemeleri, Amortisman yöntemlerinin ihtiyaçlara göre değiştirilmesi ve yenileme fonları) asıl sorunun temelinde yalnızca belirli kalemlerde ve eldeki verileri kullanarak gelecek için bir kısım ek fonları dolaylı ya da dolaysız yollarla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla hem uzun vadeli ciddi önlemler alınamamakta hem de bir taraftan yararlar sağlarken diğer taraftan muhasebenin değer maliyet gider gibi bir kısım kavramlarında karışıklıkla ortaya çıkarabilmektedir.

B. STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİNİN ENFLASYONUN İŞLEMLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİ GİDERİCİ ARAÇ OLARAK KULLANILMALARI:

Stok değerlendirme yöntemlerinin enflasyon açısından önemini belirleyebilmek için şu gruplara ayırmakta yarar olacaktır:

1. Gerçek parti maliyetleri
2. Ortalama Maliyetleri
3. Emsal bedelleri
4. İtibari parti maliyetleri gibi gruplara ayrı

(3) Sayarı, Mehmet; Ank. İ.T.İ.A. Yayınları, No: 146, 198

rabiliz.

a) Gerçek Parti Maliyetleri:

Gerçek parti maliyetlerinde daha ziyade hacimce büyük tip mallar olup (otobuüs, tır, motor) gibi mallar için rahatlıkla uygulanabilen bu anlayışta satışlar doğrudan doğruya satılan malın ait olduğu partinin açıkça bilinebilen maliyetleri ile değerlendirilir. Diğer kalan stoklarda hangi partiden ise o partinin maliyetleri ile değerlendirilir.

b) Ortalama Maliyetler:

Bu anlayışta basit, tartılı aritmetik ortalama ve hareketle tartılı ortalama adı verilen üç kısımda incelenmesi uygun olacaktır.

1. Basit Aritmetik Ortalama:

Her partinin, birim başına maliyetini belirten rakamlar toplanır. Toplam parti sayısına bölünerek ortalama birim maliyet bulunur.

Örnek: x firması aşağıda belirtilen miktar ve fiyatlarda mal alımlarında bulunmuştur.

<u>Partiler</u>	<u>fiyat (TL)</u>	<u>Miktar (kg)</u>	<u>Tutar (TL)</u>
1	100	1000	100.000
2	110	1200	132.000
3	115	1000	115.000
	<u>325</u>	<u>3200</u>	<u>347.000</u>

Birim fiyatlar toplamı	325	108.33
<hr/>	<hr/>	
Parti adedi	3	

Ortalama maliyet 108.33 olmaktadır.

2. Tartılı Aritmetik Ortalama:

Bu anlayışta toplam maliyet çeşitli partiler olarak girişi yapılan (alınmış) malların tümünün sayısına bölünerek bulunur.

$$\frac{347.000}{3.200} = 108.430$$

Ortalama maliyet 108.430 olmaktadır

Gerek basit, gerekse tartılı aritmetik ortalama değişmelerin süreklilik niteliği kazandığı ekonomik ortamlarda, bu nedenle ortaya çıkan maliyet değişmelerini satılan malın maliyetine yansıtmada yeterli duyarlılığı gösteremez. Zira her ikisi de birim maliyetlerin hesaplandığı aralıklar arasındaki tüm girişleri para değerindeki değişmelerin yarattığı sorunların tamamen dışında "Ortalama Maliyeti" bulma ilkesine uygun biçimde hesaplanmaya çalışır.

3. Hareketli Tartılı Aritmetik Ortalama:

Bu anlayışta ise ortalama maliyetler her parti mal stoktan çıkarken yinelenerek (tekrarlanarak) bulunur.

Bu yöntem diğerlerine nazaran daha olumlu ve doğru sonuçlar verir. Burada diğerlerinden farklı olarak

temel felsefe; satılan (ya da üretime sokulan) her malın satış (ya da üretimin başlangıç) anında maliyetini bulmaktır. Böylece faaliyet denetlemesi daha "duyarlı ve zamanında" yapılmış olur. Ancak bu anlayışta hesap dönemi boyunca mal giriş ve çıkışlarına da bağlı olarak birden fazla ortalama maliyet çıkar. Uygulaması biraz daha zor olabilir. Büyük partiler halinde çıkışların yapıldığı iş kollarında uygulama imkanları vardır.

Bunu bir örnekle açıklayalım:

Tablo 1

PARTİ	GİRİŞLER			ÇIKIŞLAR			KALAN		
	Mik.	B.Maliyet	Tutar	Mik.	B.Mali.	Tutar	Mik.	B.Mali.	Tutar
1	1000	100	100.000	-	-	-	1000	100	100.000
2	1200	110	132.000	-	-	-	2200	105,45	232.000
-				1400	108,43	151802	1800	106,43	195.398
3	1800	115	115.000						
				1000	112,36		1200	112,36	134.832

Hareketli tartılı aritmetik ortalama kullanıldığında dönem sonu stoklarının ortalama maliyeti 112,36 TL. olmaktadır. Bu aynı zamanda başka giriş olmadığından son çıkan partinin ortalama birim maliyetine de eşittir.

Konuya özenle bakılacak olursa ve giriş ve çık lar izlenecek olursa bu yöntemin fiyat hareketlerini ya sıtma konusunda daha da duyarlı olduğu görülecektir. A cak enflasyonist dönemlerde bu yöntem satılan mal maliy tinin daha çok eski satın alınanlardan, dönem sonu stok larının ise son alınanlardan etkilenmesine neden olur. Bu açıdan aşağıda açıklanacak ilk giren ilk çıkar "FIFO yöntemininkine yakın sonuçlar verir. Bu nedenle enflas yonun firma sonuçları üzerindeki etkilerini giderme ama cı açısından tartılı aritmetik ortalama yöntemi kadar u gun bir yöntem değildir. Zira bu yöntem uygulandığında tılan mal maliyeti -fiyatlara yükselme gösterdiği dönem lerde- dönem sonu stokları maliyetine göre daha düşük d ğerde gösterilmektedir. (Bu durum yukarıdaki örnekte aç ıca görülmektedir.) (4).

4. Emsal Bedeli:

Maliyeti çeşitli sebeplerle ortaya konulamıyan mallarda benzeri malların veya aynı malların bedellerinin emsal kabul edilmesi olayıdır.

5. İtibari Parti Maliyeti:

Bu anlayışta FIFO ve LIFO en yaygın olanıdır. Ayrıca ilk gelecek olan ilk çıkar FIFO- adı altında öne rildiği görülmektedir.

1. KISMİ DÜZELTME TEDBİRLERİ

Kısmi düzeltme tedbirleri yukarıda da belirtil

diği gibi, sadece bir ya da bir grup bilanço kaleminin düzeltilmesine mahsus tedbirlerdir. Bu tedbirlerin kabul ettiği temel varsayım şudur. Ekonomide para istikrarı muhafaza edilmekte, fakat nisbi fiyat değişmeleri işletme bünyesinde ve elde edilen neticelerde olumsuz etkiler yaratmaktadır. O halde, klasik muhasebe ilkelere rini terk etmeye lüzum yoktur. Sadece aksayan yönlerin alınarak kısmi tedbirlerle gidermek, amaca ulaşılması için yeterli olabilir. Başlıca kısmi düzeltme tedbirlerini inceliyerek bunların ne ölçüde başarılı olduklarını açıklamaya çalışalım.

a) Son Giren, İlk Çıkar: (Last-In first-out) Metodu (LIFO). Lifo metodu, nisbi fiyat hareketlerinin görüldüğü devrelerde meydana gelen fiktif kârların ortadan kalkması ve maliyetlerin fiyat artışlarını yakından izleyebilmesi için teklif edilmiş bir metoddur (5).

Lifo metodu en son alınan malzemenin ilk önce kullanılacağı varsayımına dayanır. Bu suretle mamülün maliyeti malzemenin en son satınalma fiyatıyla hesaplanmış ve malzemenin ikamesi temin edilmiş olur. Bu yöntem daha geniş bir açıklama ile bir örnek uygulama konunun ileriki sayfalarında verilecektir.

(5) J. W., Neuner; Cost Accounting, Principles and Practice, forth. edition, Illinois, Richard D. Irwin, inc., 1955, s.139,
Zikreden: Nuri Uman, Op, cit., s.105

b) İlk Giren, İlk Çıkar (first- in first-Out ya da FIFO) Metodu: Bu metotta stok çıkışlarının, giriştekronolojik sırayı izledikleri varsayılır. Başka bir deyimle çıkışların girişteki sıraya ve orijinal alış fiyatına göre yapıldığı kabul edilir. Teorik olarak ilk satın alınan stok kalemlerinin önce kullandığı ve bakiye stokun en son alınan partilere ait olduğu düşünülür. Gerçekte bu sıra takip edilmeyebilir (6). Bu yönteme de yine LİFO yönteminde olduğu gibi geniş açıklama ile birlikte bir örnek uygulama daha sonraki sayfalarda verilecektir.

c) Stoku En Düşük Fiyatıyla Değerleme Metodu (Methode du stock au plus prix): Bu metodun amacı, fiyatların dalgalandığı devrelerde sarfları en pahalı girişlerle değerleyerek piyasadaki eğilime ayak uydurmak, dolayısıyla ikameyi sağlamak, stokları da ihtiyatlı bir hareketle en düşük değerle değerlendirmektir.

Bu metod da yine LİFO ile aynı sonuçları verecektir. Çünkü her yeni giriş bir öncekinden daha pahalı olduğundan iki metod farklı ilkelere hareket etmekle beraber aynı sonuca ulaşmaktadır. Eğer her alışın maliyeti bir öncekinden değişik olursa (bazan daha yüksek bazan daha düşük) bu taktirde LİFO en düşük fiyatla değer-

(6) Leo Chardonnet, Comptablite Analytique d'exploitatio

60. edition, Paris, J. Delmas et Cie, 1958, s.6

Neuner, Op. Cit., s.135.

Zikreden: Muri Uman, a.g.e., s.112

leme metodu farklı sonuçlar verir ve ikinci metod ikame maliyetine daha yaklaşık bir rakam verdiğiinden devre kârı LİFO'ya göre daha sıhhatli hesaplanır, fakat tam olma Bununla beraber en düşük fiyatla değerleme metodu stokları LİFO'dan daha düşük bir değerle bilançoda gösterdiğinden LİFO metodu için ileri sürdüğümüz eksiklikler bu metod için de geçerlidir (7).

Tablo 2

Stoku En Düşük Fiyatla Değerleme Metodu:

TARİH	GİRİŞ			ÇIKIŞ			STOK	
	Mik.	B.Fiyatı	Tutar	Mik.	B.Fiyatı	Tutar	Mik.	b.Fiyatı
1/1	1000	10	10.000	-	-	-	1000	10
3/1	500	20	10.000	-	-	-	1000	10
							500	20
5/1	-	-	-	500	20	10.000	800	10
10/1				200	10	2.000		
15/1	1400	15	21.000	-	-	-	600	10
							1400	15
19/1	900	20	16.000	-	-	-	600	10
							1400	15
							900	20
24/1	-	-	-	800	20	16.000	600	10
				700	15	10.500	700	15
30/1	1300	25	32.500	-	-	-	600	10
							700	15
31/1	-	-	-	1300	25	32.500	600	10
				300	15	4.500	400	15
	5.000		89.500	4.000		77.500	1000	10

x) Çıkışlarda sadece o ana kadar yapılan girişler hesab katılmıştır.

(7) Uman, Nuri; a.g.e., 1968, s.112.

d) Piyasa ya da Maliyet Fiyatından Düşük Olanı ile Değerleme (Lower cost or market): Bu metodta asıl o yine maliyet fiyatıdır. Hesap dönemi sonunda elde kalar stoklar maliyet fiyatına göre değerlendirilmekle beraber cari piyasa değeri maliyet değerinden daha düşükse, stokların değerlendirilmesinde piyasa fiyatı esas alınır (8). Bu husus hemen bütün ülkelerin mevzuatları tarafından da kabul edilmiştir.

Bu usûlün uygulanabilmesi için "piyasa değeri"nden ne anlaşıldığının belirtilmesi gerekir. Piyasa değeri (Market value), mal ister üretilsin isterse satın alınsa cari ikame değeridir.

Piyasa ya da maliyet fiyatından düşük olanı esas alındığı takdirde, mali tablolar gerçeği yansıtacağı gibi (piyasa fiyatı maliyet fiyatından düşük olduğu sürece) işletme sonuçları da doğru hesaplanmış olacaktır. Çünkü maliyet değeri ile ikame değeri arasındaki fark netice hesabına zarar olarak aktarılacaktır (9).

Bu metod, sadece, piyasa değerinin maliyet değerinden düşük olduğu hallerde uygulanmaktadır. Aksi söz konusu ise, yani cari piyasa değeri maliyet değerinden büyükse işletme değerlemeye esas olarak yine maliyet değerini alacağı için bu metod tek yönlü ve eksiktir.

(8) E. Schmalenbach, Le Bilan Dynamique, Traduit par Frederic Bruck Paris, Dunod, 1969, s.144-145.

(9) Jman, Nuri, a.g.e., s.114.

Bu bakımdan fiyat hareketlerinin etkilerini düzeltme te-
biri olarak metodun bu haliyle uygulanması hatalı sonuç-
lar doğurmaktadır. Çünkü aktif kıymetler olduğundan kü-
çük gösterildiğinden, cari işletme neticeleri olduğunda
az ve gelecekteki işletme neticeleri olduğundan fazla h-
sap edilecektir (10).

e) Baz Stok Usulü: Bu usül daha ziyade mevcut
stokların değerlendirilmesine yarayan bir usüldür.

Her işletmenin faaliyetini aksatmadan yürütebil-
mesi için bulundurması gerekli asgari stok miktarı (stok
minimum oustock de securite) vardır. Asgari stok mikta-
rının dışındaki stoklar (stock-outıl) cari ihtiyaçları
karşılılamak içindir. Devamlı olarak yenilenen ve işletme
faaliyette bulunduğu sürece muhafaza edilen asgari stok-
lar, işletmenin faaliyetinin aksamadan yürütülmesini sağ-
lar (11). İşletmede devamlı olarak kalması onun, sabit
kıymetler arasında yer almasına ve amortismanına tabi ol-
mayan bir sabit kıymet gibi iktisap bedeli ile değerlen-
mesine sebep olur.

Asgari stok dışında kalan bütün stoklar:

- Stokun alınış tarihi biliniyorsa o tarihteki
maliyet fiyatı ile,

- Stokun alınış tarihi bilinmiyorsa alındığı de-

(10) Uman, Muri, a.g.e., s.114.

(11) Schmalanbach, Op. Cit., s.203-208.

renin ortalama fiyatı ile, ya da envanter günündeki cari değeriyle değerlendirilir.

Yalnız bu metotta sadece devre sonu stoklarını düzeltmekte; devre içi sarflarını ihtiva etmemektedir. Ayrıca sonuçları düzeltirken, bilançoda stokların hakiki değerlerinden düşük değerle gösterilmesine, dolayısıyla çalışma sermayesi hakkında yanlış hükümler verilmesine sebep olmaktadır.

1. FIFO- Sisteminde ambara, depoya gelen malların, geliş sırasıyla satışları ya da üretime gideceğidir.

2. LIFO- Sisteminde ise ambara en son giren malın ilk satılan ya da üretime ilk giren mal olacağı varsayımı vardır.

f) LIFO Yönteminin Yararları:

1. Enflasyonların yüksek olduğu dönemlerde satılan malın maliyetini yüksek tutar. Dolayısıyla nominal kârı gerçek kâra doğru yaklaştırır.

2. Satın alma gücü ile ifade edilebilecek sermaye paylarının dışarı gitmesini önler ve yöneticiye de kâr dağıtımını, vergi, ücret politikası gibi vs. konularda daha doğru karar alma hareket etme imkanı sağlar.

3. Doğrudan doğruya fiili parti maliyetleri kullanıldığı için objektif bir muhasebe uygulamaya imkan

sağlar.

4. Yeniden değerlemenin kullanılmasında muhasebe verilerinde ortaya çıkan kargaşanın bu yöntemin kullanılması ve objektif olabilmesi özelliği ile ortadan kalmasına yardımcı olur.

Ancak bütün bunların yanısıra sakıncaları da vardır.

g) Sakıncaları: Burada konuyu bilanço ve kâr/zarar açısından ele alacağız. Bilançolarda, enflasyonun yüksek düzeyde seyrettiği ekonomilerde bilançolardaki kalemler yeniden değerlendirme ile düzenli ve gerçek yapılarına ve değerlerine kavuşturuluyordu. Ancak yeniden değerlemede kullanılan Lifo- yöntemi olayı daha da zor duruma getirebilir.

Şöyleki o halde Lifo ile stoklar dışında;

İşletme varlıklarını oluşturan diğer kalemler üzerindeki etkilerini giderici bir çalışma yapılmamış olmaları ve yine bu kalemler değişik farklı değerli paralar ile değerlendirilmiş olur. Stoklarda ise daha eski parayla değerlendirme durumu ortaya çıkar ki, bu da olayı oldukça çığır dışı hale getirebilir.

Oysa bilançolar işletmelerin ekonomik ve mali bünyeleri hakkında çeşitli tahvillerin, fon ve nakit anahtar kelimelerinin başlıca kaynağını oluşturan bir muhasebe bel-

gesidir. Dolayısıyla bu tür tahliller için hayati önem taşıyan bilançoların anlamsızlaşması sonuçta objektif olmaktan uzaklaşır ki bu da olumlu sonuçlar vermiyecektir.

h) Gelir Tablosu Üzerindeki Etkileri: Lifo yönteminin kullanılması görünen kârların reel kârlara indirilmesi durumundan bahsetmiştik, ancak bu o kadar doğru veya tahmin edildiği kadar fazla değildir. Satılan malın maliyeti içinde hammadde maliyeti payı diğer ögelere oranı küçüldükçe Lifo-nun etkisi de azalır. Aynı zamanda $\frac{\text{Dönem Giderleri}}{\text{Sât.Mal.Maliyeti}}$ oranı yükseldikçe Lifo-nun dönem kârlarını gerçek kârlara yaklaştırma gücü de azalır.

Enflasyonun şiddetli olduğu dönemlerde LIFO kullanılsa buna göre işlem yürütülse dahi sonuç istenen düzeyde olmayacaktır. Zira maliyet fiyatlarının satılan malın maliyeti fiyatlarına aktarılır, ancak bu piyasada oluşan maliyet fiyatlarını, fiyat yükselmeleri şiddeti oranında ve satınalma aralıklarına bağlı kalarak geriden izlemektedir. Dolayısıyla bu yöntem nominal kârı reel kâra (enflasyonun etkileri dışındaki normal satış kârı) yaklaştırmada yetersiz kalır (12).

Para değeri düşmelerinin yani fiyat yükselmele-

(12) Akdoğan, Nalan, Enflasyon Muhasebesi, Mali Bilimler ve Muhasebe Yüksek Okulu Yayını, 1980, s.23

lerinin şiddetini bir tarafa bırakacak olursak bu olayın devam etmesi birkaç hesap dönemini kapsayan bir süre içinde Lifo'nun olumlu sonuçları önemli derecede azalır ve hatta ters yönde işliyebilir.

Birbirini izleyen dönemlerde stoklardaki artışlar devam ediyorsa gerek mutlak olarak, ve gerekse dönemler boyunca Lifo'nun Fifo'ya oranla görülen kârları, gerçek kârlara yaklaştırma özelliği de devam eder. Ancak artış değilse düşmeler olursa Lifo'nun bu özelliği gücünü kaybeder. Azalma oranında Lifo sonuçları ilk etapta Fifo sonuçlarına doğru yaklaşır. Yani her iki yöntemde kullanılması durumunda ortaya çıkacak net kâr rakamları birbirine yaklaşır. Dönem sonu stok rakamlarının sıfıra yaklaşması durumunda ise Lifo, geçmişteki birim fiyatlarıyla maliyetlendirilmiş stokları da satılan malın maliyetine katmayı gerektirecektir. Stokları da satılan malın maliyetine katmayı gerektirecektir. Lifo değerlendirme sistemi geçmiş dönemlerde kullanıldığından ve bu yöntemin kullanılmaya başlandığı tarihten itibaren en eski alış tarihli (en düşük maliyetli stoklar) dönem sonu stoku olarak defterlerde bu döneme kadar aktarılmıştır.

Oysa Fifo kullanıldığında dönem sonlarında defterlerde görülen stoklar en yeni tarihli stoklar olmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir tarihte stok eritme yoluna gidildiğinde Lifo yöntemi uygulanırsa satılan malın maliyeti içine girecek rakamlardan bir kısmı, Fifo yöntemi

kullanıldığında ise satılan malın maliyetine girecek rakamlardan daha eski (küçük maliyetleri belirten) rakamlar olacaktır (13).

Bu nedenlerle stokların eritildiği veya eritilmesi düşünüldüğü dönemlerde Lifo'ya göre bulunacak kâr Fifo'ya göre bulunacak kârdan yüksek olacak aynı zamanda görünen kâr gerçek kârdan çok yüksek saptanacaktır. Görüldüğü üzere Lifo'nun Fifo'ya olan üstünlüğü bitecektir. Tersine dönerek Fifo'ya oranla daha hayali kâr rakamlarının, yani görünen kârın gerçek kârdan çok yukarılarda oluşması sonucunu yaratır.

Bu noktada maliyet enflasyonu- fiyat enflasyonu ve durgunluk içindeki enflasyon (stagflasyon) olmak üzere inceliyebileceğimiz ve sonuçta her üçünde de olayın ana hatları ile fiyat yükselmesi olduğunu biliyoruz. Ancak her halukarda fiyat-maliyet ve piyasa faaliyet hacmindeki gelişme hareketleri farklı düzeylerde oluşmaktadır. Bu enflasyon türlerinin tanım ve mahiyetlerine daha önce değinmiştik.

Bir ekonomide ortaya çıkan bu üç tür enflasyonun biri ya da öbürüne yakın olarak oluşması yönünden maliyet fiyat ve stok akışları düzeyi değişir. Örneğin fiyat hareketleri daha baskın bir nitelikte ise; maliyetler fiyat

(13) Peker, Alparslan, Yönetim Muhasebesi, 1978, s.126.

ları belirli gecikmeyle izliyeceğinden "görünen" kârlarını önemli bir kısmı enflasyonun neden olduğu görünen (fiktif) bir kâr olacaktır. Bu durumda Lifo uygulaması kısa dönem için gerçekten yararlı sonuçlar verir.

Ancak fiyat enflasyonunda arz-talep dengesi arzın aşırılığından değiştiğinden stoklar azalır. Dolayısıyla fiyat enflasyonunda firmaların dönemleri büyük stoklarla kapatmaları ihtimali oldukça zayıftır. İkinci dönemde stoklarında erimesi söz konusu olur ki bu noktada Lifo yöntemi uzun dönem açısından bakıldığında fiyat enflasyonu durumunda bu yöntemin pek de yararlı bir yöntem olmadığı veya olmayacağını söyleyebiliriz.

Eğer ekonomide maliyet enflasyonu daha şiddetli ve etkili ise; maliyet artışları satılan mal maliyetine daha çabuk ve geniş bir şekilde girecek ve yayılacaktır. Dolayısıyla burada şu durum ortaya çıkmaktadır. Lifo ile Fifo arasındaki maliyetlerin satılan malın maliyetine ve dönem sonu stoklarına yansıtılması açısından mevcut olan farklılık ortadan kalkar. Bu tür enflasyonlarda Fifo bile (satınalma ve stok politikalarına bağlı kalarak) sınırlarını reel maliyetlere yakın düzeyde gösterebilir. Doğal olarak firmalar bu tür maliyet enflasyonlarına maruz kalınan dönemlerde maliyet artışlarını azaltmak için hammadde, malzeme vs. gibi üretim etmenlerini stoklama yoluna gitmeye çalışırlar. Bu politikanın uygulanma derecesine bağlı kalarak ta Lifo yeniden önem kazanır. Bu tür

enflasyonlarda stokların dönemden döneme aktarılması söz konusu olabilir. Dolayısıyla bu tür enflasyonda Lifo'nun can kurtarıcı rolü oynamasına uygun bir ortam doğar (14)

Durgunluk içinde enflasyona gelince, bu ortamda fiyatlar genellikle maliyetlerden daha hızlı bir artış göstermezler. Yine bu dönemlerde stoklar dikkat çekicidir. Çünkü enflasyona karşın pazar durgundur.

Bu nedenlerle böyle bir ekonomik yapıda (smm) lerinin reel fiyatları yansıtması daha da önem kazanır. Aksi durumda yani eski maliyetler satılan mal maliyetleri içine girerse görünen kâr (fiktif kâr) oldukça yüksek olur. Pazarın durgun olmasına canlılık olmamasına rağmen görünen kârlar şişer fiktif kârlar yüksek olur. O zaman Lifo devreye girdiğinde bu yanılgıyı önler. Bununla birlikte geçerli maliyetlerin fiyatlara yansıtılması zaten az olan talep fonksiyonunu olumsuz yönde etkileyecektir. Böyle bir ekonomik yapıda Lifo uygulamasının önemli sakıncalarının olacağı (enflasyonu körükleyici etkisi nedeniyle) ileri sürülebilir. Dolayısıyla gerçek maliyetleri bilip ona göre üretim politikasını belirlemekle fiyat politikası arasında böylesine kopmaz bağların varlığı her zaman yoktur. Bir taraftan Lifo uygulanarak geçerli maliyetler satılan malın maliyetine yansıtılırken, diğer yandan fiyat politikaları piyasayı canlandırma ve genişletme hedeflerine uygun biçimde düzenlenebilir.

(14) Peker, Alparslan, a.g.e., s.128.

Konuyu bir örnekle açıkliyalım;

Yukarıda yaptığımız açıklamalar doğrultusunda bir firmanın ikinci dönemde aşağıda belirtilen alışları yaptığını varsayalım:

<u>Partiler</u>	<u>Birim Fiyat</u> <u>TL.</u>	<u>Miktar</u> <u>(Adet)</u>	<u>Tutar</u> <u>TL.</u>
I. Parti	100	900	90.000
II. Parti	150	250	37.500
III. Parti	125	200	25.000
IV. Parti	180	400	72.000

Firma IV. parti malı aldığı tarihe kadar herhangi bir satış yapmamıştır. Son parti alışların da yapılmasından sonra aşağıdaki tutarlarda satış yaptığını kabul ederek sonuçları görelim.

- 1) 950, 2) 1500, 3) 2800, 4) 2950 birim

1) 950 birim satıldığında Fifo'ya göre sonuçlar:

Tablo 3

PARTİ	SATIN ALIMLAR			SATIŞ MALİN MALİYETİ			KALAN STOK		
	Mik.	B.Fiyatı	Tutar	Mik.	B.Fiyatı	Tutar	Mik.	B.Fiyatı	Tutar
DBS	300	115	92.000	-	-	-	800	115	92.000
	400	130	52.000	-	-	-	400	130	52.000
	900	100	90.000	-	-	-	900	100	90.000
	250	150	37.500	-	-	-	250	150	37.500
3	200	125	25.000	-	-	-	200	125	25.000
4	400	180	72.000	-	-	-	400	180	72.000
SMH				900	115	92.000	250	130	32.500
				150	130	19.500	900	100	90.000
							250	150	37.500
							200	125	25.000
						400	180	72.000	
Toplam	2950		346.000	950	117.87	111.500	2.100		25.000

Gelir Tablosu:

Satışlar	(950 x 200)		190.000 TL
Smm.	(800 x 115)	92.000	
	(150 x 130)	19.500	
		<u>111.500</u>	- 111.500
			<u>78.500</u>

Brüt satış kârı 78.500 TL.

1) Şimdi Örneğimizi Lifo'ya göre çözelim:

Tablo 4

PARTİ	SATIN ALMALAR			SATILAN MALİN MALİYETİ			MALİYETİ		
	Mik.	B.Fiyatı	Tutar	Mik.	B.Fiyatı	Tutar	Mik.	B.Fiyatı	Tutar
DBS	1000	100	100.000	-	-	-	1000	100	100.000
	200	110	22.000	-	-	-	200	110	22.000
1	900	100	90.000	-	-	-	900	100	90.000
2	250	150	37.500	-	-	-	250	150	37.500
3	200	125	25.000	-	-	-	200	125	25.000
4	400	180	72.000	-	-	-	400	180	72.000
SMM				400	180	72.000	1000	100	100.000
				200	125	25.000	200	110	22.000
				100	100	10.000			
			250	150	37.500	800	100	80.000	
Toplam	2950		346.500	950		144.500	2000		200.000

Gelir Tablosunda Durum:

<u>Satışlar</u>	<u>Tutar TL.</u>
(950 x 200)	190.000
(400 x 180)	72.000
(200 x 125)	25.000
(250 x 150)	37.500
(100 x 100)	10.000
	<u>144.500</u>
Brüt Sat. Kârı	45.500

Enflasyon dönemlerinde Lifo'nun üstünlüğü görülen dönem kârları, enflasyonist ve fiktif kârlardan ayıklamadaki özelliği stok akışına ve fiyat hareketlerinin düzenlilik derecesine bağlıdır. Bu aşamadaki düzenlilik derecesine göre Lifo'nun "gerçek kârı" gösterme gücü de değişir. Enflasyonist dönemlerde fiyatların devamlı olarak yükseleceği düşüncesinden hareket edildiğinde Lifo'nun etkilenen birimlerinden stok akışlarının önemi daha ağır basmaktadır. Fiyat enflasyonu dönemlerinde yükselen fiyatların egemen olduğu piyasalarda satış imkanlarının da yüksek olduğunu düşünecek olursak birçok firmalarda stok politikasının uzun süre uygulanamayacağı düşünülebilir. Bu noktadan hareketle Lifo'nun dönem kârlarını gerçek kârlara yaklaştırmadaki iddiası uzun dönemlerde pek tutarlı olamayacak ve önemini yitirecektir.

Ekonomide faiz oranları yükseldikçe Lifo'nun firma açısından değerinin artacağı da muhakkaktır. Çünkü bu yöntem ileriki yıllarda "görünen kârları" olduğundan fazla gösterse bile, ilk yıllarda kârları küçülterek bir kısım fonların; kâr, vergi, ücret vb. gibi biçimlerde firma dışına çıkmasını önleyecektir. Faiz oranının yüksekliği oranında da bu fonlar firma için önemli ve değeri yüksek finans kaynakları olarak niteliğini koruyacaktır.

Lifo'nun ikinci ve onu izleyen dönemlerde etkisinin azalmasının o dönemlerin nominal kârlarını daha da yükselteceği ortadadır. Artan oranlı vergi sisteminin

var olduğu ekonomilerde firmanın vergi yükü de artacaktır. Enflasyonla birlikte piyasa faiz hadlerinin de yükseleceği düşünülürse Lifo'nun vergileri ödemede gecikme, geciktirme işlevi hasıl olacaktır. Bu durum ise firmanın yararına olabilir.

- Ancak nominal kârın yüksek görülmesi daha öncede değindiğimiz gibi ücretleri, kâr dağıtımında aşırılıklara dolayısıyla de "sermayeden ödemelere" neden olabilir.

- Ve yine yüksek nominal kârlar yöneticileri iyimser bir havaya sokarak ve yanlış kararlar alınmasına neden olabilecektir.

Şimdi stok değerlemede satışların etkisi ve Lifo'nun stokların azaltılmasında dönem kârları ile fiktif kârların ayrımı konusundaki gücünü ve zayıf taraflarını görmek için 2., 3. ve 4. satış miktarlarında da Lifo ve Fifo'ya göre değerlendirmelerini görelim;

2) Eger aynı fiyattan 1500 birim satılırsa FIFO
ya göre durum ne olur:

FIFO'ya göre durum:

Tablo 5

PARTİ	SATIN ALMALAR			SAT. MALİN MALİYETİ			KALAN STOK		
	Mik.	B. Maliyet	Tutar	Mik.	B. Maliyet	Tutar	Mik.	B. Maliyet	Tutar
DEB	800	115	92.000	-	-	-	800	115	92.000
	400	130	52.000	-	-	-	400	130	52.000
1	900	100	90.000	-	-	-	900	100	90.000
2	250	150	37.500	-	-	-	250	150	37.500
3	200	125	25.000	-	-	-	200	125	25.000
44	400	180	72.000	-	-	-	400	180	72.000
				800	115	92.000	600	100	60.000
				100	130	130.000	250	150	37.500
<i>Smm</i>				300	100	30.000	200	125	25.000
							400	180	72.000
Top:	2950		368.500	1500		164.000	1450		194.500

GELİR TABLOSU

Satışlar	(1500B x200) TL.	TL. 300.000
Eksi SMM.	800 x 115 = 92.000	
	400 x 130 = 42.000	
	300 x 100 = 30.000	- 164.000
Brüt satış kârı		136.000

LİFO'ya göre durum

Tablo 6

PARTİ	SATIN ALMALAR			SAT.MALİN MALİYETİ			KALAN STOK		
	Mik.	B.Maliyet	Tutar	Mik.	B.Maliyet	Tutar	Mik.	B.Maliyet	Tu
DBS	1000	100	100.000	-	-	-	1000	100	100.00
	200	110	22.000	-	-	-	200	110	22.00
1	900	100	90.000	-	-	-	900	100	90.00
2	250	150	37.500	-	-	-	250	150	37.50
3	200	125	25.000	-	-	-	200	125	25.00
4	400	180	72.000	-	-	-	400	180	72.00
SMM				400	180	72.000	1000	100	100.00
				200	125	25.000	200	110	22.00
				250	150	37.500	250	100	25.00
				650	100	65.000			
Top:			1500		199.500	1450		147.00	

Gelir Tablosunda Durum.

Satışlar	(1500 x 200)	300.000
Eksi SMM.	400 x 180 = 72.000	
	200 x 125 = 25.000	
	250 x 150 = 37.500	
	650 x 100 = 65.000	<u>- 199.500</u>
Brüt satış kârı		100.500

3) Firma aynı fiyattan 2800 birim sattığında
Fifo'ya göre durum:

Tablo 7

PARTİ	SATIN ALMALAR			SAT. MALIN MALİYETİ			KALIN STOK		
	Mik.	B. Maliyet	Tutar	Mik.	B. Maliyet	Tutar	Mik.	B. Mal.	Tutar
DBS	800	115	92.000	-	-	-	800	115	92
	400	130	52.000	-	-	-	400	130	52
1	900	100	90.000	-	-	-	900	100	90
2	250	150	37.500	-	-	-	250	150	37
3	200	125	25.000	-	-	-	200	125	25
4	400	180	72.000	-	-	-	400	180	72
SMM				800	115	92.000			
				400	130	52.000	150	180	27
				900	100	90.000			
				250	150	37.500			
				200	125	25.000			
			250	180	45.000				
Toplam:			368.500	2800		341.500	150	180	27

Tablodaki durumun gelir tablosundaki görünümü

Satışlar (2800 x 200) 560.000 (TL.)

Eski SMM. 800 x 115 = 92.000

400 x 130 = 52.000

900 x 100 = 90.000

250 x 150 = 37.500

200 x 125 = 25.000

250 x 180 = 45.000

341.500 - 341.000

Brüt satış kârı 218.500

Görüldüğü üzere stoklardaki daha fazla erime de
Fifo yöntemindeki Brüt Satış Kârı giderek artmıştır.

Şimdi aynı fiyat ile ve miktardaki satışı Lifo yönteminde görelim:

Tablo 8

PARTİ	SATIN ALMALAR		SAT.MAL.MALİYETİ			KALAN STOK		
	MİK. B.Mali.	Tutar	Mik.	B.Maliyet	Tutar	Mik. B. Mali.		
DEB	1500	100	100.000	-	-	-	1000	100
	200	110	22.000	-	-	-	200	110
	900	100	90.000	-	-	-	900	100
	250	150	37.500	-	-	-	250	150
	200	125	25.000	-	-	-	200	125
	400	180	72.000	-	-	-	400	180
				400	180	72.000	150	100
Smm			200	125	25.000			
			250	150	37.500			
			900	100	90.000			
			200	110	22.000			
			850	100	85.000			
Top:	2950	346.500			331.500	150	100	

Tablodaki sonuçları gelir tablosuna dökelim:

Satışlar: (2800 x 200) 560.000 TL.

$$400 \times 180 = 72.000$$

$$200 \times 125 = 25.000$$

$$250 \times 150 = 37.500$$

$$900 \times 100 = 90.000$$

$$200 \times 110 = 22.000$$

$$850 \times 100 = 85.000$$

$$\underline{331.500}$$

$$- \underline{331.500}$$

Brüt satış kârı

228.500

Burada da görüldüğü üzere satılan miktar oranı yükseldikçe (Fifo) ile aradaki fark da belirgin bir miktarda oluşmaktadır.

4) Satın alınan malların tümünün aynı fiyattan satıldığını düşünelim ve Fifo'ya göre sonuçlarını görelim:

FIFO

Tablo 9

PARTİ	SATIN ALMALAR			SAT.MAL. MALİYETİ			KALAN STOK		
	Mik.	B.Mali.	Tutar	Mik.	B.Maliyet	Tutar	Mik.	B.Mal.	Tutar
DBS	800	115	92.000	-	-	-	800	115	92.000
	400	130	52.000	-	-	-	400	130	52.000
	900	100	90.000	-	-	-	900	100	90.000
	250	150	37.500	-	-	-	250	150	37.500
	200	125	25.000	-	-	-	200	125	25.000
	400	180	72.000	-	-	-	400	180	72.000
Smm				800	115	92.000			
				400	130	52.000			
				900	100	90.000			
				250	150	37.500			
				200	125	25.000			
				400	180	72.000			
Top:		368.500		2950		368.500			

Yine tablodan sonuçları Gelir Tablosuna aktaralım

Satışlar:	(2950 x 200)	590.000
	800 x 115	92.000
	400 x 130	52.000
	900 x 100	90.000
	250 x 150	37.500
	200 x 125	25.000
	400 x 180	72.000
		<hr/>
	368.500	- 368.500
Brüt satış kârı		221.500

(2950) Birimlik satışların LİFO'ya göre sonuçla

LİFO

Tablo 10

PARTİ	SATIŞ ALMALAR		SAT.MAL.MALİYETİ		KALAN STOK				
	Mik. B.Mali.	Tutar	Mik. B.Maliyet	Tutar	Mik. B.Mali.	Tu			
DBS	1000	100	100.000	-	-	-	1000	100	100
	200	110	22.000	-	-	-	200	110	22
	900	100	90.000	-	-	-	900	100	90
	250	150	37.500	-	-	-	250	150	37
	200	125	25.000	-	-	-	200	125	25
	400	180	72.000	-	-	-	400	180	72
SMM				400	180	72.000			
				200	125	25.000			
				250	150	37.500			
				900	100	90.000			
				200	110	22.000			
				1000	100	100.000			
Top:	2950		346.500	2950		346.500	2950		346

Lifo sonuçlarını Gelir Tablosuna aktaralım

Satışlar	(2950 x 200)	590.000
SMM. leri	400 x 180	72.000
	200 x 125	25.000
	250 x 150	37.500
	900 x 100	90.000
	200 x 110	22.000
	1000 x 100	100.000
		<u>346.500</u>
		- 346.500
		<u>343.500</u>

1) şimdi 1., 2. ve 3., 4. de Örnek Satışlarını Lifo ve Fifo'ya göre sonuçlarını değerlendirelim:

1) Dönem sonu stoklarının arttığı dönemlerde Lifo yöntemi görünen kârları reel kârlara yaklaştırma gücü bir değerlendirme yöntemi olarak görülmektedir. Nitekim Lifo'nun brüt satış kârı (950) birimde 45.500 iken Fifo'da 78.500 olmuştur.

2) Tabii bunun tersi de geçerlidir, yani dönem sonu stokları azaldığında ise Lifo'nun görünen üstünlüğü yavaş yavaş kaybolmakta Fifo'da elde edilen brüt satış kârına yaklaşmaktadır.

3) Dönem sonu stokları giderek azalırsa yukarıdaki yaklaşım kendini daha da belirgin bir düzeyde göstermektedir. Ve daha azalırsa bu kez Lifo'nun görünen kârları kabarttığı hatta Fifo'dan daha yüksek bir düzeyde kârların oluştuğu görülebilir.

4) Nitekim 4. örneğimizde Lifo'nun görünen kârları gerçek kârlara yaklaştırma özelliğini iyice kaybettiği ve hatta Fifo yöntemine göre görünen kârları % 11 oranında yükselttiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu kez Lifo enflasyonist kârları şişirici, yükseltici bir değerlendirme yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır.

Çesitli Satış Miktarlarına Göre Brüt Kârlar:

Tablo 11

SATIŞLAR	LİFO	FİFO	LİFO'YA GÖRE KAR, FİFO'YA GÖRE KAR ^x 100
950 Birim	45.500	78.500	%57.9
1500 Birim	100.500	136.000	%73.8
2800 Birim	228.500	218.500	%104.5
2950 Birim	243.500	221.500	%109.9

Bazı yazarlar Lifo'nun bu aksayan yönünü ve bilançoadaki arızalarını ortadan kaldırmak için ayarlanmış Lifo yöntemini geliştirmişlerdir. Bu yöntemin geliştirilen tarafı yıl sonu stoklarının değerlendirilmesinde görülür. Lifo da satılan malların maliyetleri gelir tablosunda cari maliyetlere oldukça yaklaştırılmış bir şekilde yer alıyordu. Dolayısıyla mal stok hesabı o dönemdeki stok akışları ile en eski ve dolayısıyla en düşük değerle gösterilmesi sonucunu ortaya koyuyordu. Bu noktadan hareketle bu yöntemde bilançoda yer alan stoklar da bilanço gününe yakın tarihteki maliyet değerleri ile değerlendirilir. Ve stok değeri ile bu yeni maliyet değeri arasındaki miktar, fark bilançonun pasifinde "realize edilmemiş kâr" olarak yer alacaktır. Aynı para değeri ile ifade

edilme yönünde olumlu sonuçlar doğurur. (Bilanço kalemlerinde). İşte burada Lifo'nun bilançolar üzerinde neden olduğu zedelenmeyi önlemeye çalışır. Ancak yine de Lifo yöntemi muhasebe verilerinden beklenen bir kısım sonuçları köklü ve daha fazla tereddüte yer vermeden sağlayan ver değerlendirme yöntemidir. Para değerindeki düşmelerin pek olmadığı veya çok az olduğu bazı ülkelerde oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

2- RADİKAL DÜZELTME TEDBİRLERİ

Radikal düzeltme tedbirlerinden yasa olanlar, bu tedbirleri ileri sürerlerken klasik muhasebenin dayandığı maliyet esasının tamamen terk edilmesine ve teorinin yeni baştan tesisine taraf olmuşlardır. Başlıca temsilcilerinden Fritz Schmidt olup fikirleri kısaca şöyledir.

Bu düşünürü göre bir işletmeye dahil olan kıymetler, bizzatihi işletmenin üretim faaliyeti ve piyasada meydana gelen fiyat hareketleri sonucu değer değişikliğine uğrarlar (15) mutlak ya da nisbi fiyat hareketlerinin olmadığı, başka bir deyimle fiyat seviyesinin nisbeten müstakar ve iktisadi hayatın normal olduğu dönemlerde klasik muhasebe işletmedeki değişiklikleri yansıtabilmektedir.

(15) Fischer op. Cit. 190-192.
Ferman op. cit. 96-109.

Fiyatların değiştiği ve iktisadi hayatın konjonktürol dalgalanmalara maruz kaldığı devrelerde klasik muhasebe, işletmenin safi kâr ya da zararının ne kadarının işletme faaliyetinden ne kadarının da fiyat hareketlerinden ileri geldiğini göstermemektedir. Diğer tarafter işletmenin iktisadi dalgalanma sırasında milli ekonominin içerisindeki nisbi yerini koruyup koruyamadığı da klâsik mali tablolara göre anlaşılmamaktadır (16).

Bu F. Schmidt'e göre muhasebe sisteminin işletmenin reel iktisadi durumunu ve faaliyet sonuçlarını gösteren görevini yapabilmesi için, fiyat hareketlerinin piyasa kanalıyla işletme muhasebesi üzerine yaptığı etkilerin giderilmesi gerekir (17). Bunu temin etmek için de klasik muhasebedeki "Maliyet fiyatı esasına göre değerlendirme ilkesi" terk edilmeli ve yerine "Carifiyat" baska bir deyimle bilançonun düzenlendiği andaki piyasa fiyatına uygun değerlendirme usulü konmalıdır. Ancak bu şekilde tek işletme ile bağlı olduğu piyasa ekonomisi arasında yakın bir ilgi kurulur. Ve hücre ile organizmanın karşılıklı ilişkilerinde bir ahenk sağlanmış olur. Aynı zamanda cari ikame değerine göre düzenlenmiş bilanço, işletmenin o günkü piyasa değerini gösterir.

F. Schmidt, işletmenin mevcutlarının cari piyasa fiyatına göre yeniden değerlendirilmesi gerektiğini

(16) Uman, Nuri. 145.

(17) Ibid s.104.

ileri sürmekte, bu işlemde doğacak kıymet fazlalarının da pasifte açılacak özel bir hesaba (kıymet düzeltme hesabı) kaydedilmesini teklif etmekte, kâr zarar hesabına ise, işletmenin sadece üretim faaliyetlerinden doğan gerçek kâr veya zararın yazılması görüşünü savunmaktadır.

Bu görüşün tabii bir sonucu olarak işletme mallarının satış fiyatı, cari piyasa fiyatına dayanılarak hesaplanmış ikame kârı da satış fiyatı ile cari piyasa fiyatına göre hesaplanmış ikame değeri arasındaki farka eş olacaktır.

Ayrıca amortisman ayrılmasında sabit kıymetlerin cari piyasa fiyatına göre hesaplanmış yeni değerleri esas alınmalıdır. F. Schmidt, daha da ileri giderek muhasebe de fiyat hareketlerinin etkilerinin sadece materyal ve amortismanlar bakımından değil, meselâ ücretler yönünden de dikkate alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Bir mamülün maliyetine dahil olan ücretler artmış ise, muhasebede gerçek kârı hesaplayabilmek için, orijinal ücretlerle cari ücret seviyesi arasındaki fark, düşük ücretlerle imal edilen stokların satışı sırasında bir kıymet fazlası işlemine tabi tutulmalıdır.

F. Schmidt, "cari ikame değeri" ile neyi kastetmektedir? Bunun da açıklığa kavuşması gerekir. Schmidt' göre bir aktif kıymetin maliyet değeri o kıymetin iktisad tarihinde ödenmiş olan fiyatıdır. Cari ikame ya da yeni

den üretim değeri ise, ilgili kıymetin ikame tarihinde iktisap edilebilmesi için ödenilmesi gereken fiyatıdır (18).

Schmidt, muhasebede bütün işlemlerin maliyet ve cari ikame değeri ile birlikte tutulmasını ve aradaki farkın kıymet düzeltme hesabına alınması gerektiğini; dolayısıyla bu metodun devamlı olarak (periyodik değil) yürütülmesinin icabettiğini ileri sürmektedir.

Schmidt'in bu görüşünü W.A. Paton "Compromise Approach" olarak nitelendirmektedir. Çünkü bu usule göre muhasebede maliyet (düzeltilmemiş doneler) ve cari ikame değeri (düzeltilmiş doneler) yanyana iki sütun halinde gösterilmekte ve iki metod uzlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Oysa, W.A. Paton'un "Quasi reorganisation" ya da "Fresh Start" adını verdiği ikinci bir metadda, işletmede yer alan bütün kalemler belli bir tarihte-hukuki bakımdan hiçbir reorganizasyon formalitesine başvurulmaksızın-cari fiyat esasına göre yeniden değerlendirilir. Bu tarihten sonra cereyan eden bütün işlemler, Klasik muhasebe ilkelerine uygun olarak fakat yeni değerlendirilmiş cari kıymetler üzerinden yürütülür (19).

(18) İbid., s.106 dan F. Schmidt "The importance of replacement value" The Accounting Review, Cilt.V, Eylül 1930, No: 3, s.239.

(19) İbid, s.158-161.

Bu metotta, teŒebbüsün yeniden değerleme anında tafsiye edilip yerine bir yenisinin kurulması veya reorganize edilmesi gibi bir durum mevcuttur. Bir baŒka deyimle "fresh-start" usülünde iŒletme faaliyetlerinin yeniden değerleme anında kesilip değerleme yapıldıktan sonra tekrar yeni bir iŒletme gibi faaliyete baŒlaması söz konusudur. Bu sebeple para sisteminin yeniden tespit edildiği hallerde (1924-1948) yıllarında Almanya'da yapılan para operasyonlarında olduğu gibi (x) fresh-start metodunun uygulanması yerinde olur.

Diğer taraftan bu metod, hiçbir düzeltme iŒlemine gidilmeden doğrudan doğruya geręek kârı göstermek imkanına sahip olduğundan "uzlaŒtırıcı yaklaŒıma (Compromise approach)" nazaran basit ve üstündür.

"Fresh-start" metodunun en önemli mahzuru, fiyat hareketlerinin Œiddetli olduğu devrelerde sık sık yeniden değerlemeye gitme zorunluğudur. Ayrıca geęmiŒle olan bağıntının tamamen ortadan kalkması sebebiyle mukayese imkanının yok olması da ciddi güçlükler yaratır.

Radikal metodlar, teorik olarak mükemmel olmakla birlikte özellikle uygulama alanında birçok güçlükler doğururlar;

(x) 1924'de Almanya'da Rentenmark ihdas edildi. Daha sonra Reichmark çıkarıldı ve 1 trilyon kağıt Mark bir Reichmark'a eŒit kabul edildi ve Rentenmark yavaş yavaş tedavülden kalktı (Fisher, Op. Cit., s.124). 1948'de ise Deutsche Mark, Reichsmark'ın yerini aldı.

1) F. Schmidt'in teklif ettiği metod, hem cari fiyatla hem de maliyet değeriyle işlemlerin muhasebeleştirilmesi görüşünü öne sürdüğü için masraflı olup fazla zamana ihtiyaç göstermektedir.

Bu itirazı yerinde bulan Schmidt, fiyat hareketlerinin şiddetine göre, hesapların düzeltilme işleminin devamlı değil, mesela, aylık ya da üç aylık toplamaların tek bir kalem halinde ikame değeri esasına göre yeniden değerlendirilmesini tavsiye etmektedir (xx). Ayrıca devamlı ya da periyodik düzeltmelerle elde edilecek sıhhatli bilgilerin faydası yapılacak para sarfı ve zaman kay-bından fazla ise bu metodların uygulanmasında tereddüt etmemek gerekir.

2. Radikal tedbirlerin uygulanması ile mevcut hukuki düzen ticari örf ve adetler karşısında muhasebe tekniğini böyle toptan değiştirmek zor, hatta imkansızdır. Bu itiraza şu şekilde cevap verilebilir; İşletmesi hakkında sıhhatli bilgi edinmek isteyen müteşebbis kanunen tutmak mecburiyetinde olduğu muhasebe yanında yukarıdaki usullere göre ikinci ve yardımcı bir muhasebe tutabilir. (A.B.D. de olduğu gibi) mevcut hukuki düzen buna engel değildir. Üstelik bu metodların gerek firma gerekse milli ekonomi yönünden faydaları gözönünde tutulursa, hukuki düzende gereken değişiklikte yapılabilir (20).

(20) Ferman, Cumhuriyet, a.g.e., s.193.

Zikreden; Şener Dilek, a.g.e., s.307.

3) Diğer bir mahzur, cari piyasa fiyatına göre yapılacak yeniden değerlemenin subjektif ve maliyet fiyatına göre kesin olmamasıdır. Bu da görüldüğü kadar önemli değildir. Çünkü, Schmidt, cari ikame veya yeniden üretim değerini gayet açık bir şekilde belirtmiştir. Yukarıda da değinildiği üzere, cari ikame veya yeniden üretim değeri, bütün maliyet unsurlarının (hammadde, işçilik ve genel imalat giderleri) mamülün satışı anındaki piyasa değeridir. Bu anlamda cari ikame değeri, maliyet fiyatı kadar sıhhatli ve kesindir. Buna karşılık üretim faktörlerinin bir piyasa fiyatı olmadığı takdirde ikame maliyetini tayin etmek güç olmakla beraber imkansız da değildir. Çünkü, söz konusu faktörün değerini tahmin etmek suretiyle bu güçlüğü gidermek mümkündür .

Radikal tedbirler daha çok para sisteminin çöküşü ve iktisadi hayatta fonksiyonunu tamamen kaybettiği hallerde kullanıldığı için her zaman başvurulmuş bir yeniden değerlendirme metodu değildir.

Üstelik, cari piyasa değerini tayin güçlüğü-tarifteki açıklığa rağmen- subjektifliği ve yeniden değerlendirilmiş donelerin geçmiş dönemle mukayese imkanının genellikle ortadan kalkması sebebiyle uygulamada daha çok mutedil görüşlerin kabulüne sebep olmuştur.

2 a) YENİDEN DEĞERLEMENİN KAPSAMI

İşletmeler varlıklarının değerlerini ekonomik

değerlerle yükseltebilirler. Dolayısıyla işletme varlıklarından herhangi bir kalemi tek başına etkilenebileceği gibi, özellikle enflasyonist dönemlerde paranın satın alma gücündeki azalışlar nedeni ile varlıklar kalemlerinin tümü değer kazanır. Ancak bu artışlar tarihsel maliyet verilerini biriktiren geleneksel muhasebe sistemlerinde izlenemez. Bu vesile ile her geçen hesap dönemi işletmenin gerçek finansal durumunu gösterme yeteneğini belli ölçülerde yitiren finansal raporlarına kaybettikleri yeteneği geri vermek gereği ortaya çıkar ve bu iş için elimizdeki araç ise yeniden değerlendirme teknikleridir. Bu kısımda yeniden değerlendirme tekniklerinin savunulan ve yer verilen yönlerine yer verilmeyecektir. Ancak bir cümle ile yeniden değerlemeden işletmelerin maksimum yarar sağlıyabilmeleri ve finansal tabloların gerçeği yansıtabilmele-ri için tüm varlık ve kaynak kalemlerinin yeniden değerlendirilerek düzenlenmeleri gerektiği vurgulanacaktır. Diğer bir anlatımla yeniden değerlemenin uygulanacağı alan olabildiğince geniş olmalıdır. Kuşkusuz bu görüşe vergi idaresi katılsa bile, olayın vergi gelirlerinde yaratacağı azalışları gözardı edemeyecek ve bu nedenle uygulama alanını daraltacaktır. Nitekim bugün için geçerli uygulama alanının kişi, kurum, varlık, kaynak ve diğer ölçüğünde sınırlı tutulduğu görülmektedir (21).

(21) Lâlik, Ömer. Şirketler Muhasebesi, Ankara, 1985. s.156.

Ancak imtiyazlı şirketler ile dar mükellef durumunda bulunan gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri yeniden değerlendirme kapsamı dışında tutmuşlardır.

2 b) YENİDEN DEĞERLEMENİN MAHIYETİ

1. Yeniden değerlemeye tabî istihsal vasıtalarının maliyet bedelleri ile birikmiş amortismanları, para değerindeki düşüşe, diğer bir ifadeyle genel fiyat artışlarına göre yeniden hesaplanarak cari değerlerine yükseltir.

2. Yeniden değerlendirme yapılmasında birtakım emsaller kullanılır. Genellikle değerlemede toptan eşya fiyat endeksleri esas alınır.

3. Yeni değer ile eski değer arasındaki fark değer artışı olarak pasifte özel bir hesapta gösterilir.

4. Mali açıdan bu değer artışı ilke olarak kâr add olunmaz ve vergiye tabi tutulmaz. Ancak uygulamada bazı ülkelerde vergiye tabi tutulmuştur.

5. Amortisman ayrılmaya yeni değer üzerinden devam olunur.

2 c) YENİDEN DEĞERLEME USULLERİ

Yeniden değerlemenin mahiyeti itibarıyla birbirinden farklı usullerle yapılması mümkündür. Bu usuller anahatları ile aşağıda açıklanmıştır.

A) Takdir Usulü:

Bu usulün esası, yeniden değerlendirilecek kıymetlerden herbirinin ikame değeri ile hali hazır değerini eks-

perler vasıtasıyla takdir ettirmek ve iktisadi kıymetlerin değerini buna göre düzeltmekten ibarettir.

Şüphesiz ki, nazari bakımdan en ideal değerlendirme usulü budur. Ancak değer takdirleri arasında subjektif unsurların büyük ölçüde rol oynamasının ortaya çıkardığı sakıncalar ve her iktisadi kıymetin ayrı ayrı takdir edilmesinin yarattığı güçlükler, nazari bakımdan ideal görünene bu usulün genel bir uygulama alanı bulunmasına engel teşkil etmektedir.

B) Katsayılar Usulü:

Takdir usulüne göre kolay, masrafsız ve özellikle objektif bir mahiyet taşıyan bu usulde, sabit kıymetler, paranın değerindeki düşme derecesini temsil eden katsayılarla çarpılmak suretiyle yeniden değerlendirilir.

Ancak bu kıymetlere ilişkin amortismanların değerlendirilmesinde farklı fikirler ve bunun sonucu olarak da farklı iki metod ortaya çıkmaktadır.

B a) İdari Metod:

Bir kısım batı ülkelerinde yapılan yeniden değerlendirmelerde uygulama sahası bulmuş olan bu metodun esasına sabit kıymetlerin iktisap edildikleri, bunlar üzerinden ayrılan amortismanların ise ayrıldıkları yılların katsayıları ile çarpılarak değerlendirilmeleri teşkil etmektedir.

Bu suretle yapılan değerlemeden sonra, aktifte ki sabit kıymetlerle pasifteki birikmiş amortismanlar hesabı, tespit olunan yeni değere yükseltilmekte, yeni ve eski net değerler arasındaki fark da pasife açılan düzenleyici bir hesaba kaydedilmektedir.

İdari metodun esası, amortismanların da aynen sabit kıymetler gibi işletmede yer aldıkları yıldan itibaren fiyat hareketlerinden etkilendiği mantığına dayanmaktadır.

İdari metodu savunucuların bu görüşüne karşı, anılan usulün aşağıda açıklanan kusurları bulunduğu ileri sürölmektedir.

Bu metodun verdiği sonuçların amortisman kavramının mantığına ters düştüğü, dolayısıyla teşebbüslerin amortisman anlayış ve politikalarına göre farklı sonuçlara gittiği için zayıf bir metod olduğu, sabit kıymetlerin amortisman nisbeti

B b) Net Değer Metodu:

Bu metodta sabit kıymetler ve birikmiş amortismanlar iktisadi kıymetin aktife girdiği yılın katsayısı uygulanarak değerlendirilir.

Yeni aktif değerden birikmiş amortismanların

yeni tutarı düşülerek YENİ NET DEĞER bulunur. Yeni ve eski net değerler arasındaki fark "Değerleme" fonunu oluşturur. Metoda bir örnekle açıklama getirecek olursak; işletmede amortismanına tabi iktisadi kıymetin değeri 4.000.000 TL. olan birikmiş amortismanları da 1.200.000 TL. ve iktisadi kıymetin aktife girdiği yılın değerlendirme katsayısı 3 olsun. Buna göre;

İktisadi kıymetin iktisap değeri	4.000.000 TL.
Birikmiş amortismanı	1.200.000 TL.
Net Değer	<u>2.800.000 TL.</u>

İktisadi kıymetin yeni değeri	$4.000.000 \times 3$	12.000.000
B. Amortismanların yeni değeri	$1.200.000 \times 3$	<u>3.600.000</u>
		8.400.000 TL

Değerleme fonu: $8.400.000 - 2.800.000$ 5.600.000 TL.

Sabit kıymetler H.	8.000.000
Birikmiş amortismanlar hesabı	2.400.000
Değerleme fonu hesabı	5.600.000

Değerlemeden sonra hesapların görünüşü şöyle olacaktır

<u>Sabit kıymetler</u>	<u>Birikmiş Amortisman</u>	<u>Değerleme Fonu</u>
4.000.000	1.200.000	5.600.000
8.000.000	2.400.000	
<u>12.000.000</u>	<u>3.600.000</u>	

2 d) BİRİKMiŞ AMORTİSMANLARIN YENİDEN
DEĞERLENMESİ

A) Birinci Usul:

Bu değerleme usulünde; ayrılmış olan amortis-
manlar ayrıldıkları yılların yeniden değerleme emsalleri
ile çarpılmakta ve bu çarpımlar sonucunda ulaşılan yeni-
den değerlendirilmiş amortismanlardan, değerleme öncesi
amortisman tutarları temsil edilmek suretiyle, yeniden
değerleme fonuna borç yazılacak miktar bulunmaktadır (23)

Bu değerleme yöntemine kısa bir örnek verelim:

<u>Yıllar</u>	<u>Katsayılar</u>	
1975	7	
1976	6	
1977	5	Bu durumda birikmiş
1978	4	amortismanların ye-
1979	3	niden değerlendiril-
1980	2	mesi
1981	2	
1982	1	
		500.000 %10 5.000.-

1975	yılı için	5.000 x 7	35.000
1976	yılı için	5.000 x 6	30.000
1977	yılı için	5.000 x 5	25.000
1978	yılı için	5.000 x 4	20.000
1979	yılı için	5.000 x 3	15.000
1980	yılı için	5.000 x 2	10.000
1981	yılı için	5.000 x 2	10.000
1982	yılı için	5.000 x 1	5.000
		<hr/>	
		40.000	150.000

Yeniden değerlendirme ile ayrılması gereken 150.000 TL. olmuştur. Ancak 40.000 TL. ayrılmıştır. Aradaki fark 150-40 110.000 TL. için işletmede mahsup fişi tanzim ediler ve kayıtlarda şöylece görünür.

<hr/>	<hr/>
Yen. Değ. Fon. H.	110.000
Bir. Amortism.	110.000
<hr/>	<hr/>

<hr/>	<hr/>
Sabit Kıy. H.	Birikmiş Amortismanlar H.
50.000	40.000
300.000	110.000
<hr/>	<hr/>
350.000	150.000
<hr/>	<hr/>

<hr/>	<hr/>
Yeniden Değ. Fonu H.	
110.000	300.000
<hr/>	<hr/>
	190.000
	<hr/>

Bilançonun pasif kısmında 190.000 TL. lik yeniden değerlendirme fonu oluşmaktadır. Ancak cevaplandırılması gereken soru: Sabit kıymet henüz ömrünü tamamlamamıştır. Geriye kalan sürede hangi değer üzerinden ve hangi oranda amortisman ayrılacaktır. Eğer oran değişmez ise sürede (örneğinizde 2 yıldır) sabit kıymeti böylece itfa edemeyecektir.

Yeniden Değerlenmiş sabit kıymet	350.000	% 10 35.000
Birikmiş amortismanlar	150.000	
1983 yılı amortismanı	35.000	
1984 yılı amortismanı	35.000	
	<hr/>	
	220.000	

Oysa sabit kıymet 350.000 TL. ye kadar yeniden değerlendirme ile değerlendirilmeşti, oradaki 130.000 TL. lik sabit kıymetin itfa edilemeyen kısmı olacaktır. Kalan kısmı da itfa edebilmek için amortisman oranını V.U.K. muza göre artırmak ise mümkün değildir.

B) İkinci Usül:

Net değerlendirme usulü de denilen bu usülde birikmiş amortismanların yeniden değerlendirilmesinde revalüasyon öncesi net değer bulunarak, bu kıymete iktisap yılının emsal katsayısı uygulanmak suretiyle yeniden değerlendirme yapılmaktadır. Yeni net değer ile eski net değer arasında ortaya çıkan fark sabit kıymet hesabına borç ve

karşılığında da yeniden değerlendirme fonu hesabına alacak kaydedilir. Bu işlemin ilk safhasıdır. Devamında yeniden değerlendirme yapıldıktan sonraki yıllar için sabit kıymetin bakiye itfa süresi yeni baştan tespit edilerek yeniden değerlendirilmiş net değer bu süreye taksim edilerek her yıl için amortisman ayrılmaya başlanmaktadır.

1978 yılında yeniden değerlendirme öncesi, sabit kıymetin 100.000 TL. ve birikmiş amortismanın 10.000 TL. olduğunu varsayalım.

Birikmiş amortismanı mahsup kaydı düzenliyerek sıfırlamamız gerekir.

Birikmiş amortisman H.		10.000	
Sabit Kıy. H.		10.000	
Birikmiş am. H.		Sabit Kıymetler H.	
10.000	10.000	100.000	10.000
		90.000	

Sabit kıymetin revalüasyon öncesi net değeri bulunduğundan sonra bu değere, sabit kıymetin iktisap yılı emsal katsayısı uygulanmak suretiyle yeniden değerlendirilmesi yapılır. Bu katsayıyı (5) olarak kabul edersek,

$90.000 \times 5 = 450.000$ TL. S.K. yeni değeri bulunmuş olur.

Birikmiş amortismanı da yeniden değerlersek

10.000 x 5 50.000

450.000 - 50.000 400.000 TL.

yeniden değerlendirme sonucu elde edilen net değerdir. Eski ve yeni net değerler farkı bize revalüasyon fonuna katılacak miktarı verir.

Yeniden değerlendirilmiş net değer	400.000
Değerleme öncesi net değer	90.000
	<hr/>
Fona katılan pay	320.000

Bu fon muhasebe kayıtlarında

-Sabit kıymetler H.	320.000
Yeniden Değerleme Fonu	320.000

Bu safhadan sonra yeniden değerlendirilmiş kıymet için ayrılacak amortisman miktarı gündeme gelmektedir. Yeniden değerlendirilmiş sabit kıymetin bakiye itfa süresine bölünmesi suretiyle tespit edilebilir. Geriye kalan süre 9 yıl olduğuna göre 400.000 TL. değerindeki revalüe edilmiş net sabit kıymet için,

$400.000:9=44.444.44$ lira değerinde amortisman ayrılarak sabit kıymet itfa edilmeye çalışılacaktır. Ancak bu usulün amortisman nispetlerinin değişmesini icabet tirdiği için ve V.U.K. yetkisi dahilinde çıkartılmış bulunan amortisman nispetlerinin, mükellefler tarafından şah-

si takdirlere göre belirlenmesi usulün geçerliliğini pek zayıf bir duruma düşürmektedir (24).

C) Üçüncü Usul:

Değerleme esnasında birikmiş amortismanlarının tamamının ilk satınalma yılının katsayısı ile çarpılmak suretiyle yeniden değerlendirilmesidir. Yeniden değerlendirilen birikmiş amortismanlarla değerleme öncesi birikmiş amortismanlar arasındaki fark yeniden değerlendirme fonuna borç ve birikmiş amortismanlar hesabına alacak kaydedilerek muhasebeleştirilir.

Yeniden değerlendirme yapıldıktan sonra sabit kıymetin kaç yıl ömrü kalmış ise o yılların herbiri için eskiden beri uygulanmakta olan amortisman nisbeti uygulanarak amortisman uyrulmaya devam edilir. Ancak bu amortismanlar revalüe edilmiş değer üzerinden ayrılması gerekmektedir. Bu yöntemi de bir örnek ile açıklayalım.

1975 yılında 100.000 TL. ye alınmış olan ve % 10 amortismanına tabi sabit kıymetin 1982 yılında yeniden değerlemeye alındığını varsayalım. 1975 yılının revalüasyon katsayısının tesbit edilerek sabit kıymet yeniden değerlendirilir. Bu katsayının (5) olduğunu düşünürsek,

$100.000 \times 5 = 500.000$ TL. ye yükselecektir. Fark ise yeniden değerlendirme fonuna aktarılacaktır.

(24) Amanvermez, Yalçın. a.g.e., s.59.

500.000 - 100.000	400.000
<hr/>	
Sabit Kıymetler H.	400.000
Yeniden Değ. Fonu	400.000
<hr/>	

Yeniden değerleme işlemleri yapıлып muhasebe kayıtlarına geçildikten sonra amortismanlara gelinir. 1975'ten 1982 yılına kadar birikmiş amortismanlar:

1975 yılı -	% 10	10.000
1976 yılı -	% 10	10.000
1977 yılı -	% 10	10.000
1978 yılı -	% 10	10.000
1979 yılı -	% 10	10.000
1980 yılı -	% 10	10.000
1981 yılı -	% 10	10.000
		<hr/>
Toplam		70.000 TL.

Biriken 70.000 TL. lik amortismanı bilanço aktifine girdiği yılın emsali olan (5) katsayısı ile çarpığımızda yeniden değerlememiz 70.000 x 5 350.000 TL. olduğu ve eski ye yeni değerler bulunduğundan fark 350.000 - 70.000 280.000 TL. yeniden değerleme fonuna borç olarak yazılacaktır

Yeniden değerleme fonu	280.000
Birikmiş Amortismanlar H.	2.800.000
<hr/>	

Kalan süre üç yıl olduğu için yeniden değerlendirilmiş sabit kıymetin üzerinden % 10 oranında amortisman ayrılarak sabit kıymet amorti edilecektir.

1982 yılı	500.000 x % 10	50.000
1983 yılı	500.000 x % 10	50.000
1984 yılı	500.000 x % 10	50.000

<u>Sabit Kıymet H.</u>	<u>Birikmiş Amortisman H.</u>
100.000.-	70.000
400.000.-	280.000
<u>500.000</u>	350.000
	50.000
	50.000
	50.000
	<u>500.000</u>

Yeniden değerlendirme fonu

280.000.- 400.000

120.000

Yeniden değerlendirme fonu hesabı 120.000 TL. lik bir fona kavuşmuş bütün kıymetler amortismanına tabi tutulmuş amortisman oranının aynen muhafazası "net değerlendirme metodu" nun taşıdığı mahsuru hemen hemen ortadan kaldırmaktadır.

2 E) VERGİ SİSTEMİMİZDE YENİDEN DEĞERLEME:

19.2.1963 tarih ve 205 sayılı kanunla V.U.K. na eklenen geçici 11. maddede düzenlenen yeniden değerlendirme müessesesi 20 yıl boyunca kanun sayfaları arasında kalmıştır. Geçici 11. madde ile yapılan bu ilk düzenlemede uygulama zamanı ve bu yeniden değerlendirme katsayılarının tespit edilmesi maliye bakanlığına bırakılmıştı. Müesseseye her ne kadar hukuken vergi sistemimize girmiş ise de uygulama zamanı için kanunda kesin bir tavır alınmadığından, daha ilk safhada tereddüt havası belirmişti. Nitekim Maliye Bakanlığı, uygulama zamanı ve başarısı konusunda tereddüte düşmüş ve bu nedenle müessesenin tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini duymuştur. Neticede, yeniden değerlendirme müessesesinin uygulamaya konulması, katsayıların tespit edilmesi yönündeki çalışmalar yön değiştirerek, müesseseyi tekrar gözden geçirmek üzere bir yeniden değerlendirme komisyonunun kurulması ile sonuçlanmıştır.

Bakanlığın 13.8.1964 tarihli onayı ile kurulan bu komisyona verilen görev, V.U.K.nun geçici 11. maddesinde öngörülen yeniden değerlendirme esaslarını yöntemini tespit etmek ve yeniden değerlendirme ile ilgili tüm sorunları araştırmaktır.

Komisyon çalışmaları sonucunda ülkenin içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde şimdilik yeniden değerlendir-

menin uygulanmaması gerektiğine karar vermiş, ayrıca "b
lançoların yeniden değerlendirilmesi ve yeni değerlendirme vergi
si hakkında kanun tasarısı" hazırlayarak bakanlığa sun-
muştur. Bakanlığa sunulan tasarıda değer artışları üye-
lerinden bir defaya mahsus olmak üzere % 10 oranında bir
vergi alınması öngörülmüştür(x).

1967 yılı sonlarına kadar sürdürülen bu çalış-
malar daha sonra güncel olmaktan çıkmıştır. Belirli bir
sonuca ulaşamayan 1963 yılındaki ilk teşebbüsten sonra;
çeşitli ülkelerdeki uygulamalar, memleketimizin içinde
bulunduğu ekonomik şartlar ve geçmiş tecrübe dikkate alın-
arak, 1.1.1988 tarihinden itibaren geçerli olarak yürürlü-
ğe konulan 21.1.1983 tarih ve 2791 sayılı kanunla
Y.D.M. si çok değişik ve liberah bir anlayış içinde düzen-
lenerek 1.1.1983 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Bu
düzenlemede sistemin kolay, basit ve uygulanabilir olma-
sına dikkat dikkat edilmiştir. Y.D.katsayıları kanunla
düzenlenmiştir. Ekonomik amaç esas alınmıştır. Kurumların
işin tamamen, her aşamada verginin söz konusu olmadığı
bir yöntem kabul edilmiştir. Müessese teknik, ekonomik
ve sosyal açıdan tamamen tarafsızdır. İlke olarak uygulama
işletmelerin arzusuna bırakılmıştır. Mecburi değildir.
Kısmen veya tamamen Y.D.leme yapılması mümkün bulunmaktadır.
Yeni sistemin esasları aşağıda sayılmıştır. Ayrıca
sistemin yapısı Türk Vergi, Ticaret, Banka ve Sermaye
piyasası hukuku muvacebesinde açıklanmıştır:

(x) V.J.K. Yeniden Değerlendirme

2 F) Y.D. LEME MÜESSESESİNİN ESASLARI:

Geçmiş yıllarda yaşanan yüksek enflasyonun tahribatından kaynaklanan, işletmelerin finansman sorunlarının yeniden değerlendirme müessesesi ile bir ölçüde çözümlenmesi mümkündür, beklenebilir. Ancak istikrar ve gelişme arıyan bir ekonomide, bu müessese mali vasıtalarından sadece bir tanesidir. Bu itibarla her sorunun çaresi, sihirli bir değnek olarak düşünülmektedir (x).

Bugün üzerinde tartışma açılmış bulunan sistemi esaslarını şöyle özetlemek mümkündür:

1- Y.D. müessesesi bir defa uygulanmak üzere düzenlenmiş, fakat yeni amortisman rejimi ile müesseseye devamlılık kazandırılmıştır.

2- Yeniden değerlendirme ihtiyari bir müessese olarak düşünülmüştür.

3- Kurumlar vergisi mükellefleri için fiskal bir yeniden değerlendirme Gelir Vergisi mükellefleri için ise bilanço tashihi söz konusudur.

4- Y.D.leme esas itibarıyla Kurumlar Vergisi mükelleflerini kapsamaktadır.

5- Y.D.leme metodu olarak katsayılara bağlı "Net Değer Metodu" seçilmiştir. Buna göre, amortismanına tabi iktisadi kıymetler ile bunların amortismanları, iktisadi

(x) V.U.K. Yeniden Değerlendirme

kıymetin aktifine girdiği yıla ait katsayı ile çarpılma sı suretiyle yeniden değerlenecektir.

6- Kurumlar, yeniden değerlemeden hasıl olan değer artışının sermayelerine ekleyebilecekleri gibi bi fon hesabında da tutabileceklerdir. Fonun sermayeye ila si halinde yeni hisse senedi çıkarılacaktır.

7- Gelir Vergisi mükellefleri yeniden değerleme den hasıl olan değer artışını bilançonun pasifinde fon hesabında tutacaklardır. Değer artışını sermayeye ekle yemiyeceklerdir.

8- Y.D. müessesesi vergisiz olarak düzenlenmiş tir. Kurumlarda yeniden değerleme fonunun, fon hesabında tutulması veya sermayeye ilave edilmesi vergiye tabi tu tılmayacaktır.

9- Kurumlar yeniden değerlemeye tabi tuttukları iktisadi kıymetlerin amortismanlarını, değerlemenin baz alındığı hesap dönemini izleyen hesap döneminden itiba ren (yani 1983 hesap döneminde) yeni değerler üzerinden uygulamakta oldukları eski nisbetlere göre ayıracaklar dır (Gayrimenkullerde eski değer üzerinden).

10- Gelir vergisi mükellefleri yeniden değerle dikleri iktisadi kıymetlerin önceki değerleri üzerinden amortisman ayırmaya devam edeceklerdir.

11- Bankalarda yeniden değerleme sonucunda hasıl olacak değer artış fonunun sermayeye eklenmesi için özel hükümler getirilmiştir.

12- Değer artış fonu tahvil ihracında ödenmiş sermaye olarak, Bankalar kanununun uygulanmasında ise ihtiyat olarak kabul edilmiştir.

13- Y. Değerlemede esas alınacak katsayılar; özellikle 1977-1982 arasındaki yüksek fiyat artışları dikkate alınarak kanunla belirlenmiştir.

14- Y.D.M. senesi, ilke olarak Kurumlar Vergisi mükelleflerini kapsamakla beraber ekonomik sapmaları önlemek için 1983 yılında kurum haline dönüşen Gelir Vergisi mükellefleri de, kapsama dahil edilmiştir.

15- Yeniden değerlendirme 31.12.1982 hesap dönemi sonu itibariyle yapılacaktır. Özel hesap dönemi tanınan mükellefler yeniden değerlemeyi özel hesap döneminin 1982 yılındaki kapanış tarihi itibariyle yapacaklardır.

16- 1983 hesap dönemi sonuna kadar yeniden değerlendirme işlemlerinin tamamlanması gerekmektedir.

17- 1982 yılında sermaye artırımında bulunmuş kurumların yeniden değerlendirme yapmaları zorunlu tutulmuş ise de, yeni ortak almamış kurumların yeniden değerlendirme yapmaları ihtiyaridir.

18- Bundan sonra Maliye Bakanlığınca Y.D. leme ile ilgili hususlar karşılaşılabilecek bürokratik engellerin ortadan kaldırılması ve yeniden değerlemenin

düşen uygulamaların ortadan kaldırılması işlemleri yapılacaktır.

2 Fa) DEĞER ARTIŞININ BİLANÇODA GÖSTERİLMESİ

Yeniden değerlendirme işleminin yapılmasını takiben sabit ekonomik varlıklarla bunların birikmiş amortismanlarının yeni değerleri üzerinden bilançolarda yer alması gerekmektedir. Bu durumda sabit ekonomik varlıkların iktisap maliyetleriyle ikame maliyetleri (Yeniden değerlendirilmiş maliyet) arasında bir değer artışı ortaya çıkmaktadır. Bu değer artışının bilançolarda dengeyi bozmaması ve değişik anlamlara sebebiyet vermemesi için özel bir hesapta gösterilmesi gerekli olmaktadır. Bu öyle bir hesap olmalıdır ki, bilançoya bakıldığı zaman onun hakkında kâfî ihtiyat veya karşılık gibi bir düşünce hatıra gelmesin. Zira bu fon ne bir ihtiyat ve karşılık ne de o haliyle bilançonun pasifinde bırakıldığı sürece bir kârdır. Bu fon, bilançoların pasif kalemleri arasında aynen muhafaza edilmek kaydıyla herhangi bir vergiye de tabi değildir. Bu yüzden bilançonun pasifinde yer alacak olan böyle bir hesaba "Yeniden değerlendirme fonu" gibi diğerlerinden farklı bir ismin verilmesinde fayda ve isabet olacaktır.

2 Fb) DEĞER ARTIŞININ SERMAYEYE İLAVESİ:

Bilançonun pasifinde yer alan "Yeniden Değerlendirme fonu" nun bir bölümünün ya da tamamının sermayeye ilavesi, şahıs şirketleri ile sermaye şirketlerinde farklı kompozisyonlara sebebiyet verir. Daha ziyade şahıs şirketlerinde değer artışının sermayeye ilave edilmesi işle-

mi hiç bir formaliteye tabi olmaksızın yapılırken, aşağıda gösterilen türden bir muhasebe kaydı yeterli olmaktadır.

1.	_____	_____
	Yeniden Değerleme Fonu H.TL.
	Sermaye H.TL.
	_____ / _____	

Olay sermaye şirketlerinde, değer artışının sermayeye ilavesi en azından şirket ana sözleşmesinin değiştirilmesini gerektirmektedir.

Sermayeye ilave edilen bu fonlar kısmen veya tamamen de olsa sermayeye katılan miktar, yeniden değerlemenin yapıldığı yılın kazancı sayılarak vergiye tabi tutulur. O takdirde, şahıs şirketleri ile sermaye şirketleri sermayeye ilave ettikleri değer artışını kayıtlarında göstermek ve bu artışın vergisini vermek durumundadırlar.

1°	_____	_____
	Yeniden Değerlem Fonu H.TL.
	Sermaye H.TL.
2°	_____	_____
	Değer Artış Kazanç H.TL.
	Kâr ve Zarar H.TL.
	_____	_____

Bu artışın vergilendirilmesi amacı ile kâr ve zarar hesabına aktarılır. Hesap döneminin sonunda bu artı ticari kâr ve zarar hesabıyla kapatılmadığı zaman müteakip yıllara devrolunarak o yılların kârlı ile kapatılma ya çalışılır (25).

2 Fc) DEĞER ARTIŞININ İŞLETMEDEN ÇEKİLMESİ:

Değer artışları sermayeye ilave edilebileceği gibi işletmeden de çekilebilir. Bu durumda çekilen miktar yukarıda olduğu gibi çekilen yılın kazancına dahil edilerek vergilendirilmesi gerekmektedir.

1. Yeniden Değerleme Fonu H.TL.
Kasa H.TL.
Değer artış Kazanç H.TL.
Kâr ve zarar H.TL.

2 Fd) DEĞER ARTIŞININ BAŞKA BİR HESABA NAKLİ:

Bilançonun pasip kalemleri arasında yer alan "Yeniden Değerleme Fonu"nun sermayeye ilavesi veya işletmeden çekilmesi yanında başka bir hesaba nakli de mümkün bulunmaktadır. Değer artışının kısmen veya tamamen herhangi bir hesabın alacağına yazılması, yeniden değerlendirme fonu'nun başka bir hesaba nakli anlamına gelmektedir.

Örneğin değer artışı, işletmenin geçmiş yıllar zararlarının kapatılması amacıyla kullanılabilir.

Yeniden Değerleme Fonu H.TL.
Geçmiş Yıllar Zararı H.TL.

veya ihtiyatların artırılması için bu hesabın alacağına yazılır,

Yeniden Değerleme Fonu H.TL.
İhtiyatlar H.TL.

ya da değer artışı ortakların şahsi hesaplarına nakledilerek ortaklar cari hesabının alacağına tutulur.

Yeniden Değerleme Fonu H.TL.
Ortaklar Cari H.TL.

Bu suretle yeniden değerlendirme fonu hesabından çıkarak başka bir hesabın alacağına giren değer artışlarının, nakil işleminin yapıldığı yılın kâr ve zarar hesabına alacak yazılarak vergisinin ödenmesi gerekmektedir. Zira bu haliyle yeniden değerlendirme fonu başka bir hesaba dönüşerek o hesabın alacak bakiyesini yükseltmektedir.

Değer Artış Kazanç H.TL.
Kâr ve Zarar H.TL.

2 Fe) YENİDEN DEĞERLENEN KIYMETLERİN SATILMASI:

Yeniden değerlemeye tabi tutulduktan sonra satılan kıymetler tıpkı amortismanlarda olduğu gibi değer artış hisseleri yeniden değerlendirilen sabit kıymetlerden düşülür.

Amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin satışı halinde, bu değerler üzerinden satış tarihine kadar ayrılmış bulunan amortismanlar, maliyet bedelinden düşülmek suretiyle satıştan doğacak kâr ve zarar tespit edilmektedir.

Yeniden değerlemeye tabi tutulan sabit kıymetlerin satışı halinde ise; hem satış haline kadar ayrılmış bulunan amortismanların yeniden değerlendirilmiş miktarı hem de yeniden değerlendirme sonucunda ortaya çıkan değer artışı yeniden değerlendirilmiş sabit kıymetin bedelinden düşülecektir. Bu ifadeyi daha açık bir anlatıma kavuşturmak için formüle edersek şöyle bir formül ortaya çıkar(2

Yeniden Değ. Sab. Kıy.- (Yen. Değ. Bir. Amor Değer Artışı) haliyle yeniden değerlendirme fonunun, sermayeye ilavesi, başka bir hesaba nakli veya işletmeden çekilmesi halinde; bunların o yılın kârına ilave edilerek vergilendirilmesi gerektiğinden yeniden değerlendirilmiş sabit kıymetlerden tenzil edilecek bir değer artışı da söz ko-

nusu olmayacaktır. Öte yandan, yeniden değerlendirme işlemi dolayısıyla değer artışına tekabül eden amortismanların ilgili yılların kâr ve zarar hesaplarına aktarılarak vergilendirildiklerinden satış sırasında bunlar nazarı dikkate alınmazlar. Bu kısmı kısa bir örnekle açıklayalım:

1980 yılı içerisinde 1.000.000 TL. maliyet bedeli üzerinden işletmenin aktifine girmiş bir sabit kıymetin 1985 yılındaki birikmiş amortismanı 500.000 TL. olsun. Bu yılda (4) katsayısı üzerinden yeniden değerlendirme işlemine gidildiğini kabul ederse sabit kıymeti de 3.000.000 TL. ye sattığımızı düşünelim, muhasebe kayıtları ve kârın hesaplanması şöyle olacaktır.

Yeniden Değ. Sabit Kıymet		
(1.000.000 x 4)		4.000.000
Amortismanlar		
(500.000 x 4)	2.000.000	
Değer artışı	1.500.000	3.500.000
		<hr/>
	Fark	500.000 TL.
Yeniden Değ. Sab. Kıy. Satışı		3.000.000
Fark		500.000
Kâr		<hr/> 2.500.000
Kasa (Banka) H.		3.000.000
Sabit Kıymet H.		3.000.000.-
		<hr/>

Yeniden Değ. Bir Amortis. H.	2.000.000
Yeniden Değ. Fonu H.	<u>1.500.000</u>
Sabit Kıymetler H.	3.500.000.-
<hr/>	
Sabit Kıymet H.	2.500.000
Kâr ve Zarar H.	<u>2.500.000.-</u>
<hr/>	

Yeniden değerlendirme fonu hesabında biriken değer artışlarının daha önceki bölümlerde anlatıldığı üzere sermayeye ilave edilmesi, işletmeden çekilmesi gibi durumlarda sabit kıymetin 3.000.000 TL, ye satılması halinde fon hesabının kapanmış olması ve vergisinin ödenmiş olması dolayısıyla yeniden değerlendirilen sabit kıymetin bedelinden sadece birikmiş amortismanlar çıkarılabilecektir.

Yeniden Değerlenmiş Sabit Kıymet	4.000.000.-
Yeniden Değ. Birikmiş Amortisman	<u>2.000.000.-</u>
Fark	2.000.000.-
Yeniden Değ. Sab. Kıy. Satışı	3.000.000.-
Fark	<u>2.000.000.-</u>
Satıştan Doğan Kâr	1.000.000.-

Bu hesaplar muhasebe kayıtlarında şu şekilde görülecektir:

1°

Kasa (Banke) H.	<u>3.000.000.-</u>
Sabit Kıymet H.	<u>3.000.000.-</u>

2°	Yeniden Değ. Bir. Amor. H.	2.000.000.-
	Sabit Kıymet H.	2.000.000.-
3°	Sabit Kıymet H.	1.000.000.-
	Kâr ve Zarar H.	1.000.000.-

Bu sabit kıymet yeniden değerlemeye tabi tutulup satılmaz, ancak yeni değeri üzerinden amortisman ayrılarak aktifte bir kaç yıl tutulduktan sonra satılırsa vergi durumu ne olacaktır.

Dolayısıyla birikmiş amortismanlar ile yeniden değerlendirme fonunun, yeniden değerlemeye tabi tutulmuş bulunan sabit kıymetin bedelinden düşülerek satış bedeli ile mukayese yapılır. Ancak değerlemeden sonraki birikmiş amortismanlar gider yazılır. Ayrıca o yılın kâr ve zarar hesabına alacak yazılarak vergilendirildikleri için değerlemeden doğan kıymet artışına tekabül eden amortismanların birikmiş amortisman toplamından çıkarılması ve kalan kısmın, satılan sabit kıymetin yeni değerinden düşülmesi gerekmektedir. Bu işlemin yapılmasının nedeni mükerrer vergilendirmeyi önlemektir. Aksi takdirde evvelce vergilendirilen bir meblağın yeniden vergilendirilmesi gerekecektir.

Bunu bir örnek ile açıklayacak olursak yeni-

Konuyu bir örnekle açıklayacak olursak yeniden değerlemeye tabi tutulmuş olan sabit kıymetin değeri 4.000.000 TL. ve bunun değerlemeye tabi tutulmuş birikmiş amortismanı 2.000.000 TL. dir. Diyelim bu sabit kıymet yeniden değerlemeye tabi tutulduktan 2 yıl sonra 3.000.000 TL. ye satılmaktadır. Revalüasyon işleminden sonra geçen 2 yıl zarfında da 100'er binden 200.000 TL. amortisman ayrıldığını varsayarsak birikmiş amortismanlar tutarı 1.200.000 TL. ye ulaşacaktır. Ancak yeniden değerlemenin yapıldığı tarihten sonra ayrılmış olan amortismanların değerlemeden dolayı doğan kıymet artışına karşılık gelen miktarları, bu yıllarda kâr ve zarar hesabının alacağına yazılmak suretiyle vergilendirildiğinden, bu miktarların; sabit kıymetin satış tarihine kadar ayrılmış olan amortisman tutarından değer artışına tekabül eden ve ilgili yıllar kâr ve zarar hesaplarına atılan miktarlarda 80.000'er liradan 160.000 TL. olursa kârın hesaplanması şöyle olacaktır (27).

Sabit kıymetlerden düşülecek amortisman	
(1.000.000.- 200.000)	1.200.000
Revalüasyon sonrası amortismanların değer artışı	
(80.000.- 80.000)	160.000
	<hr/>
Sabit kıy. düşülecek amortisman	2.040.000.-

(27) Amanvermez, Yalçın. Yeniden Değerleme, 1982 Ankara, s.30.

Yeniden Değerlenmiş Sabit Kıymet	4.000.000	
Amortisman	2.040.000	
Değer Artışı	1.500.000	<u>3.500.000</u>
	Fark	<u>460.000.-</u>
Sabit Kıymetin Satış Bedeli		3.000.000
Fark		<u>460.000</u>
Kâr		2.540.000.-

Bulunan kâr muhasebe kayıtlarına şu şekilde intikal edecektir:

1°	_____	_____
	Kasa (Banka) H.	3.000.000
	Sabit Kıymet H.	3.000.000
2°	_____	_____
	Yeniden Değ. Bir. Am. H.	2.040.000
	Yeniden Değ. Fonu H.	1.500.000
3°	_____	_____
	Sabit Kıymet H.	2.540.000
	Kâr ve Zarar H.	2.540.000
4°	_____	_____
	Birikmiş Amortisman H.	160.000
	Vergilendirilmiş Kâr H.	160.000

4. kayıtla mükerrer vergilendirme olayı önlenmiş olmaktadır.

3) YENİLEME FONLARI USULÜ (Fonds de Renouvellement)

İşletmenin, sabit kıymetlerini ve stoklarını klasik muhasebe ilkelerine göre değerlemesi, bunların ikamelerini gerçekleştirmediğinden bazı yazarlar, söz konusu sabit kıymetlerin ve stokların ikame maliyetinin bulunmasını ve orijinal maliyet fiyatı ile ikame değeri arasındaki farka eşit bir ihtiyat teşkil edilmesini ileri sürmüşlerdir (28).

Bazı görüşlere göre amortismanlar orijinal maliyet fiyatı üzerinden değil, sabit kıymetin yeniden ya da alış değeri üzerinden hesaplanmalıdır. Burada asıl amaç, ilgili sabit kıymetin fiziki bakımdan bir eşinin işletmeye konulmasıdır. Bunun için de her yıl amortisman hesaplanırken söz konusu sabit kıymetin o günkü yeniden üretim ya da alış değeri esas alınarak buna göre karşılık ayrılacaktır. Sabit kıymetin belli bir piyasa değeri mevcut değilse alış ya da üretim değeri tahmin yoluyla bulunacaktır (29).

Diğer bazı görüşlere göre ise sermayenin aynen devamından anladıkları, işletmenin iktisadi varlığının nominal ya da fiziki bakımdan devamı olmayıp yatırımla-

(28) Schmalenbach, Op. Cit., s.192

(29) Uman, Muri. a.g.e., s.120

rın satınalma gücü itibarıyla muhafazasıdır. Zira talepteki bir değişme, üretim şekil ve mamüllerindeki bir yenilik aynı nitelikteki bir sabit kıymetin iktisap ve ikamesine rağmen üretim kudretini eski seviyede devamını temin etmez (30). O halde ikamede asıl amaç sabit sermayenin satınalma gücü itibarıyla aynen muhafazasıdır. Bunun için de sabit yatırımlara ait defter kayıtlarının her faaliyet yılı için, aynı satınalma gücüne sahip kıymet birimiyle ifade olunması meseleyi halletmeye yeterlidir. Başka bir deyimle reel kapitalin olduğu gibi muhafaza edilebilmesi için, sabit değer hesapları müsterek bir ölçüye göre değerlendirilmeli, amortismanlarda düzeltilmiş değerler üzerinden hesaplanmalıdır.

Birinci gruptaki düşünürler ister nisbi ister mutlak olsun bütün fiyat hareketlerinde tedbir alınmasını ve ikame değeri ile orijinal maliyet arasındaki farkın kârdan ayrılarak işletmede alıkonulmasını teklif etmektedir. İkinci grup düşünürler ise nisbi fiyat hareketlerine karşı tedbir alınmamasını ancak fiyatlar genel seviyesinde bir değişme olduğu takdirde orijinal maliyetin genel fiyat indeksi ile düzeltilmesini ve düzeltilen değerle orijinal maliyet arasındaki farkın kârdan ayrılarak yenileme fonları şeklinde işletmede muhafaza edilmesini ileri sürmekte ve birinci görüşü şu yönleri ile hatalı bulmaktadırlar (31).

(30) Ferman, Op. Cit. s.35

(31) Hendrisken, Op. Cit. s.13

- Aktiflerin ikamesi bir muhasebe probleminden çok bir mali problemdir.

- Yenileme fonlarına esas olarak kullanılan aktifin maliyeti yerine tahmini ikame maliyetinin alınması, maliyet muhasebesi ilkelerini bozar ve muhasebede herkese göre değişen bir değer esas alındığı için objektiflikten uzaklaşmış olur.

- Aktifin kullanma süresince fiyatlar devamlı olarak yükselir. İkame fonları elde nakit olarak tutulursa, elde biriken fonla müstakbel fiyat seviyesi doğru olarak tahmin edilmediği ve ikame fonları ayrılırken geçmiş devrede ayrılan amortismanların ve yenileme fonlarının miktarı dikkate alınmadığı taktirde- ikameye yetmeyecektir.

- Her iki durumda da tarihi maliyete göre ayrılan amortismanlar ikameye yetmediğinden muhasebe kârlarından daha bir kısmının işletmede bırakılması ve böylece muhasebe kârlarının iktisadi kârlara (reel kârlara) yaklaştırılması gerekmektedir (32). Yalnızca burdaki fark esas alınacak değer hangisi olduğundadır. Yenileme fonlarının muhasebe kârlarını reel kârlar haline nasıl getirdiğini bir örnek üzerinde açıklayalım.

1 Ocak 1983'te 1.000.000 TL. sına satın alınan

(32) Dalcase, Op. Cit., s.343-344.

bir makinenin 31 Aralık 1987'de normal kullanma süresini tamamladığını ve hurda değerinin sıfır olduğunu kabul edelim. İşletme sabit nisbetli amortisman metodu uygulandığında normal olarak her yıl 200.000 TL. sı tutarında bir amortisman ayıracaktır.

Aynı zamanda bu malın piyasa değerinin (ikame değerinin) de şöyle seyrettiğini (yıllar itibariyle) varsayalım:

31 Aralık 1983 te	1.200.000 TL.
31 Aralık 1984 te	1.500.000 TL.
31 Aralık 1985 te	2.200.000 TL.
31 Aralık 1986 da	2.800.000 TL.
31 Aralık 1987 de	3.500.000 TL.

Bu verileri tabloda gösterecek olur isek

Tablo 12

Tarih	Teçhizatın maliyet fiyatı	Amortisman	Net muhasebe değeri	İkame değeri	Yenileme Fonu ihtiyacı
1/1/83	1.000.000	-	1.000.000	1.000.000	-
31/12/83	1.000.000	200.000	800.000	1.200.000	200.000
31/12/84	1.000.000	200.000	600.000	1.500.000	300.000
31/12/85	1.000.000	200.000	400.000	2.200.000	700.000
31/12/86	1.000.000	200.000	200.000	2.800.000	600.000
31/12/87	1.000.000	200.000	-	3.500.000	700.000

(X) Bir yıl için yenileme fonu: İkame değeri - (Birikmiş amortismanlar Net muhasebe değeri - Birikmiş yenileme fonları)

Burada işletmenin elinde stok ve nakit değerlerinin mevcut olduğunu varsayalım:

Aktif	1.1.1983 Tarihli Bilanço	Passif	
Makine	1.000.000	Sermaye	1.000.000
	<u>1.000.000</u>		<u>1.000.000</u>

İşletmenin her yıl 600.000 TL. kâr ettiğini makinelerin amortismanları için ayrılan miktar ile net kârı kasasında tuttuğunu, devre sonunda stok kalmadığını varsayalım. Bu durumda bilanço şu şekilde olacaktır.

Aktif	31.12.1983 Tarihli Bilanço	Passif	
Makine	1.000.000	Sermaye	1.000.000
Kasa	800.000	B. Amortismanlar	200.000
		Y. Fonu	200.000
		Kâr	400.000
	<u>1.800.000</u>		<u>1.800.000</u>

Makinenin değeri 1.200.000 TL. ye çıktığı için 200.000 TL, yenileme fonuna ayrılmış reel kâr 400.000 TL. de kalmıştır.

İşletme yine 600.000 TL. ye çıktığı için 300.000 TL. daha yenileme fonuna ilave gerekmiştir. Bu

durumda bilanço:

Aktif	31.12.1984 Tarihli Bilanço	Passif	
Makine	1.000.000	Sermaye	1.000.000
Kasa	1.600.000	B. Amortis- man	400.000
		Yenileme Fonu	500.000
		1983 Kârı	400.000
		1984 Kârı	300.000
	<u>2.600.000</u>		<u>2.600.000</u>

İşletme 1985 yılında 600.000 TL. kâr sağlamasına rağmen ikame değeri de 700.000 TL. arttığından 1985 kârı bilançoda görülmeyecek ve tamamı yenileme fonuna tahsis edilecek ayrıca 100.000 TL. alacaklı olacak.

Aktif	31.12.1985 Tarihli Bilanço	Passif	
Makine	1.000.000	Sermaye	1.000.000
Kasa	2.400.000	B. Amortisman	600.000
Y. Fonu	100.000	Yenileme Fonu	1.100.000
		1983 Kârı	400.000
		1984 Kârı	300.000
		1985 Kârı	-
		K/Z.	100.000
	<u>3.500.000</u>		<u>3.500.000</u>

Aktif	31.12.1986 Tarihli Bilanço	Passif	
Makine	1.000.000	Sermaye	1.000.000
Kasa	3.300.000	B. Amortisman	300.000
		Y. Fonu	1.800.000
		1983 Kârı	400.000
		1984 Kârı	300.000
		1985 Kârı	-
		1986 Kârı	-
	<u>4.300.000</u>		<u>4.300.000</u>

Aktif	31.12.1987 Tarihli Bilanço	Passif	
Makine	1.000.000	Sermaye	1.000.000
Kasa	3.100.000	Yenileme Fo.	2.400.000
Y. Fonu	100.000	B. Amortisman	-
		1983 Kârı	400.000
		1984 Kârı	300.000
		1986 Kârı	-
		K/Z.	100.000
	<u>4.200.000</u>		<u>4.200.000</u>

İşletme her yıl 600.000 TL. kâr elde ettiği halde 1983-84 yılı kârları toplam 700.000 TL. görünmektedir. Zira 2.300.000 TL. lik kısmı makinenin ikamesine ayrılmıştır. Makinenin 1.Ocak.1988 tarihinde ikame edildiğini kabul ederek bilançonun son durumunu görelim:

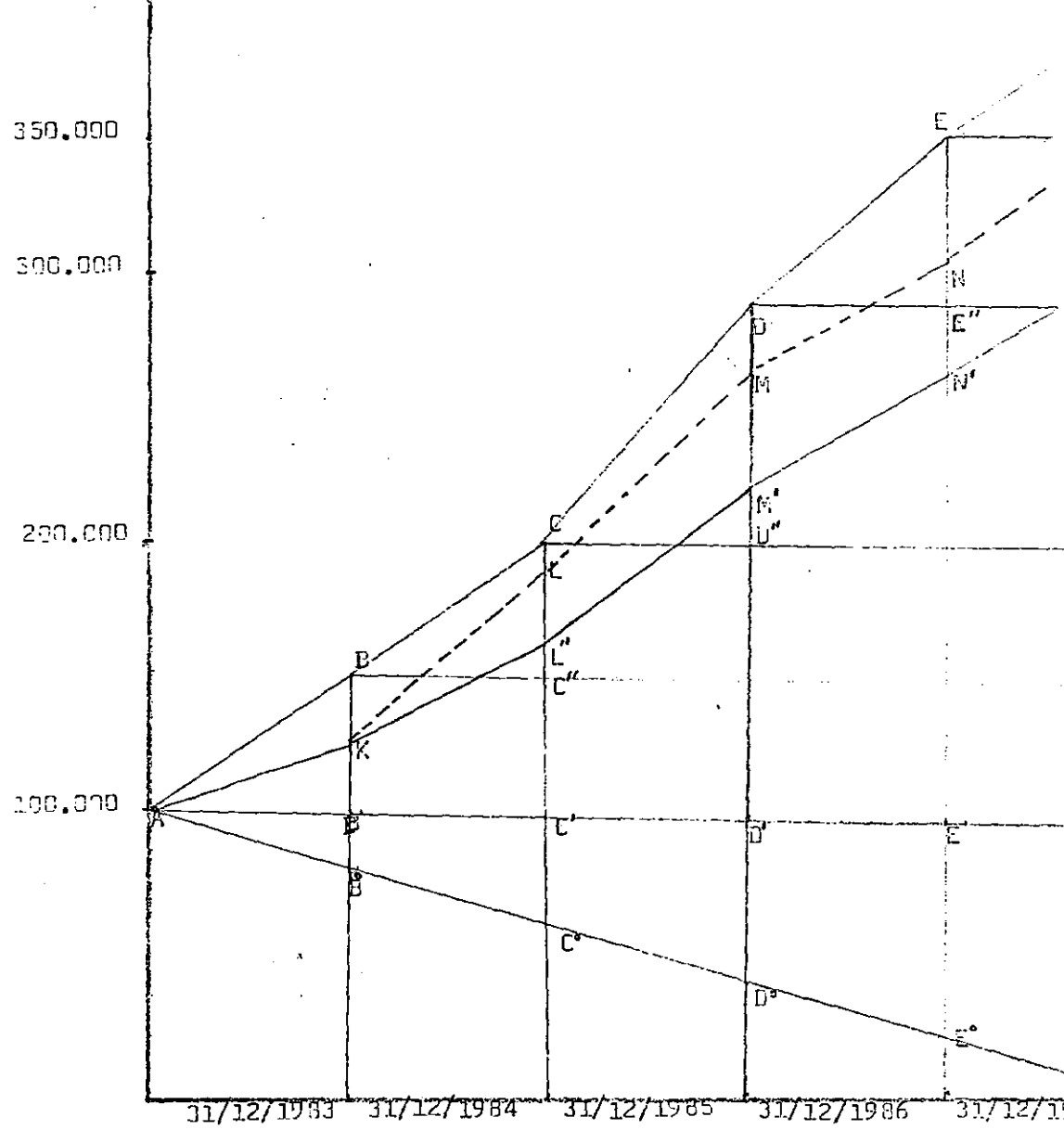
Aktif	1.1.1988 Tarihli Bilanço	Passif	
Makina	3.300.000	Sermaye	1.000.000
Kasa	700.000	Y. Fonu	2.300.000
Y. Fonu	200.000	1983 Kârı	400.000
		1984 Kârı	300.000
		K/Z.	200.000
	<u>4.200.000</u>		<u>4.200.000</u>

İşletme 1 Ocak 1983' deki durumuna nazaran reel olarak 500.000 TL. daha zengin sayılır. Çünkü 1988'de ikame edilen 3.500.000 TL. lik makina 1983'teki 100.000 TL. lik makinaya fiziki bakımdan eşdeğerdir. Şu halde yenileme fonlarının tesis edilmesi muhasebe kârlarını gerçek kâr haline getirdiği gibi, sabit kıymetlerin ikamesini de sağlamakta; dolayısıyla fiyat hareketlerinin olumsuz etkileri oldukça azalmaktadır. Ancak yenileme fonlarının bu işlevini yerine getirebilmesi için vergiden muaf olarak tesis edilmesi gerekir.

Birinci gaye için tahsis edilen yenileme fonları bir "tamamlayıcı amortisman" niteliğindedir. İkinci gaye için tahsis edilen yenileme fonları, teknolojik yenilikler karşısında daha pahalı ve mükemmel olan teçhizatın iktisabında kullanılacağından ihtiyat (reserve) karakterindedir. Birinci gayedeki yenileme fonları amortisman dan farklı bir işlem olmadığından maliyete, dolayısıyla satış fiyatına dahil edilecek; işletme kârlı ya da zararlı olsun ayrılacak ve vergiden muaf olacaktır. Vergiden

muaf olmayacak yenileme fonları üzerinden alınacak vergiler, yenileme fon miktarını azaltacağı için işletme ikâmesini gerçekleştirilemeyecek, dolayısıyla vergi sermaye üzerinden alınmış olacaktır (33).

İkâme değeri

Şekil(1)

(33) Dakase, Op. Cit., s.348.

1

ABCDEF çizgisi makinanın ikâme değerini göstermektedir. A noktasından X eksenine çizilen A'B'C'D'E' paraleli, makinanın orijinal maliyetini göstermekte ve BB', CC', DD', EE', FF' doğru parçaları her devre sonunda maliyet fiyatı ile ikame değeri arasındaki farka tekabül etmektedir.

B, C, D, E, noktalarından (X) eksenine çizilen FF' doğrusu B'', C'', D'' ve E'' nde, keseceklerdir. AF⁰ çizgisi klasik usule göre ayrılan amortismanı ve makinanın net değerini göstermektedir. 1983 yılında ayrılan amortisman miktarı BB⁰ ve bakiye muhasebe değere B⁰b dir.

Net kârın ortalama % 40 vergilendiğini kabul edelim. İşletme F'B'', B''C'', C''D'', D''E'', E''F'', kadar ikame ayıracak fakat bu fonlar vergeden muaf olmadığı için KP, LC, MD, NE, PF kadarını vergi olarak ödeyecektir, geriye kalan B'K, C'L, D'M, E'N, F'P' ikameye yetmediği için devlet AKL'M'M'P' ile ABCDEF çizgileri arasında kalan kısmı vergilendirmiş olacaktır. 1987 yıl sonunda ikame için F⁰F kadar bir tutara ihtiyaç olduğu halde elde akan F⁰P' kadar bir fon bulunacaktır.

Buraya kadarki açıklamalarımızdan da anlaşılacağı gibi yenileme fonlarından beklenen amacın gerçekleştir-

şebilmesi için vergilendirilmemesi gerekmektedir (x).

Yenileme fonları usulünün avantajlarını şu şekilde özetleyebiliriz (34).

3a- Yenileme fonları usulü, mekanizması ve teknik özellikleri öğrenildikten sonra kesin, basit ve ucuz bir metoddur.

3b- Fiyat hareketleri karşısında, sabit değerlerin ve stokların ikame ve idamesine imkan vermek gibi büyük bir faydası vardır.

3c- Teşebbüs sermayesinin ikamesine imkan vererek üretim gücünün aynen korunmasını ve iktisadi buhranların önlenmesini temin eder.

3d- Belli bir sanayi kolunda bir bütün olarak düşünüldüğü zaman teşebbüslerin bazıları eski bazıları da yeni teçhizata sahiptir. Eski teçhizata sahip olanlar ile yenilere sahip olanlar arasındaki fiyat rekabeti eskiler lehinedir.

Zira eski işletmeler klasik muhasebeye göre ma-

(x) Kanunlarımız teşkil edilecek yenileme fonlarının vergiden muaf olmasını kabul etmemiştir. Zira Kurumlar Vergisi Kanununun 15. maddesinin 4. fıkrası şu hükmü öngörmüştür. "Her ne şekilde olursu olsun ayrılan iktisadi faaliyet akçeleri (ticaret kanununa, kurumların özel kanunlarına veya esas mukavele ve nizamnamelere göre safi kazançlarından ayırdıkları adi, özel ve fevkalade ihtiyatlar) kurum kazancının tespitine tenzil edilemezler"

(34) Ferman. Op. Cit., s.42.

liyetlerini hesapladıkları taktirde, amortisman giderleri ayrılması gerekenden az olacağından maliyetlerde yeni işletmelere nazaran düşük olacak, dolayısıyla yeni firmalarla yıkıcı bir rekabete girişebileceklerdir (x)1.

Oysa yenileme fonları usulü, bu teşebbüsler bakımından müşterek bir esas sağlayarak yıkıcı rekabeti önler ve her teşebbüs makul bir kâr temin eder.

Yenileme fonları usulünün yukarıda belirtilen avantajları yanısıra bazı sakıncaları da vardır.

3e- İkame maliyetinin tespiti güç ve pahalı olup kesin değildir.

3f- Yenileme fonları usulü, esas itibariyle ihtiyaridir. Kanun koyucu sadece daha fazla mali avantajlar öngörmek suretiyle müteşebbüsleri bu yöne teşvik etmektedir (x)2. Bu şartlar altında müteşebbisler, yenileme fonlarına tesis edip etmemekte, teçhizatın tamamı ya da bir kısmı için tesis etmekte serbesttirler.

3g- Yenileme fonları kâr olduğu sürece ayrılırlar ve her devrenin payı o devrenin kâr toplamını geçmez. Bu da önemli bir sakınca olup birçok karışıklıklara se-

-
- (x)1. Yeni işletmelerin teknolojik bakımdan daha üstün olmadığını sadece kullanılan makina ve teçhizatın fiyatlarının yükselmiş bulunduğunu kabul ediyoruz.
(x)2. Memleketimizde yenileme fonlarının teşkili için teşvik edici hükümler mevcut değildir.

bep olur.

3h- Stoklar için yenileme fonlarının tespitinde stokların kompozisyonu ve miktarını sınırlayıcı hükümler mevcuttur.

3i- Cari ikame değerlerinin tespitinde kullanılan katsayılar işletmeler için her zaman uygun değildir. Bu konuda birden çok katsayının kullanılması realiteye daha yakın sonuçlar verirse de bu durum metodu daha da karışık bir hale sokar.

3j- Stokların devri, sabit kıymetlere nisbetle çok daha yüksek olduğundan ikame fonunun sadece "normal" stoklar için değil stokların tamamına yetecek kadar tesisi gerekir.

3k- Fiyatların dalgalanma süresi (konjonktör devresi) sabit kıymetlerin kullanma süresinden genellikle daha kısadır. Fiyatların yükselme devresinde meydana gelen olumsuz etkiler, fiyatların düşme devresinde meydana gelecek aksi yöndeki etkilerle geniş ölçüde giderilecektir.

3l- Fiyatlar devamlı olarak dalgalandığı için, doğru bir ikame değeri ancak devamlı şekilde tahminde bulunmak suretiyle elde edilebilir. Bu, önemli ölçüde zaman ve paraya ihtiyaç gösteren güç bir iştir (35).

3m- Yenileme fonları usulü tam olarak uygulanırsa bile fiyat hareketlerinin işletme bünyelerine yaptığı etkilerin sadece bir kısmını gidermektedir. Bu usulde
(35) Uman, Nuri. a.g.e.

aktifler bilançoda olduğundan düşük olarak görülecek, bilanço, samimi ve objektif olmaktan, homojen olmaktan uzak kalacaktır. Diğer taraftan paranın satınalma gücündeki düşmeden ileri gelen nominal kıymetler üzerindeki kayıp ve kazançlar, işletme sonuçları içerisinde yer almadığı için, mali tablolar yine gerçeğe uymayacaktır.

3-m- İşletmenin ikame için ihtiyaç duyduğu fonlar daha çok ilave bir yatırımdır. İşletmeler bunu ihtiyat teşkil ederek tesis edebilecekleri gibi, borçlanma ya da sermaye arttırılması yolu ile de temin edebilirler. Bu fonun daha önceki senerde gider olarak mütealâ edilip işletmede tesis olunması uygun değildir. Hele ikameyi daha iyi şartlarda tesis etmek mümkünse, hiç kimse eski ikameyi gerçekleştirecek kadar fon teşkilini düşünemez(36)

Bu itiraz ve sakıncalı görülen özelliklerin yerinde olmamakla beraber, yenileme fonları usulü hem stoklara hem de sabit kıymetlere uygulanmasına rağmen, mali tabloları homojen hale getirmemesi ve nominal değerlerden uğranılan kayıpların ve reel değerlerden elde edilen kazançların işletme neticelerinde gösterilmesini sağlamaması sebebiyle yetersiz bir tedbirdir.

(36) Schmalenbach. Op. Cit., s.192.

Schmalenbach bu konuda bir de örnek vermektedir. "Çimento endüstrisinde 1900'lerde 1 ton çimento istihsalı için 125 NF lik sermaye gerekli idi. Oysa 1930'lar da aynı üretim için 37.50 NF lik yatırım kafi gelmektedir. O halde ikame fonlarının 125 NF olmasına gere yoktur (Op. Cit., s.192-193).

BÖLÜM IV

ENFLASYONUN İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN MALATYADA FAALİYET GÖSTEREN MAKSAN A.Ş.' NDE UYGULANMASI

GİRİŞ

Çalışmanın ilk bölümünde Enflasyonun tanımı, türleri ve olumsuz etkileri, ikinci bölümde, fiyat ve fiyat düzeyindeki artışların muhasebeye yansıtılması, üçüncü bölümde ise enflasyonun işletmeler üzerindeki olumsuz etkilerini giderici önlemler konuları kurumsal bir çerçeve içinde ortaya konulmuştur.

Bu bölümde ise konunun bir örnek işletmede pratik olarak incelenip sonuçlar ortaya konulmuştur. Böylece kurumsal olarak yaptığımız çalışmanın muhasebe kayıtlarını incelediğimiz işletmenin sonuçları ile karşılaştırılması imkânı hasıl olmuş ve nedenleri ve sonuçları ile ortaya konulmuştur.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Araştırmanın amacı Enflasyonist ortamlarda iş-

İşletmelerin uğradıkları zararları genel hatlarıyla, belli bir ölçüde belirlemeye çalışmaktır. İşletmelerin kayıtlarında yer alan bazı kalemlerin Enflasyondaki fiyat artışı nedeniyle kesin ve güvenilir sonuçları yansıtmadığını ve yeniden değerlendirme yapan bir işletmenin durumunu açıklamaktır.

Nitekim yapılan ön çalışmada da işletme için - böyle bir olumsuz sonuç veya sonuçlar doğurabilecek yolların takip edildiği bir kayıt sistemine rastlanılmamıştır.

Araştırmanın evrenini teşkil eden, Malatya makina sanayii, (Maksan) daki muhasebe kayıtlarında da Enflasyonun yapmış olduğu tahripmer bütün çıplaklığıyla görülmekte olup alınmış hiç bir önlemin olmayışı, alışlagelmiş muhasebe düzeni içerisinde faaliyetlerin devam ettirilmesi işletme için büyük bir sanssızlıktır, eksiklidir.

Bu vesile ile araştırmanın objektif olması gerektiği anlayışı çerçevesinde, mevcut kayıtlardan yararlanmayı ve - aksaklıkları bütün çıplaklığı ile ortaya konmaya çalışılmıştır.

Buradan araştırmanın problem cümlesi, aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir.

Malatya'da faaliyet gösteren MAKSAN A.S. nin mali yapısı, faaliyet durumu, Enflasyondan nasıl etkileniyor, ne gibi olumsuz etkilerine maruz kalıyor?

Araştırmanın belirlediğimiz ana probleminin alt problemleri ise şu şekilde tespit edilmiştir.

Alt problemleri tespit ederken konuyu enflasyonun işletmeler üzerine etkilerini mali yapılarına ve işleyişlerine olmak üzere iki ana başlık altında toplayarak tespit edilmiştir.

1. Enflasyonun işletmelerin işleyişleri üzerine etkileri:

- a) Enflasyonun işletmelerde ileriye dönük planlama yapmada yarattığı sorunlar nelerdir?
- b) Enflasyonun kredi faizlerinin artmasına neden olması dolayısıyla karşılaştığı sorunlar.
- c) Enflasyonun böyle menfi tesirleri nedeniyle işletmelerin ek sermaye talebine doğru hızla yönelmesi ve işletmenin bu noktada karşılaştığı sorunlar nelerdir?
- d) Stokların maliyetlerinin artmasına neden oluşu ve işletmenin karşılaştığı sorunlar nelerdir?
- e) Alacaklardaki artışların işletmeye uzun vadede yaptığı menfi tesirler nelerdir?
- f) Kur farklarından doğan kayıplar nelerdir?
- g) Sürekli enflasyon ve devalüasyon sonucu ya-

tırım maliyetlerindeki hızlı artışlar neden kaynaklanmakta ve ne gibi sorunlar yaratmaktadır?

- h) Ekonomik politikalarda yapılan değişiklikler ve işletmelerin etkilenme dereceleri nelerdir?
- ı) Reel kârların azalması nedeni ile işletmelerin oto finansman yolu ile sermaye artırımına gidememesine etkileri nelerdir?
- i) Enflasyon nedeni ile uygulanan ekonomik politikalar işletmelerde uygulanmakta olan yenileme fonlarının objektif bir düzeyde hesap edilememesi ve işletmelerin uğradığı zararlar nelerdir?
- j) Enflasyonun psikolojik olarak işletme yönetici kademelerinde ve faaliyetten sorumlu kademelerin hırs ve hızlı büyüme hevesine itmesi nedenleri nelerdir?
- k) Aktiflerin daha ekonomik kullanılmasına özen gösterilmemesi nedenleri nelerdir?
- l) Fiktif kârların verdiği rehavet de bütün bu sorunlara eklenince işletmelerin finansman ihtiyacı daha da artmakta, finansman ve işletmenin hayatını devam ettirebilme riski yükselmektedir, neden?
- m) Enflasyonun sürekli oluşu işletmelerin bir takım iştiraklerden alıkoymaktadır, sebepleri nelerdir?

2. ENFLASYONUN İŞLETMELERİN MALİ YAPISI ÜZERİN- DEKİ ETKİLERİ

- a) Enflasyonun mali tablolar üzerine etkileri nelerdir?
- b) Enflasyon bilançoların objektifliğini neden bozmaktadır?
- c) Enflasyon mali tablolarda, işletmenin ekonomik durumlarını ve mali yapısını doğru olarak yansıtmamaktadır, bunun sebepleri nelerdir?
- d) Enflasyon işletmelerde faaliyet sonuçlarını nasıl etkilemektedir?
- e) Sermayeyi yıpratma özelliği sebepleri nelerdir?
- f) Dönemler ve benzer işletmeler arasında karşılaştırma imkanlarının ortadan kalkmasına neden olur, sebepleri nelerdir?
- g) Aşırı borçlanmaya, uygun olmayan finansman araçları kullanmaya, likidite sıkıntısı çekilmesine, ağır faiz yükü altına girilmesine, fon yetersizliğine, eksik ve birtakım fon kayıplarına, ücret ve verimlilik ilişkileri ile çalışma barışının bozulmasına olan menfi tesirleri neden ortaya çıkmaktadır?
- h) Aktif bilanço kalemleri üzerine etkileri nelerdir?

1) Pasif bilanço kalemleri üzerine etkileri nelerdir?

j) Gelir tablosu üzerindeki etkileri nelerdir?

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2 1. ARAŞTIRMANIN HEDEFLERİ

Araştırma, bir özel sektör kuruluşu olarak Malatya'da faaliyet gösteren MAKSAN A.Ş. nin Enflasyondan etkilene derecesini kayıtlarında, faaliyet sonuçları üzerindeki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Araştırma, ayrıca benzer işletmelerin de aynı sorun ile karşı karşıya bulduklarını dikkate alarak çeşitli önlemleri ile birlikte eksiklikleri birlikte sunmayı hedeflemiştir.

2 2. ARAŞTIRMANIN ÖN ÇALIŞMALARI

Araştırmanın bu safhasında söz konusu işletmedeki görevli yetkili personel ile görüşülmüştür. Bu aşamada araştırmanın evreninin tanınması, gerekli muhasebe bilgilerinin ilgili birinden sağlanması amacını taşımaktadır. Buradan elde edilen bilgilerin objektif olmasına özen gösterilmiş ve ilgili işletmenin araştırmada ünvanının kullanılması söz edilmesi gerçeği ile de bilgiler mevcut en son tutulan defter kayıtlarından olduğu alınmıştır. Araş-

tırmadaki ana probleme ve alt problemlerine haiz soruların teğhisinde ve çözümünde kullanılmak üzere faydalanılmıştır.

Bu ön çalışmalar için istatistiki, muhasebe kayıtları ile ilgili ve güvenilir yöntem ve tekniklerin kullanılmasına gerek duyulmuş ve mevcut durum ile karşılaştırılması yapılmıştır.

2 3. ARAŞTIRMA MODELİ, ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI VE HİPOTEZLERİ

Araştırma tanımlayıcı, dinamik çeşitli faktörlerin iç içe münasebetleri ile ortaya çıkan sorunları saptamayı amaçlıyan araştırma modelleri birlikte kullanılmıştır. Tanımlayıcı modelde konuyla ilgili sorunlar tüm çerçevesi dahilinde bir bütün olarak ele alınıp firmalar tüm işlevlerini rahatlıkla yerine getirebiliyorlar mı? Etkilendikleri politikalar ve faaliyetleri esnasında karşılaştıkları sorunlar ortaya konulmuştur.

ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

1. Mali tablolarında yer alan rakamlar doğrudur ve mali tabloların güvenilirliği esastır.
2. Tablolar muhasebe standartlarına göre düzenlenecektir.
3. Mali tablolar mevcut muhasebe kayıtları olduğu-

gibi alınarak hazırlanmıştır.

4. Paranın satın alma gücündeki azalma (Enflasyon) ya da çoğalmaları (Deflasyon) dikkate alınmadan muhasebede yine "Lira Liradır" şeklindeki işlem yapmanın doğru bir hareket olmadığı varsayımından hareket ederek muhasebe kayıtlarında objektif çalışmalara önem verilecektir.

5. Muhasebecinin matematikçiden farklı olarak şekle değil genellikle rakamların ifade edemediği ve onların arkasında yatan gerçeklere bağlı kalmak şartı ile çalışmalara gerçekçi bir yaklaşımla devam edilecektir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

1. Enflasyonist dönemlerde firmaların reel kârlarını arttırmaları mümkündür.

2. Enflasyon ortamında net sabit para değerli varlık borçlusunu olan firma kazanmaktadır. Net sabit para değerli varlık alacaklısı olan firma kaybetmektedir.

3. Enflasyon belirli bir zamandaki, basit "sebepten sonuç" münasebeti olarak izah edilemez; aksine dinamik bir olay olup çeşitli faktörlerin iç içe münasebetleri ile meydana gelen bir olaydır.

4. Enflasyon nedeni ile işletme sonuçlarının hatalı gösterilmesi hatalı kararların alınmasına belki de firmanın erken tasfiyesine neden olacaktır.

5. Enflasyonun sebebi tek faktör değildir, çoklu sebepler söz konusudur. Enflasyon, para, talep, maliyet ve fiyatlar arasındaki karşılıklı münasebetlere göre de-

gişebilir.

6. Enflasyon işletme faaliyetleri açısından uzun vadeli planlama yapılmasını güçleştirmektedir.

7. Ayrıca kredi faizlerini arttırarak maliyetlerin artmasına neden olmaktadır.

8. Maliyetlerin artması işletmelerde sermaye yetersizliğine neden olmakta bu vesile ile sermaye talebine ihtiyaç duyulmakta ve yatırımların azalmasına neden olmaktadır.

9. Enflasyon etkileri firmadan firmaya değişebilir.

10. Sabit kıymetleri daha az olan firmalar enflasyondan daha az etkilenebilir.

11. Enflasyonist dönemlerde bazı firmalar enflasyona ayak uydurabilirler.

24-ALAN, VERİ KAYNAKLARI, YER, SÜRE VE DESTEK:

Bu araştırma mikro düzeyde olup Malatya'da faaliyet gösteren (Maksan) Malatya Makine Sanayi A.Ş. kayıtlarını inceleyerek bunların 1987-1988 faaliyet dönemlerindeki muhasebe kayıtları ve bilanço kalemleri üzerinden araştırmalar yapılarak enflasyondan etkilenme derecelerini ayrı ayrı ele alarak belirtmektir.

Veriler, sözkonusu işletmenin kayıtlarından tedarik edilmiş, daha önce yapılan çalışmalardan da yararlanılmıştır. Veri toplamak için kütüphane araştırması ve zaman

zaman da yüzyüze görüşmeler yapılmıştır.

VERİ KAYNAKLARI

1. İşletmenin kârlılık durumu, Enflasyondan etkilene derecesi, varlıklarının yapısı, kaynak kullanımındaki dağılım ve değişmeler nasıl olmuştur.

2. İşletmenin finansal yapısı ve finansal durumu üretim maliyeti ile ilgili durumu, firmanın 1987 ve 1988 gelir tabloları, parasal varlıkları, parasal kaynakları, parasal olmayan varlıkları, kaynak kalemleri, gelir ve gider kalemlerinin oluşturduğu çerçevede dahilinde araştırmaya ışık tutacak veri kaynakları oluşturmuştur.

25 - YÖNTEM VE TEKNİKLER

1. Araştırmanın yapıllş varsayımları:

a) Birinci varsayım olarak verilerin geçerliliği ve güvenilirliği ile ilgilidir. Bu araştırmada verilerin geçerliliği ve güvenilirliği 1. derecede önem arz etmektedir. Bunun içinde konuya ilişkin firmanın üst düzey yöneticileri ile irtibat kurularak, mevcut muhasebe kayıtları yerinde incelenmiştir.

b) Araştırmaya konu olan işletmenin finansal analizinde daha çok finansal tablolar kullanılmıştır.

1. Finansal yapısı ile ilgili tablolar
2. Kârlılık durumu
3. Karşılaştırmalı tablolar
4. Firmanın aktif kârlılığı

5. Firmanın faaliyet durumu
6. Ödenmiş sermaye kârlılık oranı
7. Net kâr marjı oranı
8. Firmanın mali bünye oranları ve ayrıca tarihi maliyetleri esas alan değerleme yöntemleri, cari değerleri esas alan değerleme yöntemleri gibi yöntem ve tekniklerden yararlanılmıştır.

26-SINIRLAMALAR

- a) Araştırmaya konu olan firmanın verilerinden yararlanırken mevcut dokümanlar dikkate alınmıştır.
- b) Araştırma Malatya'da faaliyet gösteren bir firma üzerinde gerçekleştirilmiştir.
- c) Örnek işletmenin firmalar arası faaliyet çalışmaları gizli tutulacaktır.
- d) Bu alanda karşılaşılabilecek güçlüklerin başında firmaya ait bilgilerden yararlanırken ayrıntılı çerçeveye içerisinde enflasyonun işletmeler üzerindeki etkilerini iki ana başlık altında incelemekle beraber ortaya çıkacak sonuçları ancak elde edebileceğimiz bilgi ve dokümanların çerçevesinde değerlendireceğiz. Hemen belirtelim ki günümüzdeki mevcut işletmelerde muhasebe kayıtları sistematik ve yönetime bilgi verecek nitelikte olmadığından ve firmaların finansal tablo, doküman temin etme noktasında muhatap olduğumuz sıkıntılar nedeniyle bazı bilgiler ve rakamların ışığı altında değerlendirilecek derecede sıhhatli, sağlıklı-

ve güvenilir olmadığından uygulamayla ilgili yapılan analizler belli sahalarda içerisinde daraltılmıştır.

VERİ VE BİLGİLERİN ANALİZİ

Araştırmada elde ettiğimiz bilgiler mevcut veriler ışığında değerlendirilmiştir. Bu aşamada işletmeye ait muhasebe kayıtlarından tablolar hazırlanıp çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiler ve enflasyondan etkilenme durumları belirlenmeye çalışılmıştır.

Ayrıca çalışmadaki sonuçların araştırmanın hipotezlerine uygunluğu irdelenmiştir. Burada araştırmamıza konu olan ve Malatya'da faaliyet gösteren (MAKSAN) makine sanayii A.S.ne ait 1987 ve 1988 yılları yıl sonu bilançoları ele alınarak bilanço kalemlerinin durumları ayrı ayrı incelenmiştir.

Gelir vergisi mükellefleri ile Kurumlar vergisi mükellefleri bilançolarına kayıtlı iktisadi kıymetleri bazı istisnai şartlar dışında yeniden değerlendirme haklarına sahip bulunmaktadır. Örneğimizdeki işletmede de arsa ve araziler, yeraltı ve yerüstü düzenleri, binalar, yerli makineler, tesisler, kurfarkları, takım alet edavat, teçhizat, döşeme ve demirbaşlar, taşıt araç ve gereçleri ile -

haklar (Lisanslar), özel tükenmeye tabi varlıklar dışındaki hiçbir kalem yeniden değerlendirilmeye tabi tutulmamıştır.

1. Uzun vadeli iştiraklerinde, uzun vadeli alacaklarında işletmenin faaliyet dönemi içinde kullandığı nakit, nakit mahiyetindeki bankadaki fonlar ve posta çekleri nominal değerleri aynı kalmakla birlikte temsil ettikleri satın alma güçleri fiyat hareketleri ile ters orantılı olarak değişir.

2. Disponibl fonlardaki işletmenin kayıpları döviz kurlarındaki değişimlerden direkt olarak etkilenmektedir.

3. Senetler üzerine de etkileri küçümsenemeyecek kadar önemli olduğu halde işletme senetler üzerindeki bu kayıplarını enflasyonun etkileme oranı kadar koruyamamaktadırlar.

4. İşletmenin 1987 ve 1988 faaliyet dönemleri yıl sonu bilançolarında nominal değerli senetler kayıplarını satın alma güçlerini koruyamadıkları halde reel değerli senetler bu kayıplardan fazla etkilenmemektedir.

5. Portföy senetlerde enflasyondan doğrudan etkilenmektedirler. Bunlar şirketin sahip olduğu ve bir alacağı temsil eden senetlerden oluşurlar, ancak işletme-

nin bilançosunda bu kayıpları telafi edecek bir karşılık, veya fon bulunmamaktadır. Dolayısıyla işletme görünmeyen bu tür değer kayıplarına maruz kalmıştır.

6. Uzun vadeli alacaklarda örnek işletme satış politikasında üç ay vade yaptığını ancak bu süre zarfında enflasyondan doğan kayıplarını giderici önlemleri almadığını görüyoruz.

7. İşletme 1988 döneminde stoklarına daha ağırlık vermiştir. Ancak sipariş üzerine faaliyet gösteren bir firma durumunda olması işletmeyi bu yöne itmiş, burada ilk madde ve malzemede, yarı mamülde, mamüllerde vuku bulacak fiyat artışlarından korunmayı, satın alma gücündeki kayıplarını en aza indirmeyi planlamıştır.

8. İşletmede 1988 yılı kısa vadeli borçlarında 1987 ye nazaran büyük bir artış gözlenmektedir. Orta ve uzun vadeli borçlarında ise büyük bir düşüş gözleniyor 516.612.383.-TL. olan 1987 banka kredileri 1988 döneminde 172.080.923 TL. ye düşmüştür. İşletmenin burada kredi bulmakta sıkıntı çektiğini uzun vadeli kredilerden yeterince yararlanamadığını görüyoruz. Enflasyonun yüksek olduğu 1987-88 dönemlerinde artan kredi maliyetleri dolayısıyla işletme uzun vadeli finansman kaynaklarından yeterince yararlanamamıştır.

9. İşletmenin 1988 faaliyet bilançosunda 1987 bi-

lançosuna nazaran dönen varlıklarında önemli ölçüde azalma göze çarpmaktadır. Burada işletmenin bu azalmayı orta ve uzun vadeli yabancı kaynak borçlarına ve üretime ayırdığını görüyoruz. İşletme 1988 faaliyet döneminde kasada bulundurduğu nakit miktarını önemli ölçüde düşürmüştür. Dolayısıyla satın alma gücündeki enflasyonun zararlarını en aza indirmeye çalışmıştır.

10. Ayrıca işletme 1988 faaliyet döneminde % 61.3 olan resmi oran ile 2.623.235.192,03 TL. yeniden değerlendirme değer artış fonu ayırmış bu oran 1987 faaliyet döneminde resmi gazetede yayınlanan yeniden değerlendirme oranı olan % 29.1 oranı ile 1.207.100.403,71 TL. ile çok cüzi bir oranda yeniden değerlendirme değer artış fonu görülmektedir.

11. 1988 faaliyet yılı dönem kârı 1987 faaliyet yılı dönem kârına nazaran % 50 ye yakın bir oranda düşüş görülmektedir.

12. 1988 bilançosunda maddi sabit değerlerde 1.121.359,64 TL.lik bir artış görülmektedir. Gelirlerinin büyük bir kısmını maddi sabit değerlere aktarmıştır.

13. Enflasyonun işletme üzerindeki kâr haddine etkisi ise şöyle olmuştur.

Dönem Kârı
Ödenmiş Sermaye

1987 faaliyet yılı $\frac{979.256.712}{1.200.000.000}$ % 0,81

1988 faaliyet yılı $\frac{546.069.064}{1.200.000.000}$ % 0,45

1988 faaliyet yılı kâr haddine etkisi % 0.45
1987 yılı ise % 0,81 olmuştur ancak 1987 yılı kârlarının yüksek oluşu fiyat artışlarından da kaynaklanmış olup, oysa nominal sermaye aynı kalmaktadır, dolayısıyla analizde yanlış değerlendirilmelere neden olmaktadır.

14. 1987 brüt satış hasılatı 7.565.438,451.2 iken 1988 faaliyet döneminde 5.606.755.784 olmuştur. 1.958.682.667 TL.lik bir azalma görülmektedir. 1987 faaliyet döneminde 8.234.000 TL. lik hasılatтан indirim ile 7.557.204.451.42 TL. net satış hasılatına ulaşılmıştır.

	1987	1988
Brüt satış hasılat	7.565.438.451.2	5.606.755.784
Satıştan indirimler	8.234.000.-	201.447.643
Net satış hasılatı	7.557.204.451.42	5.405.308.141.-
Satılan malın maliy.	5.748.881.938.68	4.683.539.475.17
Satış giderleri ve v.	121.959.036.39	88.073.786.87
Brüt Sat. kar veya z.	1.686.363.476.35	633.694.878.96
Genel yönetim giderl.	180.557.006.69	242.978.150.52
İşletme kâr veya z.	1.505.806.469.66	390.716.728,44

	1987	1988
İşletme dışı kâr ve z.	341.124.917.07	476.106.445.
Finansman giderleri	867.674.674	320.754.109
Vergiden önceki kâr v.z.	979.256.712.73	546.069.064.44

Daha önce de belirttiğimiz gibi 1988 faaliyet yılında dönem sonu vergiden önceki kârında % 45.3 lük bir azalma görülmektedir. Burada enflasyonun olağanüstü menfi etkilerini görmek mümkündür. Daha önceki bölümlerde değindiğimiz üzere aşırı fiyat artışları işletme yöneticisini planlı düzenli çalışmaktan, çalışabilmekten alıkoymuştur. İleriye dönük yatırımlara adım atılamamıştır. Satış hasılatları oldukça düşmüştür. Yıllar itibarı ile işletmeye has bazı değerler olduğundan fazla görünmüş yıl sonu kâr nisbetini ise kabarık tutmuştur.

İşletme 1987 faaliyet döneminde

Dönem başı stoku	222.892.298.20
Dönem içindeki girişler	5.250.271.116.17
	+ _____
	5.473.163.414.37
Dönem sonu stok	871.383.991.59
	- _____
Dönem içindeki çıkışlar	4.601.779.422.78

1988 faaliyet döneminde ise

Dönem başı stoku	871.383.991.59
Dönem içindeki girişler	+ 3.614.915.141.85
	<hr/>
	4.486.299.133.44
Dönem sonu stok	935.314.745.64
	<hr/>
Dönem içindeki çıkışlar.	3.550.984.387.80

Buradan gördüğümüz üzere 1988 yılında 1987'ye nazaran dönem içindeki üretim çıkışları arasındaki fark 1.050.795.035.18 TL. olmuştur.

Ancak 1987 döneminde

Net satış hasılatı:	7.557.204.451.42 ve
Satılan mal veya hiz. Mal.	<u>5.748.881.938.68</u> olmuş
	1.808.322.512.74

1988 döneminde

Net satış hasılatı	5.405.308.141.-
Satılan mal veya hiz. mal.	<u>4.683.539.475,17</u>
	0.721.768.665,83

dönemler arasında iki milyara yakın bir net satış hasılatı olduğu halde ve 1988 döneminde hasılat düştüğü halde

artan fiyatlardan dolayı satılan mal veya hizmetin maliyeti oldukça yükselmiştir. Satılan malın maliyetinin net satış hasılatına oranı dönemler arasında 1987 de 0,76 iken 1988'de 0,86 olmuştur. Daha az üretildiği halde maliyetler fiyat hareketlerinin artması nedeni ile artmıştır diyebiliriz.

Şimdi araştırmamızın ana hedefi olan ve işletmeleri gerçekten değer kaybına uğratan ve bunun yanında bu kayıpların telafisi yolunda hiçbir kayıt yapılamayan, işletmenin mevcut resmi oranlar dahilinde uyguladığı yeniden değerlendirme konusuna bakalım.

İşletmenin 1987 yıl sonu bilançosunda yeraltı ve yerüstü düzenlemeleri ile Arazi ve Arsaların Yeniden değerlendirilmiş bedeli 31.236.981.86 dır. 1988 değeri ile 50,978.753 olmuştur. Ancak burada D.İ.E.'sünün resmî gazetede yayımlanan 1987 ve 1988 yılları için yeniden değerlendirme oranlarını belirlemiştir. Resmi gazetede 1987 yılı için yeniden değerlendirme oranı % 29.1 olduğunu 1988 yılı için 61.3 olduğunu görüyoruz, oysa D.İ.E.nstitüsünün yayınlamış olduğu yıl sonu itibariyle enflasyon oranları 1987 yılı için toptan eşya fiyatlarına göre % 32.1 Tüketici indekslerine göre ise % 68.3 olarak belirlemiştir. 1988 yılı için ise toptan eşya fiyatlarına göre 38,9 tüketici indekslerine göre % 75.4 olarak belirlenmiştir. Ancak bu oranların daha çok üzerinde gerçekleştiriletikleri bilinmektedir.

İşletme yeniden değerlendirme yaparken en azından enflasyon oranı kadar, enflasyonun alıp götürdüğü değer kadar bir oranın benimsenmesi gerekirken bu oran geçmiş yıllarda katsayılar belirlenerek çözülmüştü, yakın yıllara kadarda belirlenen enflasyondan 10 puan düşülerek yeniden değerlendirme oranları direk enflasyon oranına göre belirlenmektedir. Ancak yine belirlenen enflasyon oranlarından daha düşük bir oran benimsenmiş olup işletme büyük miktarlara varan eksik fon ayırmakta ve bu eksik oranlar kadar da değer kaybına uğramıştır. İşte burdan hareketle işletmenin;

1987 yılı itibariyle arsa ve arazilerde:

12.477.820 x 61.3	=	7.648.903	4.832.097
yeniden değerlendirme oranı	% 61.3		
gerçek enflasyon	% 75.4	= 9.408.276	9.408.276
yeniden değerlemede eksik ayrılan fon			<u>4.576.179</u>

Yeraltı ve yerüstü düzenlerinde

Yeniden değerlendirilmiş 1987 yılı iti.	31.236.981.86
1988 yılı %61.3 oranına göre yenidoğeri	50.978.753.
	<u>19.741.771.14</u>

ancak gerçek enflasyon % 75.4

olduğuna göre 1988 gerçek değ. 31.236.981+23.552.683

54789664 olmalıydı

burada 50.978.753 - 54789.664 3.810.911 TL.'lik bir eksik ayrılan fon kaybı görülmektedir.

Aynı şekilde birikmiş amortismanlara uygulanan oranların gerçek oranlardan düşük olması nedeni ile amortismanlarda da gayrimenkul sabit kıymetlerde olduğu gibi eksik amortisman ayrılmış olup işletmenin kayıp değeri artmıştır.

<u>Ayrılmış bulunan fon</u>	<u>Ayrılmaması gereken fon</u>
1987	1988
Arsa ve araziler . . . 4.832.097	5.764.875
Yeraltı ve üs.düz.* 18.048.858	21.532.976
+ <u>22.880.955</u>	+ <u>27.297.851</u>

Toplam 4.416.896 TL.'lik fon eksik ayrılmıştır.

Makinalar ve Tesisler

Yerli Makinalar

İşletmenin uyguladığı yeniden değerlendirme oranları

1987 - % 29.1

1988 - % 61.3

Gerçek enflasyon oranları

1987 - % 38.9

1988 - % 75.4

Ayrılmış olan net değer artış fonu

14.782.924.72. TL.

Ayrılması gereken değer artış fonu

$$35.965.666. \cdot x \% 75.4 = 27.118.112$$

amortismanın yen. değ.

$$12.574.965 \cdot x \% 75.4 = \underline{9.481.523}$$

Ayrılması gereken 17.636.589

Ayrılan fon 14.782.925

FARK - 2.853.664

İthal Makinalar

Yeniden Değer. 1987 değeri 2.273.766.505

" " 1988 " 3.710.786.951 ①

Birikmiş amor.Yen.Değ.1987değ. 768.632.358

" " " " 1988 " 1254.408.008 ②

$$\textcircled{1} \quad \textcircled{2}$$

$$1.437.020.446 - 485.775.650 =$$

$$= 951.244.796. \text{ Ayrılan fon}$$

Ayrılması gereken değer artış fonu-

1987 yılı bilanço değeri 2.273.766.505

1988 yılı Y.D. değ. %75.4 3.988.185 ①

1987 B.Amor.Yen.Değ. 768.632.358

1988 " " " 1.348.181.010 ②

$$\textcircled{1} \quad \textcircled{2} \quad -$$

$$1.714.419 - 579548$$

1.134.871 Ayrılması gereken değer artış fonu.

$$1.134.871 - 951.244. = 183.627.000. \text{ TL.}$$

Tesisler

Ayrılan değer artış fonu	= 97.469.039,07
Ayrılması ger. değ.art. f.=216.671.900 x % 75.4	= 163.406.120.-
B. Amortismanlarda	= 62.448.729 x % 75.4
	= 47.086.341
163.406.120 - 47.086.341	= 116.319.789
1988	97.469.039
Ayrılması gereken eksik D.A.F	= 18.850.750

Alet Edavat Takım Teçhizat

Ayrılan değer artış fonu	= 1.723.067
Ayrılm. ger. değ. art. f.=7.290.509 x % 75.4	= 5.497.043.-
B. Amortismanlarda	= 4.564.126 0 % 75.4
	= 3.441.351
5.497.043 - 3.441.351	= 2.055.692
	1.723.067
Ayrılması ger. DAF farkı	= 0.392.625

Döşeme ve Demirbaşlar

Ayrılan DAF.	= 13.785.296
Ayrılması gerek. DAF.	= 43.329.029 x % 75.4
	= 32.670.087
B. Amortismanlarda	= 21.542.804 x % 75.4
	16.243.274

$$= 32.670.087 - 16.243.274 = 16.426.813$$

$$= 16.426.813 - 13.785.296 = 2.641.517$$

$$\text{Eksik ayrılan DAF.} \quad = 2.641.517$$

Böylece işletmede yapılan yeniden değerlendirilmede 1988 yılı değerlerini araştırıp kayıplarını objektif bir şekilde ortaya koyduk ancak işletme 1987 bilanço değerleri ile yine eksik uygulanan yeniden değerlendirme oranı ile değerlendirilmiş olduğunu (% 29.1) belirtmekte fayda var. Böylece eksik değerlendirilmiş kıymeti 1988'de hak ettiği değer artış fonunu bulduk, ancak 1987'den gelen bilançodaki eksik değeri sonucu etkilediğinden düzeltme işlemine geriye giderek sabit kıymetin işletme bilançosuna girdiği tarihten itibaren incelemeye alarak sonuçta gitmek gerekecektir. Ancak enflasyon nedeni ile işletmenin yeniden değerlendirme artış fonunda uğradığı kayıplarını 1988 yılı değerlendirilmesinde de görmek mümkündür. İşletme 1988 yıl sonu itibarı ile

Yeraltı ve yerüstü düzenlerinde	4.416.896 TL.
Arsa ve arazilerde	4.576.179 TL.
Makina ve tesisler	2.853.664
İthal Makineleri	183.627.000
Tesisler	18.850.750
Alet edavat takım teçhizat	332.625
Döşeme ve Demirbaşlar	2.641.517
Taşıt araç gereçleri	2.850.420
Haklar	225.415
	<hr/>
	220.374.456 TL.

Yeniden değerleme değer artış fonunda eksik olarak görülmektedir.

SONUÇ

İşletme 220.374.466 TL. lik bir değer artış fonundaki eksik değerlendirme ile bilanço objektif olmaktan çıkmıştır. Amortismanlar olması gerekenden eksik ayrılmıştır. Dolayısıyla Aktif bilanço değeri yükselmiş ve vergiye mevzu miktar olduğundan yüksek görünmektedir. İşte diğer bütün kalemlerin yanında yeniden kıymetlerdeki değerlendirmeler enflasyona doğrudan bağlı olduğu halde gerçek enflasyon oranından düşük bir oranla değerlendirilmesi aktiflerinin olduğundan yüksek görülmesine neden olmaktadır.

İşletmelerin ilgili dokümanları incelenerek, yukarıda bahsettiğimiz yöntem, teknik ve oranların uygulanması sonucu firmaların enflasyondan etkilenme dereceleri ortaya konulmuştur.

Çıkarılan sonuçlar ile hipotez irdelermesine gidilmiş tablolar halinde ortaya konan sonuçlar. hipotezleri doğrulamıştır. Araştırmada işletmelerin bugünkü faaliyet durumunu ortaya koyduktan sonra, gelecekleri hakkında da tahminlerde bulunabilecek bir düzeye gelinmiştir.

Enflasyonun işletmeleri önemli ölçüde etkilediğini ve bu ortamda mali tabloların da gerçeği yansıtmadığı ortaya konulmuştur. Enflasyon daha uzun bir süre devam edeceğine göre etkilerini en aza indirecek önlemlerin alınması ve mali tabloların düzeltilmesini sağlayan enflasyon muhasebesi yöntemlerinin uygulamaya konulması kaçınılmaz olmuştur.

Ayrıca ülkemizde uygulanan sadece yeniden değerlendirme yöntemleri dışında fiyatlar genel seviyesi muhasebesi hem de stoklar ve sabit kıymetler için ikame maliyeti yöntemlerinin yararları ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın hedeflerine varması, var olup da görünmeyenin ifade edilmesi ayrıca işletmelerin enflasyonist ortamlarda bilançolarındaki bilgilerin objektif sonuçlar olmadığını, işletmelerin enflasyonist dönemlerdeki fiyat artışlarından dolayı uğradıkları zararlarını belirli ölçüler ve dokümanlar çerçevesinde belirlemeye çalışmak olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

- AKDOĞAN Nalan, Enflasyon Muhasebesi, Mali Bilimler Y.O,
Yayını 1980
- AKYÜZ Yılmaz, Money And Inflation in Turkey 1950-1968
A.Ü.S.B.F. Yayını
- ALKİN Erdoğan, Türkiyede Enflasyon Ve Enflasyon İle Sa
vaşta Başarı Koşulları, TÜSİAD 1/86.7.90
1 Temmuz 1986
- ALKİN Erdoğan, Fiyat Teorisi, İ.Üniv. Yayını, 1982
- AMANVERMEZ Yalçın, Yeniden Değerleme Ankara 1982
- ASTARLIOĞLU Sabri, Türkiyede Ücret-Fiyat İLİŞKİSİ Bursa
İ.T.İ.A. 1978
- BRUNNER Karl, The Problem Of Inflation Graduate Scholl
Of Management The University Of Rochester
Corneye Mellon University, 1978
- ÇAKICI Latif, Türk Ekonomisi Üzerine Düşünceler A.Ü.S.B.F.
Yayınları, Ankara 1984
- ÇÖLOĞLU Halit, Enflasyon Ve Getirdikleri, 1979
- ÇÖLOĞLU Halit, Stagflasyon 1975-1980 G.Ü.İ.İ.B.F. 1983
- ÇUBUKÇU Tuğrul, Enflasyon Teorisi Ve Türkiyede Enflasyon
Hacettepe Üniv. İ.İ.B.F. Yayınları Ank. 1983
- DEMİRGİL Demir, Türkiyede Enflasyon Ve Enflasyon ile Sa-
vaşta Başarı Koşulları TÜSİAD 1 Temmuz 1983

- DİLEK Sener, Fiyatlar Umumi Seviyesindeki Değişikliğin İşletmelerin Mali Yapısı Üzerindeki Etkileri At.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi 1982
- DÜĞER İ.Hakkı, Enflasyon Ve Parasal Dinamikleri, An.Ü. Yayını İzmir 1987
- ERGÜN Temel, İthal Edilen Enflasyon Ve Türkiye Örneği D.E.Ü. Yayınları, İzmir 1987
- FERMAN Cumhur, Fiyat Hareketlerinin Muhasebe Prensipleri Üzerine Tesiri Ve Bilanço Teorileri, S.B.F. Yayınları No: 41-43
- GLAYTON Peter, Inflation Accounting 1984
- GOWLAND David, Money, Inflation and Unemployment, Lecturer In Economics University Of York 1985
- GÜLLAP Talat, Enflasyon Olayı A.Ü.İ.F. Yayını Erzurum 1979
- KAFAOĞLU Başer, Gelişmiş Ve Az Gelişmiş Ülkelerde Enflasyon 1979
- KARASIN A.Gültekin, Sermaye Piyasası Analizleri Ank.1986
- KILIÇBAY Ahmet, Türk Ekonomisinde Enflasyonun Anatomisi İ.Ü. İ.F. Yayını 1984
- ÖZCAN Enver, Ekonomik Bunalımlar, Ankara 1981
- LÂLİK Ömer, Şirketler Muhasebesi Ankara 1985
- ÖZÇÖREKÇİ Mustafa, Enflasyon Ortamında Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi D.P.T. Yayınları, 1986
- ÖZER İlhan, Türkiye'de 1970-1983 Dönemi Enflasyonu, Maliye Ve Gümrük Bakanlığı Araştırma Geliştirme Planlama Ve Koordinasyon Kurulu Yayınları Ankara 1984

- ÖZMUCUR Süleyman, Türkiye'de Enflasyon Ve Enflasyon İle Sa-
vahta Başarı Koşulları TÜSİAD 1986
- PAMUK Gündüz, Uzun Vadeli Planlama 1978
- PEKER Alparslan, Yönetim Muhasebesi, 1978
- SAYARI Mehmet, Enflasyonda Gerçek Satış Karınının Saptanması
A.İ.T.İ.A.Yayını 1981
- SOLOMAN Ezra, İşletme Finansman Teorisi O.D.Ü.Yayını 1978
- SİŞİK Ülkü, Enflasyon Kuramında Gelişmeler Ve Türkiye'
Enflasyon, Türkiye Ve Ortadoğu Amme İdaresi
Enstitüsü Yayınları, 1982
- TÜRKO R. Metin, Değerleme Açısından Kar Dağıtım Politikası
At. Üniversitesi Yayınları Erzurum 1985
- ULJATAM Özhan, Enflasyon Ve Devlet Gelirleri, A.Ü.S.B.F.
1981
- UMAN Nuri, Fiyat Hareketlerinin İşletmeler Üzerine
Etkisi Ve Yeniden Değerleme, A.Ü.S.B.F.
Yayını 1968
- UMAN Nuri, Türkiye Ekonomisi Semineri, Ankara Sanayii
Odası Dergisi Mart-Nisan 1988
- ULUDAĞ İlhan, Uluslararası Para Sorunları,
Bursa İ.T.İ.Ak.Yayınları İstanbul 1975

MAKSAN A.Ş.'NİN 31.12.1987 TARİHİNDEKİ BİLANÇOSU

A K T İ F		P A S İ F	
I- DÖNEN VARLIKLAR		4.298.541.519,86	I- KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
			3.018.087.319,
A- Hazır Değerler	474438669,32	A- Uzun Vadeli Kredi Taksitleri	665147249,-
1-Kasa	10638495,-	B- Tahvil Anapara Taksitleri	-
2-Bankalar	110063941,32	C- Banka Kredileri	-
3-Diğer Hazır Değerler	353736233,-	D- Kısa Vadeli Borçlar	1276355301,82
E- Menkul Kıymetler	149995056,-	1-Satıcılara senetsiz Borçlar	1230831089,82
1-Hisse senetleri	-	2-Ortaklara senetsiz Borçlar	4942487,-
2-Özel kesim Tahvilleri	-	3-Borç Senetleri (Satıcılar)	-
3-Devlet Tahvilleri	149995056,-	(-)Borç senetleri Reeskontu	-
4-Diğer menkul kıymetler	-	4-Borç senetleri (Ortaklar)	-
F- Kısa Vadeli Alacaklar	952000611,-	(-)Borç senetleri Reeskontu	-
1-Müşteri Senetsiz Alac.	126162250,-	5-İştiraklere Borçlar	-
2-Ortaklardan Senetsiz Alac.	-	6-Personale Borçlar	40310899,-
3-Alacak senetleri (Müşteri)	1000247970,-	7-Alınan Dep.ve Teminatlar	-
(-)Alacak senetleri Reeskontu(=)	330639306,-	8-Ödenecek Kâr payları	-
4-Alacak senetleri (Ortaklar)	-	9-Peşin tahsilatlar	-
(-) Alacak senetleri Reeskontu	-	10-Diğer Borçlar	270225,-
5-İştiraklerden Alacaklar	-	E- Alınan Avanslar	103903771,50
6-Personelden Alacaklar	11239000,-	F- Ödenecek Vergi,Harc,Prim v.b.	3393000,-
7-Verilen Dep.ve Teminat	64070507,-	G- Diğer Kısa vadeli Yabancı Kaynaklar	275700,-
8-Şüpheli Alacaklar	-	II- ORTA VE UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	515.512.330,-
(-)Şüpheli Alacaklar Karşılığı	-	A- Tedavüldeki Tahviller	-
9-Yurtdışı Alacaklar	-	B- Banka Kredileri	51611083,-
10-Diğer Alacaklar	-	C- Uzun vadeli Borçlar	-
D- Verilen Avanslar	211006091,25	1-Satıcılara senetsiz Borçlar	-
E- Stoklar	1348053741,39	2-Ortaklara senetsiz Borçlar	-
1-İlk madde ve Malzeme	280584564,05	3-Borç senetleri (Satıcılar)	-
2-Yarı mamüller	115039719,45	(-)Borç senetleri Reeskontu	-
3-Mamüller	311034320,-	4-Borç senetleri	-
4-Emtia	-	(-)Borç senetleri Reeskontu	-
5-Ambalaj Malzemesi	-	5-İştiraklere Borçlar	-

6-Konsinyatlerdeki Emtia	110935,53
7-Değeri düşük Emtia	-
8-Hurdalar	1591440,48
9-Yoldaki emtia ve Gid.	39686991,36
10-Dışarıda Bitim işindeki Emtia	-
11-Diğer stoklar	5770,51
(-)Stok Değer Düşüklüğü Kar.	-
F- Akreditifler	843619403,-
G- Peşin Ödenmiş Giderler	-
E- Diğer Dönen Varlıklar	308367947,90
II- DURAN VARLIKLAR	2.661.825.979,81
A- Uzun vad. Alacaklar ve fonlar	560000,-
1-Müşterilerden senetsiz Alacaklar	
2-Ortaklardan senetsiz Alacaklar	
3-Alacak senetleri (Müşteri)	
(-)Alacak senetleri Reeskontu	
4-Alacak senetleri (Ortaklar)	
(-)Alacak senetleri Reeskontu	
5-İştiraklerden Alacaklar	
6-Verilen Dep.ve Tem.	560000,-
7-Şüpheli Alacaklar	
(-)Şüpheli Alacaklar Karşılığı	
8-Yurtdışı Alacaklar	
9-Özel Fonlar	
10-Diğer Alacaklar	
B- Bağlı Menkul Kıymetler	
1-Hisse senetleri	
2-Özel Kesim Tahvilleri	
3-Devlet Tahvilleri	
4-Diğer menkul Kıymetler	
C- Verilen Avanslar	
D- İştirakler	
(-)Sermaye Tah.Borçlar	
E-Yapılmakta olan Yatırımlar	37126773,64

6- Alınan Dep.ve Teminatlar	
7- Diğer Borçlar	
D- Alınan Avanslar	189
E- Taksitlendirilmiş Vergi ve Prim	
F- Diğer Orta ve Uzun vad.Yab.Kay.	
III- ÖZ KAYNAKLAR	3.425.667.797,35
A- Çıkarılmış veya ödenmiş sermaye	1200000000,-
1-Nominal Sermaye	1200000000,-
(-)Ödenmemiş sermaye	
B- Yedek Akçeler	39310680,91
1-Yasal Yedek Akçeler(I.Tertip)	8417011,-
2-Yasal Yedek Akçeler(II.Tert.)	10297890,-
3-İhtiyari Yedek Akçe.(Ana söz.göre)	20595779,91
4-İhtiyari Yedek Akçeler	
(Genel Kurul Kararına göre)	
5-Diğer Yasal Yedek Akçeler	
C- Karşılıklar	
1-Yatırım İndirimi	-
2-Yenileme Fonu	-
3-Özel Fonlar	-
4-Diğer Karşılıklar	-
D- Hisse Senedi tahvil ihraç primi	
E- Yeniden Değerleme Değer artış fonu	1207100403,71
F- İştiraklerde Değer artış karşılığı	-
G- Dağıtılmamış Kârlar	-
H- Dönem Kârı	979256712,73
I- (-) Zararlar	
1-Geç.Yıllar Zararı	
2-Dönem Zararı	
IV- DİĞER KAYNAKLAR	
A- Yıllara Sarı işler için Al.istih.	
B- Diğer pasifler	

F- Maddi Sabit Değerler	2612623851,68, :
1-Arazi ve Arsalar	7645723,-
2-Yerüstü Düzenleri	31236981,86
3-Yeraltı Düzenleri	-
4-Binalar	505366742,64
5-Makina ve Tesisler	2528004669,81
6-Düşeme ve Demirbaşlar	50632243,97
7-Gemiler ve Taşıtlar	51381237,-
8-Diğer Mad.Sab.Değ.	463438225,47
(-)Birikmiş Amort.	(-)1025131972,07
G- Maddi olmayan Sabit Değerler	2467000,-
1-Kuruluş Giderleri	-
2-Diğer Maddi olmayan sab.Değ.	18029130,21
(-)Birikmiş itfa pay.	(-) 15561180,21
H- Özel Tükeneğe Tabi Varlıklar	
(-)Birikmiş Tükeneğe payları	
I- Hisse Senedi ve Tahvil ihraç iskontosu	
J- Akreditifler	
K- Diğer Duran Varlıklar	9048354,49
III- DİĞER VARLIKLAR	
A- Yıllara sari iş.için yap.Har.	
B- Diğer Aktifler	

AKTİF TOPLAMI

6.950.357.499,67

NAZİM HESAPLAR

6.372.635.501,01

AKTİF GENEL TOPLAMI

13.333.004.000,68

PASİF TOPLAMI

6.950.357.499,67

NAZİM HESAPLAR

6.372.635.501,01

PASİF GENEL TOPLAMI

13.333.004.000,68

MAKSAN A.Ş.'NİN 31.12.1988 TARİHİNDEKİ BİLANÇOSU

A K T İ F		P A S İ F	
I- DÖNEN VARLIKLAR		2276550303,58	I- KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR
			1250610903,27
A- Hazır Değerler	161741094,05	A- Uzun Vadeli Kredi Taksitleri	469797923,-
1-Kasa	8487390,-	B- Tahvil Anapara Taksitleri	-
2-Bankalar	83352338,05	C- Banka Kredileri	-
3-Diğer Hazır Değerler	69901366,-	D- Kısa Vadeli Borçlar	448974863,77
B- Menkul Kıymetler	-	1-Satıcılara senetsiz Borçlar	188313273,77
1-Hisse senetleri	-	2-Ortaklara senetsiz Borçlar	161187654,-
2-Özel kesim Tahvilleri	-	3-Borç Senetleri (Satıcılar)	-
3-Devlet Tahvilleri	-	(-) Borç senetleri Reeskontu	-
4-Diğer menkul kıymetler	-	4-Borç senetleri (Ortaklar)	-
C- Kısa Vadeli Alacaklar	393737857,-	(-) Borç senetleri Reeskontu	-
1-Müşteri Senetsiz Alac.	260145743,-	5-İştiraklere Borçlar	-
2-Ortaklardan Senetsiz Alac.	-	6-Personel Borçlar	97581042,-
3-Alacak senetleri (Müşteri)	108465300,-	7-Alınan Dep.ve Teminatlar	-
(-) Alacak senetleri Reeskontu	-	8-Ödenecek Kar payları	-
4-Alacak senetleri (Ortaklar)	-	9-Peşin tahsilatlar	-
(-) Alacak senetleri Reeskontu	-	10-Diğer Borçlar	1892694,-
5-İştiraklerden Alacaklar	-	E- Alınan Avanslar	207633832,50
6-Personelden Alacaklar	20996500,-	F- Ödenecek Vergi,Harç,Prim v.b.	107294836,-
7-Verilen Dep.ve Teminat	4110594,-	G- Diğer Kısa vadeli Yabancı Kaynaklar	16909448,-
8-Şüpheli Alacaklar	-	II- ORTA VE UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	172080923,-
(-) Şüpheli Alacaklar Karşılığı	-	A- Tedavildeki Tahviller	-
9-Yurt dışı Alacaklar	-	B- Banka Kredileri	172080923,-
10-Diğer Alacaklar	18720,-	C- Uzun vadeli Borçlar	-
D- Verilen Avanslar	102861408,93	1-Satıcılara senetsiz Borçlar	-
E- Stoklar	1597718541,72	2-Ortaklara senetsiz Borçlar	-
1-İlk madde ve Malzeme	946045581,02	3-Borç senetleri (Satıcılar)	-
2-Yarı mamüller	103328649,57	(-) Borç senetleri Reeskontu	-
3-Mamüller	437684640,-	4-Borç senetleri	-
4-Emtia	-	(-) Borç senetleri Reeskontu	-
5-Ambalaj Malzemesi	-	5-İştiraklere Borçlar	-

7-Değeri düşük Entia	-
8-Hurdalar	31086440,48
9-Yoldaki entia ve Gid.	79456524,61
10-Dışarıda Bitim işindeki Entia	-
11-Diğer stoklar	5770,51
(-)Stok Değer Düşüklüğü Kar.	-
F- Akreditifler	-
G- Peşin Ödenmiş Giderler	-
H- Diğer Dönen Varlıklar	20491401,88
II- DİĞER VARLIKLAR	3803479354,80
A- Uzun vad.Alacaklar ve fonlar	5721031,-
1-Müşterilerden senetsiz Alacaklar	
2-Ortaklardan senetsiz Alacaklar	
3-Alacak senetleri (Müşteri)	
(-)Alacak senetleri Reeskontu	
4-Alacak senetleri (Ortaklar)	
(-)Alacak senetleri Reeskontu	
5-İştiraklerden Alacaklar	
6-Verilen Dep.ve Tem.	5721031,-
7-Şüpheli Alacaklar	
(-)Şüpheli Alacaklar Karşılığı	
8-Yurtdışı Alacaklar	
9-Özel Fonlar	
10-Diğer Alacaklar	
B- Bağlı Menkul Kıymetler	
1-Hisse senetleri	
2-Özel Kesim Tahvilleri	
3-Devlet Tahvilleri	
4-Diğer menkul kıymetler	
C- Verilen Avanslar	
D- İştirakler	
(-)Sermaye Tah.Borçlar	
E-Yapılmakta olan Yatırımlar	56153532,57

1- Diğer Borçlar	192
D- Alınan Avanslar	
E- Taksitlendirilmiş Vergi ve Prim	
F- Diğer Orta ve Uzun vad.Yab.Kay.	
III- ÖZ KAYNAKLAR	4657337832,0
A- Çıkarılmış veya ödenmiş sermaye	1200000000,-
1-Nominal Sermaye	1200000000,-
(-)Ödenmemiş sermaye	-
B- Yedek Akçeler	288033575,64
1-Yasal Yedek Akçeler(I.Tertip)	57379847,-
2-Yasal Yedek Akçeler(II.Tert.)	48701632,-
3-İhtiyari Yedek Akçe.(Ana söz.göre)	181952096,64
4-İhtiyari Yedek Akçeler	-
(Genel Kurul Kararına göre)	
5-Diğer Yasal Yedek Akçeler	-
C- Karşılıklar	
1-Yatırım İndirimi	
2-Yenileme Fonu	
3-Özel Fonlar	
4-Diğer Karşılıklar	
D- Hisse Senedi tahvil ihraç primi	
E- Yeniden Değerleme Değer artışı fonu	2623235192,03
F- İştiraklerde Değer artış Karşılığı	-
G- Dağıtılmamış Karlar	-
H- Dönen Kârı	546069064,44
I- (-) Zararlar	
1-Geç.Yıllar Zararı	
2-Dönem Zararı	
IV- DİĞER KAYNAKLAR	
A- Yıllara Sari işler için Al.istih.	
B- Diğer pasifler	

F- Maddi Sabit Değerler		3733983715,74
1-Arazi ve Arsalar	12477820,-	
2-Yerüstü Düzenleri	51210283,-	
3-Yeraltı Düzenleri	-	
4-Binalar	825123412,26	
5-Makina ve Tesisler	4127127735,60	
6-Döşeme ve Demirbaşlar	107884885,-	
7-Geniler ve Taşıtlar	72385617,-	
8-Diğer Mad.Sab.Değ.	463438225,47	
(-)Birikmiş Amort.	(-) 1925714262,59	
G- Maddi olmayan Sabit Değerler		384800,-
1-Kuruluş Giderleri		
2-Diğer Maddi olmayan sab.Değ.	18028180,21	
(-)Birikmiş itfa pay.	(-) 17643380,21	
H- Özel Tükenemeye Tabi Varlıklar		
(-)Birikmiş Tüklenme payları		
I- Hisse Senedi ve Tahvil ihraç iskontosu		
J- Akreditifler		
K- Diğer Duran Varlıklar		<u>7236275,49</u>
III- DİĞER VARLIKLAR		
A- Yıllara sari iş için yap.Kar.		
E- Diğer Aktifler		

AKTİF TOPLAMI	6080029658,38
NAZİM HESAPLAR	<u>6089222460,01</u>
AKTİF GENEL TOPLAMI	<u><u>12169252118,39</u></u>

PASİF TOPLAMI	6080029658,1
NAZİM HESAPLAR	<u>6089222460,0</u>
PASİF GENEL TOPLAMI	<u><u>12169252118,3</u></u>

MAKSAN MALATYA MAKİNA SANAYİİ A.Ş.'nin
31/12/1987. 31/12/1987. DÖNEMİ GELİR TABLOSU

I- BRÜT SATIŞ HASILATI		7.565.438.451,42
1- Yurt içi mamul satışları	7.193.767.001,-	
2- İhracat	-	
3- Transformatör tamir satışları	21.134.749,-	
4- Diğer satışlar	4.736.786,42	
5- Vergi indesi, vade farkı ve benzeri gelirler	<u>345.799.915,-</u>	
II- HASILATTAN İNDİRİMLER		8.234.000,-
1- Satıştan iadeler	8.234.000,-	
2- Satış indirimleri	-	
3- Satış iskontoları	-	
4- Bonarlong Royalti	-	
5- Diğer indirimler	-	
III- NET SATIŞ HASILATI		7.557.204.451,42
IV- SATILAN MAL VEYA HİZMETİN MALİYETİ		5.748.881.938,68
1- Hammaddede, yardımcı madde kullanımı		4.601.779.422,78
Dönembası stok	222.692.298,20	
Yıl içinde satın alınan	5.250.271.116,17	
Dönem sonu stok	<u>871.383.991,59</u>	
2- Dolaysız iççilik		92.662.850,-
3- Genel imal veya işletme giderleri		751.629.197,82
Amortismanlar(üretimle ilgili)	-165.883.731,-	
Kiralar	3.962.548,-	
İşletme malzemesi	88.728.265,37	
Enerji, yakıt, su(üretimle ilgili)	50.472.350,50	
Bakım, onarım(üretimle ilgili)	50.346.485,95	
Dolaylı iççilik	362.976.684,45	
Sigorta giderleri(üretimle ilgili)	575.621,-	
Diğer imal veya işletme giderleri	<u>28.683.211,55</u>	
4- Yarı Mamul Kullanımı		40.502.378,08
Dönembası stok	155.542.097,53	
Yıl içinde satın alınan	-	
Dönemsonu stok	<u>115.039.719,45</u>	
5- Mamul stok farkı		260.578.450,-
Dönembası stok	571.612.770,-	
Yıl içinde satın alınan	-	
Dönem sonu stok	<u>311.034.320,-</u>	
6- Ambalaj giderleri		1.729.640,-
7- Genel yönetim giderlerinden pay		-
8- Finansman gideri		-
V- SATIŞ GİDERLERİ VE VERGİLERİ		121.959.036,39
1- Reklam giderleri	2.751.116,-	
2- Dağıtım giderleri	1.980.700,-	
3- Satış elemanlarının ücretli.	13.548.444,-	
4- Ödenen satış komisyonları	-	
5- Ödenen satış vergileri	-	
6- Diğer satış giderleri	<u>103.678.776,39</u>	
VI- BRÜT SATIŞ KAR VEYA ZARARI		1.686.363.476,35

VII- GENEL YÖNETİM GİDERLERİ		180.557.006,69
1- Personel giderleri (dolaylı işçilik)	39.366.052,-	
2- Sosyal yardımlar	38.756.241,68	
3- Memur ve işçilere ödenen kâr payı.	-	
4- Yönetim Kurulu, Denetçi, Müşavir ücretl.	11.740.000,-	
5- Amortismanlar	37.002.181,-	
6- Enerji, Yakıt, Su	135.229,29	
7- Bakım Onarım	-	
8- Sigorta	5.710.186,-	
9- PTT, Seyahat, Ağırlama, Kartasiye	12.571.438,28	
10- Ödenen kiralar	-	
11- Diğer Genel Yönetim Giderleri	35.275.678,24	
VIII- İŞLETME KÂR VEYA ZARARI		1.505.806.469,66
IX- İŞLETME DIŞI KÂR VEYA ZARAR		341.124.917,07
1- Konusu kalmayan karşılık	-	
2- İştiraklerden kâr payları	-	
3- Alınan kiralar	-	
4- Alınan faiz ve komisyonlar	238.627.339,-	
5- Sabit değerler Satış Kâr-Zararı	-	
6- Menkul kıymetler Satış Kâr-Zararı	-	
7- Kur farkları	-	
8- Ayrılan revkalde amortismanlar	-	
9- Ayrılan karşılıklar	-	
10- İşletme dışı diğer kâr veya zarar	102.497.578,07	
X- FİNANSMAN GİDERLERİ		867.674.674,-
1- Faiz farkı iadesi	-	
2- Kısa vadeli kredi faizi ve gideri	356.430.463,-	
3- Orta ve uzun vadeli kredi faizi ve gideri	511.244.211,-	
4- Tedavüldeki tahvillerin faizleri	-	
5- Diğer finansman giderleri	-	
XI- VERGİDEN ÖNCEKİ KÂR VEYA ZARAR		979.256.712,73
XII- ÖDENECEK VERGİLER VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER		
XIII- DÖNEM KÂR VEYA ZARARI		
XIV- DÖNEM KARININ DAĞITIMI (DAĞITIM KONUSU KÂR)		
1- Kâra mahsubedilen geçmiş yıllar zararı		
2- Yasal yedek akçe (1. tertip)		
3- 1. Temettü		
4- Yasal yedek akçe (11. tertip)		
5- 11. Temettü		
6- Memur ve işçilere kâr payı		
7- Yönetim Kuruluna kâr payı		
8- Diğer yedek akçeler		

MAKSAN HALATYA MAKİNA SAHAYİİ A.Ş.'nin
31/12/1988. 31/12/1988. DÖNEMİ GELİR TABLOSU

I- BRÜT SATIŞ HASILATI		5606755784,-
1- Yurt içi mamul satışları	5400254653,-	
2- İhracat	-	
3- Transformatör tamir satışları	74164064,-	
4- Diğer satışlar	30767576,-	
5- Vergi iadesi, vade farkı ve benzeri gelirler	101569491,-	
II- HASILATTAN İNDİRİMLER		201447643,-
1- Satıştan indeler	7280000,-	
2- Satış indirimleri	-	
3- Satış iskontoları	194167643,-	
4- Bonarlong Royalti	-	
5- Diğer indirimler	-	
III- NET SATIŞ HASILATI		5405308141,-
IV- SATILAN KAL VEYA HİZMETİN MALİYETİ		4683539475,17
1- Hammadde, yardımcı madde kullanımı	3550984387,80	
Dönembaşı stok	-871383991,59	
Yıl içinde satın alınan	3614915141,85	
Dönem sonu stok	935314745,64	
2- Dolaysız işçilik	154176637,-	
3- Genel imal veya işletme giderleri	1089327700,49	
Amortismanlar(üretimle ilgili)	333650597,52	
Kiralar	1464262,-	
İşletme malzemesi	48161830,49	
Enerji, yakıt, su(üretimle ilgili)	74370941,50	
Bakım, onarım(üretimle ilgili)	9218674,50	
Dolaylı işçilik	589407506,96	
Sigorta giderleri(üretimle ilgili)	2681435,-	
Diğer imal veya işletme giderleri	30372452,52	
4- Yarı Mamul Kullanımı	11711069,88	
Dönembaşı stok	115039719,45	
Yıl içinde satın alınan	-	
Dönemsonu stok	103328649,57	
5- Mamul stok farkı	(-)126650320,-	
Dönembaşı stok	311034320,-	
Yıl içinde satın alınan	-	
Dönem sonu stok	437684640,-	
6- Ambalaj giderleri	3990000,-	
7- Genel yönetim giderlerinden pay	-	
8- Finansman gideri	-	
V- SATIŞ GİDERLERİ VE VERGİLERİ		88073786,8
1- Reklam giderleri	153000,-	
2- Dağıtım giderleri	4955000,-	
3- Satış elemanlarının ücretli.	23962376,-	
4- Ödenen satış komisyonları	-	
5- Ödenen satış vergileri	-	
6- Diğer satış giderleri	59003410,87	
VI- BRÜT SATIŞ KAR VEYA ZARARI		633694878,9

VII- GENEL YÖNETİM GİDERLERİ		242978150,52
1- Personel giderleri (dolaylı işçilik)	62497154,-	
2- Sosyal yardımlar	75375384,-	
3- Memur ve işçilere ödenen kâr payı	-	
4- Yönetim Kurulu,Denetçi,Müşavir ücretl.	18862000,-	
5- Amortismanlar	2082200,-	
6- Enerji,Yakıt,Su	-	
7- Bakım Onarım	768500,-	
8- Sigorta	2475260,-	
9- PTT,Seyahat,Açılımlama,Kırtasiye	29433965,-	
10- Ödenen kiralar	-	
11- Diğer Genel Yönetim Giderleri	51483687,52	
VIII- İŞLETME KÂR VEYA ZARARI		390716728,44
IX- İŞLETME DIŞI KÂR VEYA ZARAR		476106445,-
1- Konusu kalmayan karşılık		
2- İştiraklerden kâr payları		
3- Alınan kiralar		
4- Alınan faiz ve komisyonlar	30071769,-	
5- Sabit değerler Satış Kâr-Zararı		
6- Menkul kıymetler Satış Kâr-Zararı		
7- Kur farkları		
8- Ayrılan fevkalade amortismanlar		
9- Ayrılan karşılıklar		
10- İşletme dışı diğer kâr veya zarar	446034676,-	
X- FİNANSMAN GİDERLERİ		320754109,-
1- Faiz farkı iadesi		
2- Kısa vadeli kredi faizi ve gideri		
3- Orta ve uzun vadeli kredi faizi ve gideri	320754109,-	
4- Tedavüldeki tahvillerin faizleri		
5- Diğer finansman giderleri		
XI- VERGİDEN ÖNCEKİ KÂR VEYA ZARAR		546069064,44
XII- ÖDENECEK VERGİLER VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER		
XIII- DÖNEM KÂR VEYA ZARARI		
XIV- DÖNEM KARININ DAĞITIMI (DAĞITIM KONUSU KÂR)		
1- Kâra mahsubedilen geçmiş yıllar zararı		
2- Yasal yedek akçe (1.tertip)		
3- 1.Temettü		
4- Yasal yedek akçe (11.tertip)		
5- 11.Temettü		
6- Memur ve işçilere kâr payı		
7- Yönetim Kuruluna kâr payı		
8- Diğer yedek akçeler		

MALİBANK MALATYA MAKİNA SANAYİİ A.Ş.'nin 1987-1988 YERİBOM DEĞERLENDİRME
NET KIYMET ARTIŞI (FDR) TABLOSU

<u>SABİT KIYMETİN NEVİ</u>	<u>(1) SAB.KIYMETİN YEN.DEĞ.KIYMETİ</u>	<u>(2) SABİT KIYMETİN BİL.DEĞERİ</u>
1.Arsa ve araziler	12.477.820.-	7.645.723.-
2.Yeraltı ve yer üstü dör.	50.979.753.-	31.236.981.86
3.Binalar	824.750.522.-	595.366.742.54
4.Yerli makinalar	58.695.969.-	35.965.666.29
5.İthal makinalar	3.710.786.951(faiz 1402363)	2.273.766.505.-
6.Tesisler	353.608.538.-	216.671.970.93
7.Kur farkları	463.480.225,47	463.433.225.47
8.Takım,alet,edavat,teçhizat	9.335.993.-	7.290.505,-
9.Döşeme ve demirbağlar	63.031.677.-	43.329.029.97
1.Taşıt araç gereçleri otomobiller	69.515.584.-	49.517.050.-
1.Taşıt araç gereçleri-diğerleri	2.862.733.-	1.856.332.-
2.Haklar(lisanslar)	9.443.996,53	9.449.996,59
3.Özel tükenmeye tabi varlıklar	962.000.-	962.000.-
	<u>5.630.001.761,05</u>	<u>3.646.546.217,73</u>

<u>3) SAB.KIY.DEĞ.ARTIŞ TUT</u>	<u>YEN.DEĞ.AMORT.TUTARI(4)</u>	<u>(5) AMOR.BİLANÇO TUTARI</u>
4.832.097.-	-	-
19.741.771,14	4.371.570.-	2.679.657.-
319.391.779,36	51.988.114.-	31.955.462.-
22.730.301,72	20.522.342.-	12.574.965.-
1.737.020.446.-	1.254.409.008.-	768.632.358.-
136.936.637,07	101.916.327.-	62.448.729.-
-	92.720.457,47	92.720.457,47
2.045.484.-	4.886.543.-	4.564.126.-
19.752.647,03	27.507.155.-	21.542.904.-
19.998.529.-	31.310.850.-	26.107.295.-
1.005.851.-	2.367.938.-	1.553.701.-
-	7.559.196,58	7.559.196,58
-	384.000.-	384.000.-
<u>1.983.455.543,32</u>	<u>1.599.543.309,05</u>	<u>1.032.622.554,05</u>

<u>(6) AMORTİSMAN DEĞ. ARTIŞI</u>	<u>(7) 1987 YILI AMORTİSMAN</u>	<u>(8) DEVREDEKİ BİL. DEĞERİ</u>
1. -	-	12.477.822.-
2. 1.602.913.-	546.507.-	46.060.776.-
3. 20.172.652.-	5.942.926.-	766.927.432.-
4. 7.947.377.-	6.109.239.-	31.904.337.-
5. 405.775.650.-	223.205.429.-	2.234.575.977.-
6. 39.467.590.-	34.820.497.-	216.871.714.-
7. -	27.309.294.-	342.958.474.-
8. 322.417.-	1.180.271.-	3.261.179.-
9. 5.964.351.-	9.769.499.-	25.305.023.-
10. 5.203.560.-	13.515.093.-	24.608.933.-
11. 614.237.-	440.308.-	54.487.-
12. -	1.809.500.-	-
13. -	192.400.-	384.800.-
<hr/>	<hr/>	<hr/>
567.320.755.-	325.510.113.-	3.705.950.702.-

<u>(9) DEV. AMORTİSMAN DEĞERİ</u>	<u>NET KIYMET ARTIŞI (FDK)</u>
1. -	4.832.097.-
2. 15.691.543,22	18.940.353,14
3. 255.001.470,64	299.259.127,30
4. 31.904.337.-	14.782.924,72
5. 2.234.575.577.-	551.244.796.-
6. 216.875.714.-	97.469.039,07
7. 342.958.474.-	-
8. 3.261.179.-	1.723.067.-
9. 25.305.023.-	13.788.296,03
10. 24.608.933.-	14.794.969.-
11. 54.487.-	191.614.-
12. -	-
13. 384.800.-	-
<hr/>	<hr/>
3.151.277.745,86	1.416.134.700,32